

Νίκος Διον. Κουρούμαλος

Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924...

Ημερολόγιο του Νίκου Διονυσίου Κουρούμαλου

Επιμέλεια: Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς

ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ ΒΟΛΟΥ 2017

Νίκος Διον. Κουρούμαλος

Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924...

**Ημερολόγιο του Νίκου Διονυσίου
Κουρούμαλου**

**Επιμέλεια:
Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς**

Νέα Ιωνία Βόλου 2017

Copyright: Διονύσης Νικ. Κουρούμαλος
Φιλαδελφείας 15
Νέα Ιωνία Βόλου
Τ.Κ. 384 45
Τηλέφωνο: 24210-66000

ISBN 978-960-93-9634-9

Εικόνα του εξώφυλλου: Ο συγγραφέας Νίκος Κουρούμαλος.
Εικόνα του οπισθόφυλλου: Ένα μέρος από τα «καραβάκια» του συγγραφέα.

Όλες οι φωτογραφίες του βιβλίου προέρχονται από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα, εκτός από τους χάρτες.

Η παρούσα έκδοση έγινε από τα παιδιά του συγγραφέα, Διονύση και Ελένη Κουρούμαλου, σε 150 αντίτυπα και είναι εκτός εμπορίου.

Νοέμβριος 2017

Επιμέλεια: **Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς**

Πληκτρολόγηση, επεξεργασία κειμένου, δημιουργικό-σελιδοποίηση:
Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς.

Εκτύπωση-βιβλιοδεσία: Graphicart-Ηλίας Καρκαλέτσος, www.graphic-art.gr

Στα εγγόνια μου

Νίκο και Ευτυχία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ¹

Σημείωμα του επιμελητή της έκδοσης, σελ.....	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ του συγγραφέα Νίκου Κουρούμαλου, σελ.....	11

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Από τη γέννησή του στον Βόλο το 1924 μέχρι την 28^η Οκτωβρίου 1940 (σ. 13)

Το γενεαλογικό δέντρο του Νίκου Κουρούμαλου (σ. 13). Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, πρόσφυγες στο Βόλο (σ. 15). Η εκμετάλλευση του λιμανιού και ο Σπύρος Τσαλαπάτας (σελ. 18). Τα εργατικά σωματεία στο λιμάνι (σ. 19). Στο Δημοτικό Σχολείο (σ. 20). Οι παράγκες των προσφύγων στην πλατεία Ρήγα Φεραίου (σ. 20). Η πυρκαγιά στις παράγκες των προσφύγων (σ. 22). Μετά την πυρκαγιά (σ. 23). Η γαγιά Καλλιόπη (σ. 23). Στο σχολείο, επεισόδιο με τον δάσκαλο (σ. 24). Διακόπτει το σχολείο. Μούτσος στο καϊκι (σ. 25). Στο εργοστάσιο Γκλαβάνη (σ. 25). Στο Νυχτερινό Δημοτικό Σχολείο (σ. 26).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Από την 28^η Οκτωβρίου 1940 μέχρι που εντάχτηκε στην ΕΠΟΝ (σ. 27)

Ο πόλεμος της Αλβανίας και η δουλειά στο εργοστάσιο του Ροδίτη (σ. 27). Μηνήμες από τον πόλεμο του 1940 (σ. 29). Τα νέα από τον πόλεμο του 1940 (σ. 29). Οι βομβαρδισμοί από τους Γερμανούς στον Βόλο (σ. 30). Οι Γερμανοί κατακτητές στον Βόλο (σ. 32). Κατοχή (σ. 33). Πείνα, ψείρα, «μαύρη αγορά» (σ. 33). Για την Εθνική Αντίσταση (σ. 35). Στο αντάρτικο μέσα από την ΕΠΟΝ (σ.36).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Από την ένταξή του στην ΕΠΟΝ μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1943, που ήταν αντάρτης στο Βουνό (σ. 37)

Ένα τρελό σχέδιο διαφυγής στη Μέση Ανατολή (σ. 37). Η ζωή συνεχίζεται...επί Κατοχής (σ. 38). Οι ζώνες ελέγχου των κατακτητών Γερμανών και Ιταλών (σ. 38). Η μεγάλη συγκέντρωση στην Πλατεία Ελευθερίας (σ. 39). 1943: Τα γεγονότα του 1943 (σ. 39). Η ιταλική συνθηκολόγηση (σ. 40). Απόφαση για αντάρτης στο Βουνό (σ.), Το αντάρτικο στην περιοχή μας (σ.....), 1944: Οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους (σ. 42). Για τον Μητροπολίτη Ιωακείμ και τον Πρόξενο της Γερμανίας Σέφελ (σ. 43). Η συμμετοχή του στο αντάρτικο. Πορεία από το Φυτόκο στη Μακρακώμη και στον Άγιο Γεώργιο Τυμφρηστού (σ. 43). Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων (σ.47).

¹ . Ο χωρισμός του κειμένου σε ενότητες (μέρη) έγινε από τον συγγραφέα (Νίκο Κουρούμαλο), ενώ οι τίτλοι των ενοτήτων (μερών) και των επιμέρους κεφαλαίων από τον επιμελητή της έκδοσης.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Στο Βουνό από τον χειμώνα του 1943 μέχρι τον Μάρτιο του 1944, που πέρασε από Λαϊκό Δικαστήριο (σ.48)

Οι δυσκολίες του χειμώνα του 1943 (σ. 48). Η διαμάχη του ΕΛΑΣ με τον Ζέρβα. Διαφαινόμενος εμφύλιος (σ. 48). Σχέδιο απόδρασης από τις αντάρτικες ομάδες του ΕΛΑΣ (σ. 49). Η απόδραση από τον ΕΛΑΣ (σ. 49). Επιστροφή στη μονάδα. Πρώτα στην έδρα του 54^{ου} Συντάγματος στον Άγιο Ιωάννη Πηλίου-Κισσού (σ. 51). Πορεία από τον Άγιο Ιωάννη Πηλίου προς Φουρνά Ευρυτανίας (σ. 52). Από τα Φουρνά στο Νεοχώρι Καρδίτσας-Λίμνη Πλαστήρα (σ. 55). Επιστροφή στη Φουρνά. Στο Λαϊκό Δικαστήριο με την κατηγορία της λιποταξίας (σ. 55).

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Στο Νεοχώρι που παίρνει «Μαύρο Απολυτήριο και καταφεύγει στη Μιτζέλα-Νιές και Σούρπη Αλμυρού (σ. 56).

Το «Μαύρο» Απολυτήριο (σ. 57). Φθάνει στο σπίτι του, στη Νέα Ιωνία (σ. 59). Τα ΕΑΣΑΔ τον αναζητούν. Οι αλλεπάλληλες μετακινήσεις του (σ. 60).

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ

Φιλοξενούμενος στις Νιές Αλμυρού μέχρι τον Μάιο του 1946, που κλήθηκε να υπηρετήσει στρατιώτης (σ. 64)

Φιλοξενούμενος στις Νιές (σ. 65). Η κατάταξή του στο Ε.Λ.Α.Ν. (Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό) (σ. 66). Στον Αλμυρό, στο συνεργείο ανταρτών, κατασκευάζει πέταλα (σ. 69). Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ (σ. 71). Επιστροφή και απασχόληση στον Βόλο (σ. 72). Δουλειά στο καΐκι (σ. 73).

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

Κληρωτός στρατιώτης. Πολεμιστής και τραυματίας στον Γράμμο. Μεταφορά στο νοσοκομείο της Καστοριάς (σ. 74)

1946: Κληρωτός στον στρατό. Περιπέτειες με τη Στρατολογία (σ.74). Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου. Κατάταξη στο στρατό (σ. 75). Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα Πέτρια (σ. 76). Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα βουνά της Στερεάς Ελλάδας και την Όθρυ (σ. 78), Επιχειρήσεις στα βουνά του Γράμμου. Η μάχη στο ύψωμα Αμμούδα (σ. 78). Τραυματίζεται στο στήθος (σ. 81)

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟ

Μεταφορά του στα νοσοκομεία διαλογής μέχρι το νοσοκομείο της Αθήνας. Το εξιτήριό του [03-01-1949]. Η «κανονική» του ζωή στη Νέα Ιωνία μέχρι τον Μάρτιο του 2010 (σ. 81). Γνωρίζει τη γυναίκα του, τη Χριστίνα. Παντρεύονται. Αποκτά οικογένεια (σ. 88)

Συνέχεια στα Νοσοκομεία Διαλογής τραυματιών (σ. 82). Στο 423 Στρατιωτικό Νοσοκομείο στην Αθήνα (σ. 84). Περιγραφή του 423 Στρατιωτικού Νοσοκομείου (σ. 84). Επιπλοκές στο τραύμα (σ. 85). Επιστροφή στον Βόλο, στην «κανονική» ζωή με προβλήματα. «Τέλος καλό, όλα καλά» (σ. 87). Γνωρίζει τη γυναίκα του Χριστίνα. Παντρεύονται. Αποκτά οικογένεια (σ. 88).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σ. 91).

Εισαγωγικό σημείωμα του επιμελητή της έκδοσης

Τον αείμνηστο, Νίκο Κουρούμαλο, τον γνώρισα πριν πολλά χρόνια. Άνθρωπος ήρεμος, μελίχιος, ευπροσήγορος, πρόθυμος για συζήτηση. Αυτός, ένας απόμαχος της ζωής σε δύσκολα χρόνια (Προσφυγιά-Πόλεμος-Κατοχή-Εθνική Αντίσταση-Εμφύλιος)- μου έλεγε ιστορίες για τον παλιό προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας και τους ανθρώπους του, αλλά και για γεγονότα της εποχής εκείνης, με έναν τρόπο ακριβή, παραστατικό και άμεσο.

Τον χαιρόμουν και τον θαύμαζα για την πνευματική του διαύγεια, αλλά και την λεβεντιά του, καθότι κυκλοφορούσε πάντοτε με το ποδήλατό του.

Τον Φεβρουάριο του 2016 με κάλεσε στο σπίτι του (οδός Νικομηδείας 8, Νέα Ιωνία) και μου έδειξε ένα κοινό τετράδιο στο οποίο είχε γραμμένο «το ταξίδι της ζωής του», όπως μου είπε. Συμφωνήσαμε όλα αυτά να τα καταγράψουμε. Σε dvd τις προφορικές αφηγήσεις του και τα γραπτά του τετραδίου του να γίνουν κάποιο βιβλίο.

Η συνεργασία μας αυτή άρχισε στις 19 Φεβρουαρίου 2016. Μου έδωσε συνεντεύξεις και πήρα το χειρόγραφο τετράδιο να το κάνω «βιβλίο».

Έμεινα έκπληκτος από την πνευματική του διαύγεια και την καθαρή μνήμη του. Οι αφηγήσεις του επιβεβαιώνουν ιστορικά γεγονότα και ημερομηνίες της νεότερης ιστορίας μας και έχουν ιδιαίτερη αξία. Συμμετέχει στα γεγονότα, τα περιγράφει με τον δικό του απλό και αυθόρμητο τρόπο, τα κρίνει με τις δικές του απόψεις, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις. Τα γράφει έτσι απλά, όπως του «έρχονται» στο στόμα, χωρίς σκοπιμότητες. Έτσι έγιναν τα δοκίμια αυτού του μικρού βιβλίου. Τα διάβασε με προσοχή και έκανε λίγες μικροδιορθώσεις. Στην επόμενη φάση θα μου έδινε φωτογραφίες για να τις ενσωματώσουμε στο κείμενο.

Δεν πρόλαβε όμως. Το Σάββατο 12 Νοεμβρίου 2016 έπαθε ξαφνικά βαρύ εγκεφαλικό και την Πέμπτη 24 Νοεμβρίου «έφυγε» από τη ζωή για τη «γειτονιά των αγγέλων», σε ηλικία 92 ετών, 7 μηνών και 29 ημερών.

Το βιβλίο αυτό, που εκδίδεται από τα παιδιά του, Διονύση και Ελένη, ας είναι ένα διαρκές μνημόσυνο της ζωής του, μια τιμή και ευγνωμοσύνη στον πατέρα τους, που έζησε τα δύσκολα χρόνια του με τιμότητα, εργατικότητα και υπευθυνότητα ως άνθρωπος και ως οικογενειάρχης.

Ο επιμελητής της έκδοσης
Δημήτρης Κωνσταντάρας – Σταθαράς
Νοέμβριος 2017

Ο συγγραφέας του Ημερολογίου «Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924...», αείμνηστος Νίκος Κουρούμαλος, σε φωτογραφία στο σπίτι του, στις 19 Φεβρουαρίου 2016, έχοντας μπροστά του και πλάι του το χειρόγραφο ημερολόγιο-τετράδιο και τα «καραβάκια» του, μετά τη συνέντευξη, που έδωσε για όλα αυτά στον επιμελητή της έκδοσης Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, ο οποίος «τράβηξε» και τη φωτογραφία.

Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924...

Ημερολόγιο του Νίκου Διονυσίου Κουρούμαλου²

Πρόλογος³

Πώς έγινε η ετία να γράψω ό,τι θυμάμε από την Ζωή μου. Σε συζητήσις που κάναμε με σινγκενίς μου κε φίλους και λέγαμε ό,τι πέρασε καθένας στη ζωή του, έλεγα και εγώ αυτά που μου συνέβισαν. Πολύ από αυτούς που με άκουγαν, με παρότριναν να τα γράψω για να τα μάθουν τα παιδιά μου, τα εγγόνια μου και όποιος τα έβρισκε ότι έχουν κάπιο ενδιαφέρον. Έλεγα «εντάξι», αλλά μετά από λύγο τα ξεχνουσα. Όμως σιγά-σιγά άρχισα να το σκέφτομαι ότι δεν θα ήταν και άσκιμα. Άλοστε τη είχα να χάσο; Ένα παρμύθι θα έλεγα, με την διαφορά ότι το παραμύθι θα ήταν αλιθινό. Βέβεια τέτιες ηστορίες ο καθένας που έζησε αυτά τα πολύ δίσκολα χρόνια της Γενιάς μου, έχει να παρουσιάσι την δική του Ιστορία, που πολές φορές

² . Σημειώσεις του επιμελητή της έκδοσης για την ευχερή ανάγνωση

Μεταγράφω το κείμενο, όπως είναι στο χειρόγραφο τετράδιο, διατηρώντας την ίδια γραφή και ορθογραφία, όπως τη βρίσκω κάθε φορά. Όμως, για καλύτερη ανάγνωση και κατανόηση του κειμένου, επεμβαίνω μόνο στα εξής σημεία:

I. Σημειώνω σημεία στίξης στις προτάσεις (τελείες, κόμματα, παύλες κ.λπ.).

II. Σημειώνω με κεφαλαία γράμματα όλα τα κύρια ονόματα και παράλληλα κρατάω τα κεφαλαία γράμματα εκεί που τα θέλει-σημειώνει ο συγγραφέας π.χ. Μητέρα, Βουνά, Φάλαγγα κ.ά.

III. Στις επιμέρους νοηματικές ενότητες γράφω επικεφαλίδες, γιατί το κείμενο είναι συνεχές.

IV. Σε μερικές προτάσεις κλείνω μέσα σε αγκύλες συνδέσμους ή άλλες λέξεις για καλύτερη κατανόηση του κειμένου με πλάγια γραφή π.χ. [και], [που].

V. Η όποια παρέμβασή μου στο κείμενο εγκλείεται μέσα σε αγκύλες με πλάγια γραφή π.χ. [του είπα]

VI. Μέσα σε παρενθέσεις (...) κλείνονται λέξεις ή φράσεις που ο ίδιος ο συγγραφέας σημειώνει στο κείμενό του π.χ. η γειγιά Καλιόπη (τσατσά Κάλιο).

VII. Μέσα σε άγκιστρα {... } κλείνονται λέξεις ή φράσεις που ο ίδιος ο συγγραφέας πρόσθεσε στο κείμενό του μετά και δεν περιέχονται στο χειρόγραφο τετράδιό του. π.χ.

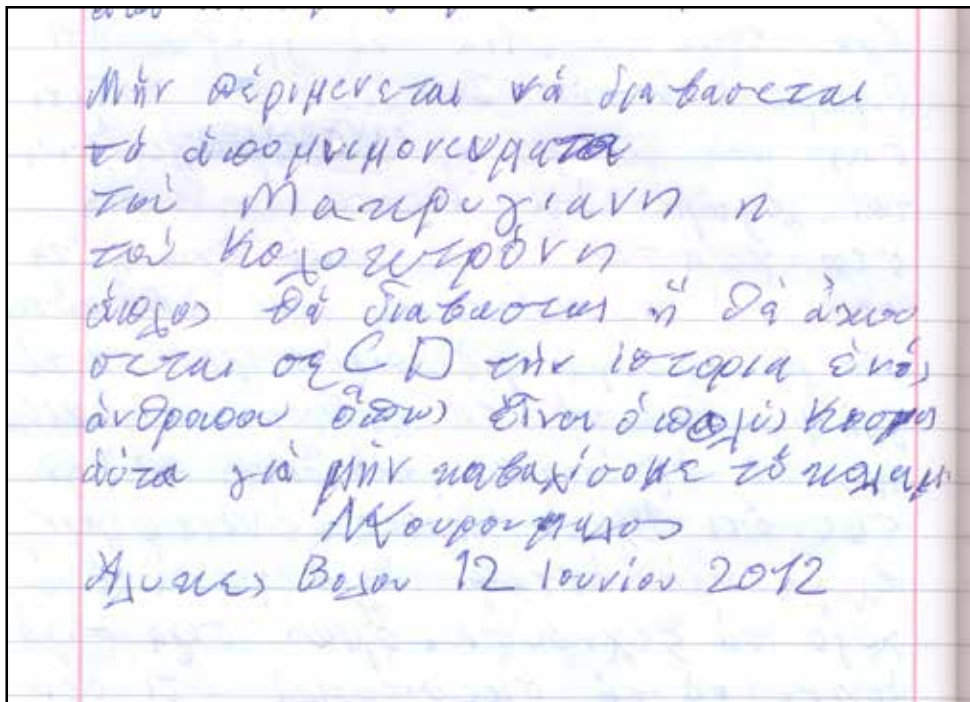
Αθαν. Λαμπαδάρης {από τον Λαύκο}.

³ . Το κείμενο του Προλόγου αυτού βρίσκεται στις τελευταίες σελίδες (165-166) του χειρόγραφου τετραδίου. Προφανώς ο Νίκος Κουρούμαλος τον έγραψε τελευταίο και στην ημερομηνία που αναφέρεται (Αλυκές Βόλου 12 Ιουνίου 2012).

είναι πιο ενδιαφέρουσα σε γεγονότα και καταστάσεις. Έτσι το πύρα απόφασι και έγγραψα αυτό το τετράδιο.

Μην περιμένεται να διαβάσεται τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάνη ή του Κολοκοτρώνη. Απλώς θα διαβάσεται ή ακούσεται σε CD⁴ την ιστορία ενός ανθρώπου, όπως είναι ο πολύς κόσμος. Αυτά για [να] μην καβαλίσουμε το καλάμι.

Ν. Κουρούμαλος
Αλυκές Βόλου 12 Ιουνίου 2012

Αυτόγραφο του συγγραφέα από τον Πρόλογο του Ημερολογίου του. Είναι η τελευταία παράγραφος, που διαβάζουμε παραπάνω στην ίδια σελίδα.

⁴ . Ο εγγονός του, Νίκος Διον. Κουρούμαλος, κατέγραψε τις αφηγήσεις του παππού του σε CD και υπάρχουν στο αρχείο της οικογένειας. Επιπλέον, ο επιμελητής αυτής της έκδοσης, έχει καταγράψει σε βίντεο «Το ταξίδι της ζωής» του Νίκου Κουρούμαλου στο σπίτι του στις 19-02-2016 και μέρος αυτού είναι καταγεγραμμένο σε DVD (διάρκεια: 60'), το οποίο ο επιμελητής της έκδοσης έκανε δώρο στα γενέθλιά του στα 92 του χρόνια, στις 25 Μαρτίου 2016, όταν πήγε στο σπίτι του και του ευχήθηκε «χρόνια πολλά».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Από τη γέννησή του στον Βόλο το 1924 μέχρι την 28^η Οκτωβρίου 1940

[σελίδα 1 του τετραδίου]

Νοέμβριος 2004⁵

Διαβάζοντας μέ την μνήμη μου το ημερολόγιο από το ταξίδι της ζωής μου, ένα ταξίδι όπως τα περισσότερα ταξίδια που πέρασε, πότε με μπουνάτσες, πότε με φουρτούνες [γράφω τα παρακάτω]:

[Το γενεαλογικό δέντρο του Νίκου Κουρούμαλου]

Λέγομαι Κουρούμαλος Νικόλαος του Διονύση και της Ελένης.

Οι γονείς μου κατάγονταν από το Εγγλεζονίση της Σμήρνης, που μετά την

Οι γονείς του Νίκου Κουρούμαλου, Διονύσης και Ελένη, έξω από το προσφυγικό τους σπίτι στη Νέα Ιωνία.

καταστροφή της Μικράς Ασίας, στην αρχή πήγαν στην Χίο, στα Καρδάμηλα και μετά εγκαταστάθηκαν στο Βόλο, που γεννήθηκα τον Μάρτη του 1924 [25 Μαρτίου]. Οι ρίζες μου, από τη μεριά του πατέρα μου, ο παπούς μου καπετάν Νικόλας, ήταν από την Μαχεράδο της Ζακύνθου, η γεγιά Μαρία, το γένος Μόσχου, από τα Καρδάμηλα της Χίου. Από την μάνα μου ο παπούς Κώστας Κωνσταντίνου από την Σάμο, η γεγιά Καλιόπη (τσατσά Κάλιο), το γένος

Τσάγγαρη, από τα Καρδάμηλα της Χίου. (Το επώνυμο της Μαρίας ήταν Μόσχου και της

Καλιόπης Τσάγγαρη).

⁵. Ο Νίκος Κουρούμαλος, όπως φαίνεται, άρχισε να γράφει το «Ταξίδι της ζωής του...», όταν ήταν 80 ετών (1924-2004). Στην τελευταία σελίδα του τετραδίου (164) σημειώνει το τέλος του Ημερολογίου του 86 ετών (Μάρτιος 2010) και συνέχεια κλείνει με τον Πρόλογο στις 12 Ιουνίου 2012 (88 ετών). Όταν τελείωσα τη μεταγραφή του τετραδίου στις 12-10-2016 ήταν 92 ετών, 7 μηνών και 17 ημερών (γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου 1924) και ήταν μια χαρά! Υγιέστατος!».

- 14 -

[Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 πρόσφυγες στον Βόλο]

Ερχόμενος στο Βολο ο πατέρας μου άνιξε μπακάλικο που βρισκόταν στην αρχές της οδού Ερμού.

[σελίδα 2 του τετραδίου]

Στην οικογένεια ήμασταν 4 αδέρφια τρία κορίτσια ένα αγόρι. Η Μαρία που γενίθηκε στα Καρδάμυλα, η Καλιόπη γενήθηκε στο Εγγλεζονήσι, εγώ στο Βόλο και Ευαγγελία επίσης στο Βόλο. Η δουλιές στο μπακάλικο πήγαν καλά. Πελάτες του ήταν πρόσφυγες, που μέναν στης γύρω καπναποθήκες στην παλιά τούρκικη στρατόνα, που βρίσκονταν στην πλατία Ρήγα Φερέου στο σημίο που σήμερα βρίσκεται το θέατρο. Ακόμα στην πλατία Ρήγα Φερέου και κατά μήκος της οδού Λαμπράκη από το Δημαρχίο μέχρι την Παπαδιαμάντη, παράλληλα με της γραμές του τρένου, ήταν η προσφυγικές παράγκες. Ο σινηκισμός στη Ν. Ιωνία άρχισε να γίνεται λίγα

**Ο Νίκος Κουρούμαλος νήπιο –
τσολιαδάκι καμαρωτό!**

χρόνια αργότερα. Όση πέρνανε σπίτη στη Ν. Ιωνία μετακόμιζαν εκεί [και το] αποτέλεσμα ήταν σιγά σιγά η πελάτες να λυγοστεβουν. Η δουλιά να περιορίζεται. Το αποτέλεσμα [ήταν] το 1932 να κλίση το μαγαζί, που στην προσπάθειά του να το κρατήσει έχασε

[σελίδα 3 του τετραδίου]

δυο σπίτια, ένα στην οδό Γαζι 1 και ένα στην οδό Βερναδάκη στου Γκλαβάνη. Στο σπίτη αυτό γενήθηκα και εγώ και η Εβαγγελία.

Η καταστροφή ήταν πολύ μεγάλη. Βρεθήκαμε χωρίς σπίτη και ο πατέρας χωρίς δουλιά. Εμείς τα παιδιά ήμασταν μικρά [και] μάς σημπαραστάθηκε ο Θεός Γιώργης, αδελφός της μάνας μου και Γεγιά Καλιόπη. Κάτι έπρεπε να γίνει. Σκέφτηκαν να πάρουν μία πλεκτομηχανή μα και λεφτά δεν υπήρχαν. Αναγκάστηκαν να πουλήσουν όσα χρισαφικά από αυτά που είχε η μάνα μου από δώρα, που της είχε κάνει ο πατέρας μου αρεβόνα γάμο και κλπ. Τα πήραν κοψοχροινιά. Βοΐθησε και η Γεγιά και ο Θεός Γιώργης.

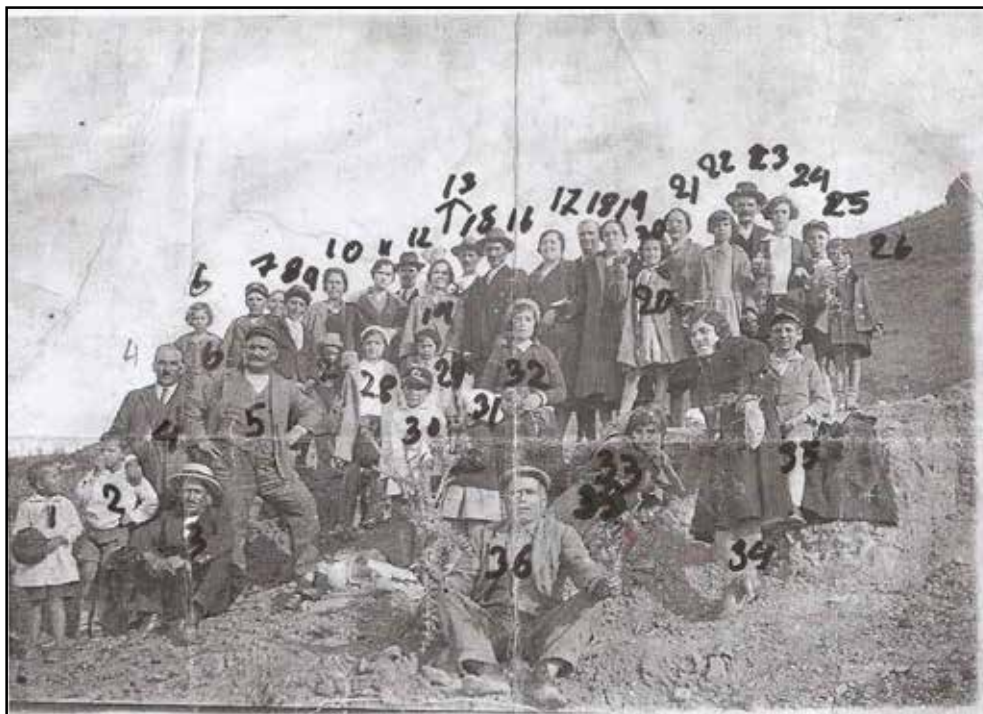

Ένα τσούρμο Εγγλεζονησιώτες με τις οικογένειές τους (άνδρες, γυναίκες, παιδιά, νήπια) στον Σωρό, Καθαρή Δευτέρα ή Πρωτομαγιά, γύρω στο 1930. Κάποιος Εγγλεζονησιώτης, ιδιοκτήτης καϊκιού (Γεώργιος Αλ. Κόπανος;), τούς έβαλε όλους μέσα στο καϊκι του και πήγαν εκδρομή στον Σωρό (Αλυκές). Ο μικρός Νίκος Κουρούμαλος είναι το δεύτερο παιδάκι (αριστερά) και δίπλα (όρθιος) ο πατέρας του, Διονύσης Κουρούμαλος, ακουμπά το χέρι του στον Νίκο. Ευφρόσυνες οικογενειακές χαρές της εποχής εκείνης!

Μέναμε στο σπίτη της οδού Βερναδάκη, τώρα όμως με ενίκιο. Πέρνοντας την Μηχανή η Μαρία, που ήταν και η μεγαλύτερη 14 με 15 χρονών, άρχισε να πλέκει φανέλες και ό,τι άλλο έβγαζε

[σελίδα 4 του τετραδίου]

η μηχανή. Στην προσπάθεια αυτή βοϊθούσαμε όλοι [και] άλος μασούριζε, η μάνα μου έραβε της φανέλες, ό,τι μπορούσε ο καθένας. Ο πατέρας μου πήγε σε έναν μεγαλομπακάλι, τον Πέτρου [που] διατηρούσε μαγαζί στα Παλιά. Τότες όλος ο κάμπος της σηναλαγές του της έκανε στο Βόλο και προπαντός στη συνικία Παλεών, λόγο ότι βρίσκοταν στην είσοδο της πόλης και κοντά στον σηδηροδρομικό σταθμό. Ο Πέτρου πρότινε στον πατέρα μου να φιάχνουν παστά, σαρδέλες, γαύρο και άλλα. Σε αυτά ο πατέρας μου ήταν μάστορας καλός. Μάλιστα τον έκανε σηνέτερο. Την διαχίρηση την είχε ο Πέτρου και όπως συνίθος γίνεται στις περισσότερες

Στην ίδια φωτογραφία ο Νίκος Κουρούμαλος έβαλε αριθμούς και αναγνώρισε πολλά ονόματα των συμμετεχόντων στην εκδρομή, συμπατριωτών του Εγγλεζονησιωτών, ως εξής:

1. Ντίνος Ν. Κόπανος, 2. Νίκος Δ. Κουρούμαλος (ο ίδιος), 3. Φώλιας, 4. Διονύσιος Ν. Κουρούμαλος (ο πατέρας του), 5. Γεώργιος Αλεξ. Κόπανος, 6;, 7;, 8;, 9. Αλέκος Γ. Κόπανος, 10. Κατίνα Γ. Κοπάνου, 11;, 12;, 13. Ι. Κεσμετζής, 14.;;, 15;, 16. Ευγενία, 17. Μιχάλης Κασίδης Κεσμετζής, 18. Ζαχαρούλα Μ. Κεσμετζή, 19. Αλεξάνδρα Μ. Κεσμετζή, 20.;;, 21. Ελένη Διον. Κουρούμαλου (η μητέρα του), 22.;;, 23. Κωστής Ν. Κουρούμαλος (αδελφός του πατέρα του), 24.;;, 25. Μιχάλης Κ. Κουρούμαλος, 26. Μήτσος Γ. Κόπανος, 27.;;, 28. Καλλιόπη Διον. Κουρούμαλου (η αδελφή του), 29. Κεσμετζή, 30.;;, 31. Ευαγγελία Διον. Κουρούμαλου (η αδελφή του), 32.;;, 33. Μαρία Διον. Κουρούμαλου (η αδελφή του), 34.;;, 35. Κωσταντής Σαμιώτης, 36. Τάσος Κεσμετζής.

περιπτώσις έπερνε την μερίδα του λέοντος, αλλά κάτι λύγα περίσεβαν και για τον άλλο συνέτερο. Από τα ολότελα καλεί είναι και [η] Παναγιώτενα.

Η Ζωή κυλούσε με μεγάλη φτώχεια. Η αδελφή μου η Καλλιόπη ήταν καλεί μαθήτρια [και] πέρασε στο γυμνάσιο. Για τότες ήταν

[σελίδα 5 του τετραδίου]

μεγάλη ηπόθεση. Για εμάς ήταν ακόμη μεγαλύτερη, γιατί όπως ήπα, τα πράγματα ήταν στριμογμένα με πολλές στερήσης αλλά με μεγάλη θέληση πήγε στο σχολείο. Εγώ και η Βαγγελίτσα πηγάναμε στο Δημοτικό.

Στης παράγγες της πλατίας Ρήγα Φερέου η γεγιά Καλιόπη είχε καφενείο. Πάνω κατικούσε [και] μένανε μαζί με τον Θείο Γιώργη, ο οποίος έπασχε από άσθμα. Αρόστηκε στρατιώτης στους Βαλκανικούς πολέμους. Για να ξαλαφρόσουν τους δικούς μου με πήραν και εμένα μαζί τους. Ο πιο τυχερός ήμουν εγώ. Τόσο η γεγιά, όσο και ο θείος Γιώργης με υπεραγαπούσαν. Μου έκαναν όλα τα χατήρια.

[Η εκμετάλλευση του λιμανιού και ο Σπύρος Τσαλαπάτας]

Στο καφενείο σύχναζαν όλοι η Εγγλεζονισιότες, τόσο αυτή που ήταν πληρόματα στα καΐκια, όσο και αυτή που δούλεβαν στο λιμάνι. Την εκμετάλλευση του λιμανιού την είχε ο Σπύρος Τσαλαπάτας. Κάθε δραστηριότητα την είχε κάτω από τον έλεγχό του. Ότι φορτοεκφορτώσις γίνονταν, τους εργάτες, τα μέσα μεταφοράς στη στεριά και θάλασσα τα προμήθεβαι αυτός. Όλα ήταν κάτω από τον έλεγχό μου.

[σελίδα 6 του τετραδίου]

για τούτο διέθεται πολά κάρα για την Στεργιά. Στη θάλασσα είχε δυο ρημουλκά ατμοκίνητα τα «Ασπασία» (ή όπως το λέγαμε την «Λόλη» [και] το λέγαμαι έτσι γιατί, όταν σφήριζε, τσίρισε σαν τρελή) και τον «Πήλαρο» [που] ήταν μεγαλύτερο. Καπετάνιος στην «Ασπασία» ήταν ο Μπαρπαγιάννης στον «Πήλαρο» ο Ανδρέας ο Σκηριανός. Επίσης πολλές μαούνες της χρισιμοποιούσαν για να μεταφέρουν φορτία από βαπόρια [όπως] ζάχαρες, σάρια, ξηλία, κάρβουνο και άλλα εμπορεύματα.

Για τους εργάτες επιστάτης ήταν ο Παρασκευάς Καλαφατάκης. Αυτός έπερνε εργάτες για κάθε δουλιά που χριαζόταν τόσο στα βαπόρια όσο και στα καΐκια. Εργατικά σωματία δεν υπήρχαν ακόμη. Στης μαούνες είχε τον Κώστα Τσάγγαρη επέβλεπαι τη καλή φόρτωση και εκφόρτωση. Επίσης μαζί με τον Βαγγέλη Καραγιάνη φρόντιζαν να είναι σκεπασμένα τα ευπαθή φορτία με μουσαμάδες από την βροχή και να βγάζουν τα νερά από το κήτος. Προς τούτο είχαν τους μαουινιέριδες, που δουλιά τους

[σελίδα 7 του τετραδίου]

ήταν να δένουν της μαούνες στο μουράγιο, να βγάζουν τα νερά και ό,τι άλλο χριαζόνταν για την καλεί λειτουργία τους. Για την συντίρισή τους, της μαούνες της έβγαζαν έξω στο καρνάγιο στα Πευκάκια. Τότες είχαμε πανυγίρη, γιατί ο θείος Κώστας επέβλεπε της εργασίες, που γίνονταν στο καρνάγιο. Από τον χρόνο που η μαούνες ήταν στη θάλασσα γέμιζαν με

μήδια. Βγάζοντάς της στη στεριά μαζέβαν τα μύδια, που ήταν πολλά. Μας έφερνε στην αδελφή του την Γεγιά, που τα μαγίρεβε με πολλούς τρόπους.

[Τα εργατικά σωματεία στο λιμάνι]

Περνώντας τα χρόνια σιγά-σιγά η εργάτες άρχισαν να οργανώνονται σε σωματία. Ένα, ο «Άγιος Νικόλαος», ήταν για τα βαπόρια. Σε αυτό το σωματίο είχε πολλούς Κεφαλονίτες, Μπενετάτος, Βαγενάτος, Κόκορης.

Στο άλλο, για τα καΐκια, ήταν ο «Άγιος Παντελεήμον». Σε αυτό η περισσότερη ήταν Εγγλεζονισιώτες. Επίσης υπήρχαν σωματίο στο τελωνίο άλλο [οι] μαουνιέριδες. Ο Τσαλαπάτας έκανε το παν για να μην

[σελίδα 8 του τετραδίου]

γίνουν σωματία [και] με κάθε τρόπο προσπάθησε να ματεόση την ίδρυσή τους. Δεν τα κατάφερε όμως όταν η εργάτες είναι ενομένη και αποφασισμένη τίποτα με μπορεί να τους σταματίσει.

Από την ήδριση του «Αγίου Παντελεήμονα» έχω πολλές αναμνήσεις. Όπως είπα στο σωματίο

αυτό η περισσότερη ήταν Εγγλεζονισιώτες, που το στέκι τους ήταν το καφενίο της τσατσα-Κάλιος, της γεγιάς. Για γραφεία και τέτιες πολυτέλιες, ούτε λόγος. Η σύναξή τους γίνονταν στο καφενίο.

Εκεί κουβέντιαζαν, αντάλασαν γνώμες και πέρνονταν η αποφάσης για τον αγώνα τους. Μπροστάρης και κατά κάπιο τρόπο αρχηγός ήταν ο Ανδρίκος ο Μαύρος, Εγγλεζονισιώτης, πολύ μαχητικός. Είχε ευράδια [ευφράδεια] λόγου παρότι σχεδόν αγράματος, που τα έβαζε με τα πάντα και τους πάντες. Επίσης θυμάμαι τον Νούφρη Αθηνέο. Ήταν και άλλη, που δεν θημάμε. Σημασία έχει, ότι όλοι ήταν αποφασισμένη να παλέψουν.

[σελίδα 9 του τετραδίου]

Τα θυμάμαι αυτά γιατί ο μικρός δεν ξεχνάει ό,τι γράψη στο μιαλό του. Άκουγα και έβλεπα ό,τι γινόταν μέσα στο καφενίο, γιατί εκεί ήταν το σπίτη

Ο μικρός Νίκος Κουρούμαλος που δούλευε σε καφενείο (ξιπόλυτος!) στις παράγκες της Πλατείας Ρήγα Φεραίου: "Άκουγα και έβλεπα ό,τι γινόταν μέσα στο καφενείο" γράφει στη σελ. 9 του τετραδίου του.

μου. Τελικά κατόρθωσαν να γίνει το σωματίο. Μεγάλο κατόρθωμα για την εποχή και όταν μάλιστα είχαν να παλέψουν με το θηρίο του Βόλου, που λεγόταν Τσαλαπάτας.

Μετά το δεύτερο πόλεμο όλα τα σωματία, που δούλεβαν στο λιμάνι, συχονεύτηκαν σε ένα. Τώρα τελευταία υπάχθηκαν στον Οργανισμό Λυμένος.

[Στο Δημοτικό Σχολείο]

Τα χρόνια κυλούσαν. Στο σχολίο πήγα στο πρώτο Δημοτικό μέχρι την Τρίτη. Στην πρώτη τάξη δάσκαλο είχαμε ένα παπά, στην Δευτέρα την κυρία Τασία, στην τρίτη την κυρία Όλγα. Τετάρτη πήγα στο 13^ο, στου Μπουκουβάλα⁶, με δάσκαλο τον Παπαντώνη, στην Πέμπτη στο 9^ο στα Παλιά και έκτη πάλι στο 13^ο στου Μπουκουβάλα.

Σαν παιδί εκτός από το σχολείο, που σημιότεον δεν συμπαθούσα ιδιέτερος, το παιχνίδι μου ήταν μέσα στα καϊκια, που άραζαν απέναντι στην προκυμέα. Πού με έχανες, πού με έβρισκες δεν

[σελίδα 10 του τετραδίου]

ξεκολούσα από εκεί. Με άλλους συνομήλικους πέραμε βάρκες και κάναμε βόλτες μέσα στο λιμάνι, συναγωνιζόμενη στα κουπιά για πια βάρκα θα περάση την άλλη ή όταν φυσούσε μπουκαδούρα, κάναμε με αυτοσχέδια πανιά από παλιοκουβέρτες μουσαμάδες ή ό,τι βρίσκαμε ιστιοπλοΐα. Αυτό με έκανε να ξεμιαλιστό και να αγαπίσω την θάλασσα και να μην θέλω το σχολείο.

[Οι παράγκες των προσφύγων στην πλατεία Ρήγα Φεραίου]

Ο χρόνος κυλούσε. Στης παράγκες άρχισε να διμηνουργίτε πρόβλημα ύπαρξης τους. Λόγω της θέσεως, που είχαν, ανταγωνιζόταν πολύ την κεντρική αγορά του Βόλου, όσο και στα Παλιά. Η έμπορι των αγορών αυτόν προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να της ξηλώσουν, για τούτο κάνανε διαβίματα στις αρχές: Δήμο, Νομαρχία, υπουργία και γενικά, όπου μπορούσαν.

Από την άλλη και αυτή, που είχανε της παράγκες, δεν κάθονταν με σταυρομένα τα χέρια. Το αντίθετο. Δραστιριοπιούταν και τρέχανε, όπου νόμιζαν, ότι θα τους βοϊθήσουν.

⁶ . Ιδιωτικό διώροφο κτήριο (του Μπουκουβάλα), που στεγαζόταν, τότε, το 13^ο Δημοτικό Σχολείο Βόλου. Βρισκόταν στην οδό Ορφανοτροφείου 32, μεταξύ των οδών Γλάδστωνος και Βερναδάκη (σήμερα είναι πολυκατοικία). Το σχολείο λειτουργούσε εκεί μέχρι που έγιναν οι σεισμοί στον Βόλο (1955). Το 1956 ανεγέρθηκε σε οικόπεδο του Δημοσίου (Αναλήψεως-Αχιλλέως-Δημάρχου Γεωργιάδου-Παγασών) από τον «Έρανο Βασιλέως» το σημερινό κτήριο του 13^{ου} Δ.Σ. (η ΒΑ μονώροφη πτέρυγα) με έξι αίθουσες.

[σελίδα 11 του τετραδίου]

Κάνανε συνελεύσεις, συντόνιζαν τον αγώνα τους, πέρνανε αποφάσεις. Θυμάμε πόσο μαχιτική ήταν η ομιλητές (η συνελεύσεις γίνονταν στο καφενείο της Γιαγιάς,, όπου πρώτος και καλύτερος ακροατής ήμουν εγώ).

Τότες, τέτιο πρόβλημα υπήρχε και αλλού. Στον Πειρεά ήχε παράγγες, εκτός τον άλλον και στην πλατιά Καραϊσκάκη, που επιδής δεν μπορούσαν να της γκρεμίσουν της κάψανε. Ίσος αυτό να έδοσε την ιδέα και στους εδώ να βάλουν φωτιά.

Πράγματι η θέση, που ήταν η παράγγες, ήταν προνομιακή. Ήταν στο μάτι της αγοράς. Από την μια, η είσοδος της πόλυσ από τον Αλμυρό και κάμπο Θεσσαλίας. Δίπλα ο σιδηροδρομικός σταθμός που ήταν το μόνο μέσο μεταφοράς από Λάρισα και Καλαμπάκα. Μόλις κατεβένανε από το τρένο συναντούσανε την αγορά στις παράγγες. [Από την άλλη] το λιμάνι ήταν στην πόρτα τους. Αυτή όλοι μπορούσαν να βρουν τα πάντα, από τρόφιμα, ρούχα, παπούτσια

[σελίδα 12 του τετραδίου]

υφάσματα, εργαλία, για την δουλιά τους. Τα πάντα, σε πολύ καλές τιμές, χωρίς να υστερούν σε πιότητα. Για να καταλάβεται υπήρχαν μαγαζιά, που πουλούσαν υφάσματα [όπως] του Μπασματζίδη, [του] Δανού, [του] Καχραμανίδη και άλλα. Επίσης μαγαζιά με έτιμα ρούχα του Λουκά Λουκίδη, του Κόκορα και άλλα, που πουλούσαν παντελόνια, σακάκια, μέχρι κουστούμια. Θυμάμαι, που τα λέγανε Ρετσίνα [ρετσίνια] από το ομόνιμο εργοστάσιο, που έβγαζε λαϊκά υφάσματα. Υποδίματα: αδελφί Δουγγέρογλου, Ψαρόμπα, Ζέρβα και πολλά άλλα μαγαζιά και παπούτσια παντόφλες και ό,τι ήθελες. Παντοπωλεία: Μιχάλη Κεσμετζή ,Ν. Κόπανου, Λογαρά και άλλα. Κρεοπωλία: Κ. Μέλη, Γιάννη Κόπανου, Γιωρ. Καληγέρη. Εστιατόρια αρκετά, μέχρι πατσατζήδικο του Κώστα του Πολίτη με τον καλύτερο πατσά. Ξηλουργία που φιάχνανε σκάφες, πινακοτές και πολλά είδη για το νυκοκιριό. Σιδεράδικα: Ιορδάνη Ακάσογλου και άλλη τενεκετζίδες, που φιάχνανε ποτιστίρια λαδικά, μαγγάλια, σκάφες, κουβάδες ,φανάρια για τρόφιμα κ.λ.π.

[σελίδα 13 του τετραδίου]

ο φούρνος του Βλασταρίδη, τα φωτογραφία Κοτόπουλου και Αποστολίδη, ξηρί καρπί ο Μπαρμπασταμάτης με τα καλύτερα στραγάλια, πασατέμπο, κυκυρίκια, σταφύδες, ψυλικατζίδικο Μαμάτση και άλλα χρυσοχοϊα: Αϊβατζόγλου και άλλα, γανοτζίδικο Ν. Καραθανασόπουλος, κουρεία. Με λίγα λόγια έβρισκαν ό,τι ήθελαν συγκεντρομένα σε τιμές της καλύτερες

και με κάθε εξηπερέτιση, γιατί η πρόσφυγες, που είχαν τα μαγαζιά, ήταν πολύ καλή για την⁷ δουλιά, που κάνανε.

[Η πυρκαγιά στις παράγκες των προσφύγων]

Η Μαγαζάτορες από τα Παλιά και τον Βόλο πήραν κρυφά την απόφαση να βάλουν φωτιά. Αυτό, βέβαια, ποτές δεν εξακριβόθηκε, αλλά τη κάνει νιάου-νιάου στα κεραμίδια;

Στης παράγκες υπήρχε ένας νυκτοφύλακας, ο μπάρμπα Χατζής. Δουλιά του ήταν να προσέχη για κλέφτες και άλλα κακοπιά στιχία. Όλη νύκτα πήγανε από την μία άκρη έως την άλλη, προσέχοντας να μην συμβή κάτι. Η απόσταση είναι αρκετά μεγάλη.

Όπως μάθαμε αργότερα η εμπριστές

[σελίδα 14 του τετραδίου]

κινήθηκαν με αυτοκίνητο. Φωτιά βάλανε σε τρία σημία. Ένα στο πίσω μέρος στο ραφίο Βασίλη Σταυρίδη, που βρίσκονταν στην πλευρά προς το παλιό Δημοτικό Θέατρο. Δεύτερη στο φούρνο του Βλασταρίδη [που] βρίσκονταν στο κέντρο. Τρίτη στο ξηλουργίο Καμηλάκη προς την πλευρά της οδού Παπαδιαμάντη απέναντι από της φυλακές. Την φωτιά που βάλανε στον φούρνο, τους πήρε είδησει ο Βλασταρίδης και την έσβισε. Η άλλες όμως φούντοσαν, που λόγω ότι ήταν ξήλινα, πήραν γρήγορα μεγάλες διαστάσης. Δίπλα στο ραφίο ήταν το μπακάλικο του Κεσμετζή, που κοτικούσαν πάνω, αυτός η γυνέκα του και τα δυο κορίτσια τους. Μόλις που μπόρεσαν να σωθούν. Κατεβένοντας από την εσωτερική σκάλα τσουρουφλίστικαν τα μαλιά του ενός κοριτσιού. Στην άλλη πλευρά, στου Καμηλάκη, μέσα έμενε ο πατέρας Καμηλάκης με τον ένα γιο του τον Κομνηνό με τον οπίο

[σελίδα 15 του τετραδίου]

ήμαστε σημαθιτές στο 9^ο σχολείο, πέμπτη τάξι. Μπόρεσαν και κατέβικαν. Αυτή η φωτιά φούντοσε. Ο Κομνινός είδε μέσα στο μαγαζί το ποδήλατό [του] και πριν προλάβη να τον συγκρατήσει ο πατέρας του, όρμισε μέσα στη φωτιά να το βγάλη. Μπένοντας μέσα, κατέρευσσε το πάνο πάτομα και [τον] πλάκοσε. Ο πατέρας προσπάθησε να τον γλιτώσει, αλλά δεν μπόρεσαι να κάνει τίποτα. Έπαθε πολλά εγγάβματα, αλλά το παιδί κάϊκε. Την άλλη μέρα ψάχνοντας στα αποκαϊδία βρήκαν ό,τι απόμινε. Το είδα, που τα κρατούσε στα χέρια του ο Καλούμενος. Πυροσβεστική δεν υπήρχε. Προσπαθούσανε με κάτι αυτοκίνητα-καταβρεχτήρες του Δήμου να σβίσουν τη φωτιά. Το κατόρθωσαν, αφού κάϊκε μεγάλο μέρος από της

⁷ . Η υπογράμμιση αυτή καθώς και άλλες στις επόμενες σελίδες είναι δικές του.

παράγγες. Εγώ κιόμουν στη Γεγιά. Η παράγγα βρίσκονταν κοντά στο φούρνο του Βλασταρίδη. Όταν φούντοσε η φωτιά, από της φυλακές, η φύλακες πυροβολούσαν για να ξηπνίσουν τον κόσμο γιατί δεν

[σελίδα 16 του τετραδίου]

είχε ξημερόσει ακόμη. Η Γεγιά ξύπνισε, καθώς και ο θεός Γιώργος. Εντομεταξή ήρθε και ο θεός Κώστας Τσάγγαρης. Με ξήπνισαν και εμένα. Η φωτιές βρίσκονταν σε αρκετή απόσταση. Με έντισε, με πήρε ο θεός Γιώργης και πήγαμε στη θεία Κατερίνα, που έμενε στη στρατόνα [εννοεί την τούρκικη στρατώννα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου]. Εγώ γύρισα πίσο και κιτούσα της προσπάθιες, που κάνανε να σβίσουνε την φωτιά. Τότες έμαθα, πως κάϊκε ο Καμηλάκης. Ήταν Φεβρουάριος 1936.

[Μετά την πυρκαγιά]

Μετά από αφτό τα πράγματα χιροτέρεψαν. Οι παραγγεούχι είχαν δεσμεύση την πλευρά της πλατίας Ρήγα Φερέου, μεταξύ της οδού Λαμπράκη, Παπαδιαμάντη και Ξενοφώντος και ζητούσαν να μεταφερθούν εκεί, κτίζοντας σύχρονα μαγαζιά. Τους κορόϊδεβαν ότι θα γίνει αυτό. Υπήρχε όμως μεγάλη αντίδραση από τα Παλιά και το Βόλο, που τελικά δεν μπόρεσαν να εγκατασταθούν. Εξακολουθούσαν όσες παράγγες δεν είχαν καϊ να δουλέβουν. Μεταξύ αυτών ήταν και το καφενείο της γιαγιάς, όμως σε λύγους μήνες

[σελίδα 17 του τετραδίου]

ξανάβαλαν φωτιά, αυτή τη φορά στην πλευρά που βρίσκονταν δίπλα στο Δημοτικό Θέατρο, το οπίο κυνδίνεψε να καϊ. Κάϊκαν μεταξύ άλλον, το υποδιματοπιήο των αδελφών Δουλγκέρογλου με πολύ εμπόρευμα, το φωτογραφίο Κοτόπουλου. Επίσης για δεύτερη φορά το κρεωπολίο του Γιώργη Καλιγέρη, η πρώτη ήταν από τον πρώτο εμπρισμό. Εντομεταξί έγινε η Δηκτακτορία του Μεταξά, που έβγαλε Διαταγή να κρεμιστούν, όπως και έγινε. Στους κατίκους που δικαιούνταν σπίτια προοσφυγικά τους δόσαν στην Ν. Ιωνία. Η άλλη πήγαν, όπου μπορούσαν. Μαγαζιά άνιξαν ο Πασματζίδης υφάσματα, Καχραμανίδης, Δανός στην Ερμού, ο Ιορδάνης Ακάσογλου στα Παλιά με Γεωργικά εργαλία, ο Αποστολίδης φωτογραφίο στην Δημητριάδος και πολλά άλλα στο Βόλο και Ν. Ιωνία.

[Η γιαγιά Καλλιόπη]

Εντομεταξί πέθανε ο θεός Γιώργης, Μάρτιος 1936. Η γεγιά ήταν μεγάλη στην ηλικία, δεν μπορούσε να εργαστή. Είχε

[σελίδα 18 του τετραδίου]

πάρι προσφυγικό σπίτι στην Ν. Ιωνία, μέναμε μαζί. Η γεγιά είχε ένα γιο και μία κόρη, παντρεμένους στην αμερική, που της στέλνανε λεφτά. Επίσης είχε μερίδιο στο καϊκη 2/3 μαζί με τον γαμπρό της, τον άντρα της θείας Κατερίνας, Δημήτρη Μαύρο. Είχε ένα ισόδημα και από αυτού. Μετά λίγο καιρό ήρθε και η θεία Κατερίνα στο σπίτι της γεγιάς και κάθησαν μαζί μέχρι τον θάνατο της Γεγιάς το 1964.

[Στο σχολείο. Επεισόδιο με τον δάσκαλο]

Τα καλοκαίρια που κλίνανε τα σχολία ο θείος Δημήτρης με έπερνε με το καϊκη. Έτσι γνώρισα σχεδόν όλη την παραθαλάσσια Ελλάδα. Σχολείο πήγα μέχρι την 5^η και ένα μήνα στην έκτη. Πήγα πάλι στο 13, που εντομεταξή έγινε εξατάξιο. Δάσκαλο είχα τον Δρόσο. Ένα πρωϊ, την ώρα του μαθήματος από το παράθυρο βλέπουμε υδροπλάνο [που] για τότες ήταν σπάνιο φαινόμενο. Κάνανε κύκλους πάνω από τον Βόλο. Εγώ ήμουν και είμαι

[σελίδα 19 του τετραδίου]

περίεργος [και] κάθε φορά που εμφανιζόταν, πεταγόμενοι στο παράθυρο για να τα δω καλύτερα. Ο Δάσκαλος μου φώναζε να καθίσο κάτω, όμως εγώ δεν μπορούσα να κρατιθώ. Το αποτέλεσμα ήταν να εκνευριστή ο δάσκαλος, να με βουτίξη από τον λαιμό. Με στριμόνη στο θρανίο με κύνδυνο να με πνίξη. Με έσοσαν η φωνές και τα κλάματα των παιδιών. Όταν χαλάρωσε το σφύξιμο, ξέφυγα και βγήκα από την τάξη, κατέβικα κάτω, γιατί το σχολείο ήταν διόροφο [και] καθόμουν στην εξωτερική πόρτα και όταν ο δάσκαλος κιτούσε από το παράθυρο, τον απιλούσα με πέτρες.

Σύμπτωση, εκίνη την ημέρα ήρθε ο επιθεοριτής. Βλέποντάς με στην πόρτα, μου λέγει «γιατί είσαι εδώ παιδί μου;». [Του είπα] «Άργισα [και] περιμένω το διάλειμα για να μπω». «Δεν πιράζι, έλα μαζί μου» [μου είπε]. Με το που μπένει μέσα, πέρνο δρόμο και φεύγο. Πιος ξέρει τη του είπε ο δάσκαλος. Το αποτέλεσμα ήταν να με αποβάλουν από όλα τα σχολία. Η Δικί μου με κόπο κατόρθωσαν μετά από ένα μήνα

[σελίδα 20 του τετραδίου]

Η «γεγιά» Καλλιόπη, που την υπεραγαπούσε ο μικρός Νίκος Κουρούμαλος. Τη φωτογραφία της αυτή την είχε πάντα μαζί του μέχρι τα 92 του χρόνια!

να με γράψουν στο 2^ο σχολείο. Στο μεταξύ, φένεται πήγαν τα μαντάτα στο νέο σχολείο, που ο δάσκαλος, αντί να κυτάξη με τρόπο, σαν παιδαγωγός να με στρόση, άρχισε την αγρίλα. Μου έλεγαι «θα σε κανονίσο, θα σε συμμορφόσο». Τα μαθήματα είχαν προχωρίση και αυτός τή έκανε; Όπου καταλάβεναι ότι δεν ξέρω με σήκονε με αποτέλεσμα να με κοριδέβη και να με ταπινώνει στην τάξη. Όπου μια μέρα λέγο στον πατέρα μου «δεν ξαναπάο σχολείο». Με μάλοσε, με φοβέρισε και για πρώτη φορά με κτίπησε. Όμως εγώ δεν άλλαζα γνώμη.

[Διακόπτει το σχολείο και πηγαίνει μούτσος στο καϊκι]

Επέμενα να πάω με το καϊκη. Στο τέλος, αφού είδαν, ότι δεν άλλαζα γνώμη, συμφόνισαν. Το καϊκη έκλισε ναύλο από το Φτελιό [Πτελέό] για Πειρεά. Είχε χιμονιάση. Στο Φτελιό άρπαξα ένα γερό κρίομα. Κεγόμουν στον πιρετό, αλλά δεν μιλούσα για να μην με στίλουν στο Βόλο. Φίγαμε από το Φτελιό για Πειρεά. Στην

[σελίδα 21 του τετραδίου]

Χαλκίδα φουντάραμε στον Καράμπαμπα, περιμένοντας να ανίξη η Γέφυρα. Έβγαλα με την βάρκα τον καπιτάνιο και άλλους. Γύρισα στο καϊκη [και] ήμουν με ένα ναύτη, τον Γιωργή ,[που] ήταν ο μόνος που ήξεραι, ότι είμαι άροστος. Για φάρμακα και τέτια ζεστά, ούτε κουβέντα. Δεν υπήρχε τίποτα. Με έτριψε με πετρέλεο, με σκέπασε, εκτός από ένα παπλοματάκι που είχα, με τον μουσαμά, που σκεπάζαμε το φορτίο. Αυτό με βοϊθήσε να ιδρόσο. Όμως η κατάστασί μου, όλο χιροτέρεβαι. Αργά τη νύχτα φώναξαν να τους πάρομε μέσα με την βάρκα. Σηκόθικα να τους πάρω γιατί ήταν δικιά μου δουλιά. Δεν με άφισε ο Γιώργης [και] πήγε αυτός. Άνιξε η Γέφυρα και σινεχίσαμε το ταξίδη. Την άλλη μέρα, δεν μπορούσα να σηκοθό, είχα το κακό μου χάλι. Στον Πειρεά με βγάλανε σηκοτό και με πήγαν στο σπίτη της αδελφής της μάνας μου, την Θεία Μαρία. Σήμπτοση στον Πειρεά βρίσκονταν η Γεγιά. Με περίλαβαν στα γιατροσόφια

[σελίδα 22 του τετραδίου]

Και όταν καλυτέρεψα μαζί με την Γεγιά μπήκαμε στο ποστάλη και ήρθαμε στο Βόλο. Πλησιάζανε Χριστούγεννα. Μετά από λύγο καιρό ξαναπήγα με το καϊκη μέχρι τα 14 χρόνια μου.

[Στο εργοστάσιο του Γκλαβάνη]

Εντομεταξή παντρέφτικε η αδελφή μου, η Μαρία. Ο άντρας της, ο Πλούταρχος, ήταν εργοδηγός στον Γκλαβάνη. Μου είπαν, αν θέλω να πάο στο εργοστάσιο. Ήταν κάτι, που το σκεφτόμουν πολύ. Από τη μία, ήταν η

αγάπη μου προς την θάλασσα και τα ταξίδια, από την άλλη, μες το καϊκι μου έλιπαν η παρέες με συνομιλίκους μου. Όταν ερχόμασταν εδώ τους έβλεπα να παίζουν, να πηγαίνουν βόλτα, κινηματογράφο, πράγματα που έλιπαν. Η ζωή μες το καϊκι ήταν στεριμένη από τέτιες χαρές. Στα λιμάνια που πιάναμε, ενό η πιο μεγάλη βγένανε έξω, εγώ καθόμουν μέσα για να προσέχο. Σπάνια μπορούσα να κάνο καμιά βόλτα. Αυτό με έκανε να δοκιμάσο να πάο στο εργοστάσιο. Έπρεπαι όμως σύνφωνα

[σελίδα 23 του τετραδίου]

με τον νόμο να κλίσω τα 14 και να μπο στα 15. Αυτό έγινε τον Μάρτι του 1938. Η πρόσλυψη για ανήλικο γίνονταν ως εξής: Αφού έκλινε τα 14, περνούσε από γιατρούς, που πιστοποιούσαν, ότι είναι υγιείς και μπορεί να εργαστή. Το Ι.Κ.Α. και το Ταμείο Μετάλου έγιναν αργότερα στο Βόλο. Πρώτα έγινε το Ταμείο Μετάλου, Μάϊος 1938 και το Ι.Κ.Α. Ιούνιος 1939. Πέρασα από γιατρούς, με έβγαλαν ικανό και πήγα στου Γκλαβάνη, 3 Μαρτίου 1938. Ο Πλούταρχος ήταν εργοδηγός στο Μηχανουργίο του βιδοποιού. Στην αρχή με είχε στους φούρνους, που γίνονταν η βαφές (κολαούζα, ζουμπάδες κλπ.) κατόπιν στη φρέζα. Η δουλιά μου άρεσαι [και] είχε ενδιαφέρον. Έβλεπα όμως, ότι χριάζονταν και τα γράμματα.

[Στο Νυχτερινό Σχολείο]

Γιαυτό το Σεπτέμβριο, που άνιξαν τα σχολία γράφτικα στο νυκτερινό 6^η τάξι. Δάσκαλο είχαμε τον Παπαμήτρο, πάρα πολύ καλός. Σε αντίθεση με πρώτα, που δεν ήθελα το σχολείο, τώρα δεν έχανα ούτε ένα βράδυ.

[σελίδα 24 του τετραδίου]

Το σχολείο ήταν στον Άγιο Νικόλα. Έμενα στο Κουφόβουνο Ν. Ιωνία [και] βρέξει-χιονίση πήγενα με τα πόδια. Βέβεια θα σας πω μια λεπτομέρια, που δίχνει πόσο αγάπισα τα γράμματα. Από την Πρώτη μέχρι την Πέμπτη, ποτές δεν κάθισα να διαβάσο. Ό,τι μάθена από την παράδοσι, που έκανε ο δάσκαλος [και] γιαυτό η βαθμί, που έπερνα, ήταν 5-6. Στην έκτη προβιβάστικα με 8! Ο δάσκαλος μου είπε θα σου έβαζα 10, αλλά δεν ήξερα καθόλου γραματική. Την άλλη χρονιά έδοσα εξετάσης και πέρασα στη Νυχτερινή σχολή μηχανικών [που] τώρα την λέναι επαγγελματική. Έβγαλα την 1^η, πέρασα στη 2^η, αλλά ήμουν άτυχος [γιατί] κιρίχτικε ο Αλβανικός πόλεμος [και] επιστρατέφτικαν η καθιγιταί και η σχολή έκλισε. Όταν ξαναάνιξε μετά τον πόλεμο δεν ξαναπήγα. Όμως και αυτό το λίγο με βοϊθήσε στην δουλιά μου.

Τέλος του πρώτου Μέρους

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ (Από την 28^η Οκτωβρίου 1940 μέχρι που εντάχτηκε στην ΕΠΟΝ)

[σελίδα 25 του τετραδίου]

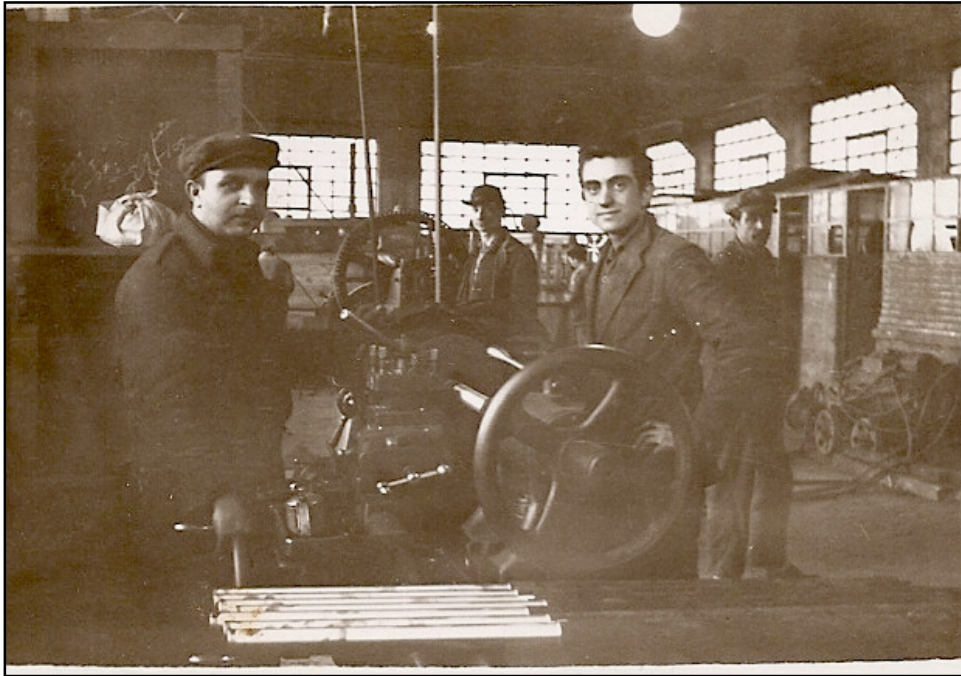
Ο πόλεμος της Αλβανίας και η δουλειά στο εργοστάσιο του Ροδίτη

Ο πόλεμος της Αλβανίας 28 Οκτωβρίου 1940 με βρίκε να δουλέβο στο εργοστάσιο του Ν.Ροδίτη. Κατασκεύαζε πετρελιομηχανές από 8 ίπους

Ο Νίκος Κουρούμαλος (δεύτερος, όρθιος από τα δεξιά) στο χυτήριο του Ροδίτη ή του Γκαλαβάνη (;) με άλλους εργαζόμενους.

μέχρι 100 ίπους. Εκεί έμαθα και την τέχνη του τορναδόρου. Μάστορα είχα τον Σάβα Ταραμπουλού, ισραϊλήτης, πολύ καλός τεχνίτης και ακόμα καλύτερος άνθρωπος (ήταν άτυχος, σκοτώθηκε στις πρώτες μέρες του πολέμου, πολεμώντας τους Ιταλούς στην Αλβανία. Ο Θεός να αναπαύση την ψυχή του). Επίσης μάστορα είχα τον Σωτήρη τον Μακριγιάνη από τα Λεχώνια. Και αυτός, όπως και ο Σάβας ήταν εξίσου καλοί μάστορες και άνθρωποι. Στου Ροδίτη εργαζόταν και ο πατέρας μου ως εργαλιοδότης. Από την δουλιά στου Ροδίτη με τα ένσιμα του Ι.Κ.Α. πήρε σύνταξη, μεγάλη δουλιά. Ο Ροδίτης είχε ένα σύστημα. Έπερνε μικρούς 14-16 χρόνων για να μάθουν την δουλιά. Πρώτα τους έβαζε βοϊθούς στους τórνους. Όσοι τα πιάνανε, τους άφηνε να μάθουν τορναδόρι. Όποιοι δεν θέλανε ή δεν μπορούσαν τους πήγενε στον μπάγκο για εφαρμοστές.

Ο Νίκος Κουρούμαλος (αριστερά) σε μεγαλύτερη ηλικία τορναδόρος.

[σελίδα 26 του τετραδίου]

Αν και εκεί δεν προκόβανε, τους πήγανε στο χυτήριο, που ήταν η δουλιά πιο βαριά και είχε πολύ μουτζούρα. Αν και εκεί δεν τα καταφέρνανε, τους έδιοχνε και έπερνε άλλους. Η τέχνη του τορναδόρου μου άρεσε γιατί είναι δουλιά, που εκτός από δεξιότητες, χρειάζεται να βάλεις το μισό σου να δουλέβη. Έχει πολύ ενδιαφέρον. Φτάνι αυτό, που κάνεις, να σου αρέσει και, εμένα μου άρεσαι. Η κατασκευή μιας μηχανής γινόταν ως εξής. Στο χυτήριο χυτέβανε τα διάφορα εξαρτήματα από χυτοχάλυβα (μαντέμι), όπως κυλίνδρους, έμβολα, κάρτερ, στροφαλοθαλάμους, βολάν και άλλα μικρότερα κομάτια. Της μπιέλες της τραβούσαν στο καμίνη. Μάστορας ήταν ο Μαστρογιόργης Κοντογιάννης από την Αργαλαστή. Τους στροφάλους τους έφερε από την Γερμανία ακατέργαστους, όπως και τα λαδικά. Τα χυτά πήγαν στους τóρνους για τορνάρισμα. Χρειαζόταν μεγάλη εμπειρία γιατί η ανοχές ήταν δέκατα

[σελίδα 27 του τετραδίου]

του χιλιοστού. Επίσης τα στρόφαλα και εκεί χρειαζόνταν δουλιά ακριβίας, ανοχή συν-πλην 1-25 εκατοστά του χιλιοστού. Αλλά και τα υπόλυπα εξαρτήματα, όπως ρακόρ, βαλβίδες, μέχρι και τα μπεκς. Αυτά όλα συμβάλανε να βγένουν άριστη τεχνίτες (αφτό φάνικε αργότερα στη δεκαετία 50-60, όταν κλίσανε τα εργοστάσια στο Βόλο, όπου πηγάναμε

εκτός Βόλου για δουλιά να ήμαστε περιζήτητη). Στου Ροδίτη δούλεψα από τον Ιούνιο 1939 ως το τέλος του 1941 και κατά μικρά διαστήματα στην περίοδο της κατοχής. Εκεί μέσα πέρασα όλο τον Αλβανικό πόλεμο και μέρος της Κατοχής.

[Μνήμες από τον πόλεμο του 1940]

Μνήμες από τον πόλεμο 28 Οκτωμβρίου 1940. Το πρωί, όπως κάθε μέρα ξεκίνησα για την δουλιά. Το πατρικό μου σπίτι βρίσκεται στην Νέα Ιωνία Προύσης 106 στο Κουφόβουνο. Φτάνοντας στη γέφυρα του τρένου, σημείωση: η οδική γέφυρα στην Παπαδιαμάντη δεν υπήρχε τότε [*Η γέφυρα αυτή κατασκευάστηκε το 1958 επί δημάρχου Νέας Ιωνίας Γεωργίου Δοξόπουλου*] αντάμοσα με έναν γνωστό μου [και] μου

[σελίδα 28 του τετραδίου]

λέγει «πού πας»; «Για την δουλιά», του απαντώ. «Πια δουλιά ρε, δεν έμαθες κυρίχτηκε πόλεμος;». Τότε κατάλαβα, γιατί από του Εργοστάσιο του Παπαγεωργίου δεν ακούγονταν θόρυβος. Τα εσθίματα που ένιωσα ήταν φόβος [και] χαρά, μια χαρά που δεν μπορούσα να την εξηγήσω. Στο μυαλό μου έρχοταν ιστορίες, που είχα ακούσει για τι Μικρά Ασία, Βαλκανικούς πολέμους από το θείο Γιώργη. Σηνέχισα τον δρόμο μου. Έφτασα στο εργοστάσιο, το οποίο δεν δούλεβε, γιατί είχε κυριχτή επιστράτευση και όσοι ήταν σε ηλικία για στρατιώτες πήγαν να παρουσιαστούν. Εμείς η υπόλοιπη μιλούσαμε και ο καθένας έλεγε ό,τι του κατέβενε. Την άλλη μέρα το εργοστάσιο άνοιξε και άρχισε να λειτουργεί με όσοι μίναμε. Εγώ επιδής την αγαπούσα την δουλιά είχα μάθει αρκετά, γιαφτό ο Μαστρονικόλας Ροδίτης με έβαλε στο μεγάλο τόρνο, που έφτιανε στρόφαλα, στροφαλοθαλάμους, βολάν. Τα κατάφερνα αρκετά καλά.

[σελίδα 29 του τετραδίου]

[Τα νέα από τον Πόλεμο του 1940]

Ημέρες περνούσαν. Στην αρχή τα νέα από το μέτωπο ήταν μουδιασμένα. Άρχισαν η σηναγερμή, η πρώτη βομβαρδισμή. Αλλά παράξενο πράμα, δεν μας φόβιζαν. Το αντίθετο. Ίσως ήταν και η ηλικία, ήμουν 16 χρονόν. Ύστερα όταν πέρασαν η μέρες και μαθέναμε, ότι ο στρατός κινηγούσε τους Ιταλούς, μάς γέμιζε περιφάνια. Τον πρότο καιρό σταματούσαμε την δουλιά και πηγέναμε, όπου ηπήρχε ελέφθερο μέρος, πλατίες, οικόπεδα και σκάβαμε ανίγοντας ορίγματα για τους βομβαρδισμούς. Τα νέα από μέτοπο ήταν χαρούμενα. Χειμάρια, Άγιοι Σαράντα, Κορυτσά, Τεπελένη, Αυλόνα και άλλα, που δίχνανε ότι ο Στρατός νικούσε. Πού να ξέρουμε τη τραβούσαν στα χιόνια [και] στο κρύο. Η προπαγάνδα τα έκανε όλα ρόδινα.

Το εργοστάσιο συνέχισε να εργάζεται. Ήρθε ο Μάρτης του 1941. Η Ιταλή κάνανε την Μεγάλη εαρινή επίθεση όπου και πάλι η Ιταλή σπάσανε τα μούτρα τους. Τον Απρίλιο όμως η Γερμανοί θέλοντας να τελειώνουν με το μέτοπο στην Ελλάδα (όπως μάθαμε εκ των υστέρων

[σελίδα 30 του τετραδίου]

είχαν πάρει απόφαση να επιτεθούν στη Ρωσία) κύριξαν τον πόλεμο κατά της Ελλάδος 6 Απριλίου 1941. Η στρατιώτες μας αντιστάθηκαν, όσο μπόρεσαν, τελικά όμως υπέκυψαν και η Ελλάδα κατελήφθη από τους Γερμανούς και στη σηνέχια από Ιταλούς και Βουλγάρους.

[Οι βομβαρδισμοί από τους Γερμανούς στον Βόλο]

Κατά την διάρκεια του πολέμου με τους Γερμανούς, κάνανε βομβαρδισμούς στο Βόλο. Ο πρώτος ήταν την Κυριακή των Βαΐων⁸ στο λιμάνι. Μέσα στο λιμάνι βρίσκονταν πολλά βαπόρια, που ξεφόρτωναν φορτία για τον αγγλικό στρατό, που είχε έρθει, όταν η γερμανί κύριξαν τον πόλεμο. Ο στρατός απετελίτο από Αυστραλούς με τα πλατίγιρα καπέλα, Νεοζηλανδούς, Κύπριους και Εγγλέζους. Ο βομβαρδισμός αυτός ήταν πολύ άγριος. Τον είδα όλον από τα Μελισιάτικα. Στα Μελισιάτικα είχε πάϊ η οικογένιά μου για πιο ασφάλια. Η μάνα μου, η αδελφές μου, η Μαρία με τα παιδιά της Κώστα και Διονύση. Ο άντρας της ο Πλούταρχος,

[σελίδα 31 του τετραδίου]

εγώ με τον πατέρα μου μέναμε στο σπίτι της Ν. Ιωνίας, γιατί εργαζόμαστε στο εργοστάσιο Ροδίτη, που εξακολουθούσε να εργάζεται. Την Κυριακή ανεβέναμε και στο χωριό, όπως και εκίνη των Βαΐων. Θα ήταν γύρο στις 10 το πρωί, που σήμανε συνεγεργμός. Η συρίνες ούρλιαζαν και ο καθένας έτρεχε να κρυφτή, όπου μπορούσε. Εκεί που μέναν η δικί μου ήχαν φιάξι ένα καταφύγιο, σκάβοντας μια τρύπα στο βουνό. Εγώ, σε αντίθεση με τους άλλους, κάθισα κάτω από μια ελιά, που έβλεπα όλο τον Βόλο. Δεν πέρασε πολύ ώρα και ακούστηκε βόμβος αεροπλάνων και συγχρόνος βάζανε τα αντιαεροπορικά, τόσο από την στεριά, όσο και από τα καράβια. Στο Πήλιο, πάνω από την Δράκια, ήταν ένα μεγάλο μαύρο σύνεφο [και] από εκεί ξεπετάχτικαν τα αεροπλάνα (17), που βούτιξαν, τόσο στα καράβια, που ήταν έξω από το λιμάνι, όσο και σ' αυτά που ήταν μέσα. Η

⁸ . «Κυριακή των Βαΐων η 13^η Απριλίου 1941. Δεκατέσσερα γερμανικά βομβαρδιστικά σε αλληπάλληλα κύματα το μεσημέρι προσέβαλαν την πόλη. Πανικόβλητο το πλήθος έτρεχε να κρυφτεί...» (Βλέπε: «Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή», Συλλογική εργασία. Έκδοση: Εταιρεία Θεσσαλικών Ερευνών, 2004, Άρθρο Χαράλαμπου Χαρίτου «Βόλος: Διαδρομή της Νέας Πόλης (1840-1955)», σελ. 313).

δικί μου μού φώναζαν να κρυφτό, εγώ όμως δεν ήθελα να χάσω αυτό, που έβλεπα.

[σελίδα 32 του τετραδίου]

Τα αεροπλάνα με την πρώτη βουτιά πήραν ύψος, κάνανε κύκλο πάνω από τον Βόλο. Περνώντας πάνω από τα Μελισιάτικα τα έβλεπα πολύ καθαρά, μέτρια 17. Εντομεταξί γινόταν χαμός με τα αντιαεροπορικά να βάζουνε, τα αεροπλάνα να βουτούν στους στόχους. Έξω από το λιμάνι βρίσκονταν το αντιτορπιλικό «Λέων», που έκανε συνεχώς ελιγμούς και βάζοντας με τα αντιαεροπορικά του. Βλέπω ένα αεροπλάνο να βουτάϊ σε ένα βαπόρι έξω από το λιμάνι, να σηκώνονται στίλεις νερού από της βόμβες του. Είχε κτιπήση το βαπόρι. (το βαπόρι αυτό το ρυμούλκισαν και το προσάραξαν στον Αλμυρό, στο Τσινγέλη), [και] συγχρόνος, σχεδόν, όταν έπερνε ύψος έβγαζε καπνό [γιατί] είχε κτιπιθή και αυτό έπεσε στον προφήτη Ηλία κοντά στη γέφυρα. Άλλες απόλλεις δεν υπήρχαν. Μόλις υσύχασαν τα πράγματα κατέβικα και πήγα και το είδα ό,τι απόμινε από την φωτιά. Δεν γλύτοσε κανίς από το πλήρωμα.

[σελίδα 33 του τετραδίου]

Την άλλη μέρα, μεγάλη Δευτέρα, πήγαμε με τον πατέρα μου κανονικά στο εργοστάσιο. Την μεγάλη Τρίτη κατεβίκαμε πάλι στο εργοστάσιο. Κατά το μεσιμέρι σίμανε συναγερμός. Μπήκαμε στο καταφύγιο, που υπήρχε στο εργοστάσιο. Ήμασταν ο πατέρας μου, ο Μαστρονίκος, ο γιος του ο Γιώργος, ο καπετάν Θανάσης Σκαμάγκας, ένας εμπορικός αντιπρόσωπος, ο Θανάσης που δούλεβε στο εργοστάσιο, ο Κώστας ο Γεωργής, συνομήλικος με εμένα και εγώ. Πολύ γρήγορα ακούσαμε ανταεροπορικά και βόμβες που έσκαγαν από απόσταση, όπου όλο και πλησιάζαν. Καθόμασταν φοβισμένη χωρίς να μιλάμε προσπαθώντας από τον κρότο να καταλάβουμε πού έπεφταν. Ακούμε ένα σφύριγμα, το χαρακτηριστικό που κάνουνε, όταν πέφτουν η βόμβες [και] ο Μαστρονίκος έκανε τον σταυρό του και συγχρόνος να λέγει: «Αυτές είναι δικές μας». Πράγματι ακούστηκε μία τρομερή έκρηξη. Το καταφύγιο κουνήθηκε σαν βάρκα, μέσα γέμισε καπνό και σκόνη, τα φώτα αναβόσβισαν [και] όλοι ήχαμε παγόσι. Σε λίγο συνίλθαμε,

[σελίδα 34 του τετραδίου]

πεταχτίκαμε έξω, όπου και αντικρίσαμε μια τρομερή καταστροφή. Η βόμβες είχανε πέσι στης απέναντι καπναποθήκες του Τζανίδη, πενταόροφες, της ισοπέδωσαν. Τα καπνοδέματα είχαν μπη μέχρι μέσα στο εργοστάσιο από την ανικτή πόρτα. Η τουλούμπα του εργοστασίου έβγαζε νερό, καθώς και μια άλλη που ήταν μπροστά στο Μαγειρίο Μανιάρρα.

Φυσικά ούτε σκέψη για δουλιά. Φοβηθήκαμε τόσο, που θέλαμε να φύγουμε. Αμέσως έπρεπε να κλίσουμε την πόρτα [γιατί] το τσιμεντένιο δάπεδο είχε φουσκόσι. Πήραμε την βαριά από καμίνη και ένα βαριοκόπιδο [και] εγώ και ο Γεωργής σπασαμε το τσιμέντο. Από το φόβο μας δεν καταλάβαμε κούρασι. Αφού κλίσαμε το εργοστάσιο ο Ροδίτης έδωσε τα κληδιά στον πατέρα μου και με τον γιο του τον Γιώργο φήγανε για τα Πλατανίδια όπου μένανε. Με τον πατέρα μου φύγαμε για τα Μελισιάτικα. Το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης προς την Μεγάλη Τετάρτη η Εγγλέζη

[σελίδα 35 του τετραδίου]

εγκατέλιψαν τον Βόλο (σημείωση: Ήχαν στρατοπεδέψη στις γύρο από τον Βόλο περιοχές). Όταν το πρωί της Τετάρτης ο κόσμος το πήρε ήδιση, άρχισαν την ρεμούλα. Έπερνε ό,τι έβρισκε ο καθένας στις αποθήκες του Τζανίδη. Εκεί που σήμερα είναι το «Βόλος Παλλάς» ηπήρχε η Εγγλέζικη καντίνα με του «πουλιού το γάλα» με ό,τι φανταστής, από καραμέλες, σοκολάτες, κονσέρβες, μπύρες, τσιγάρα και πολλά άλλα πράγματα. Εκεί έγινε το σόσε. Εγώ έφυγα από τα Μελισιάτικα και πήγα στην Αγία Παρασκευή, που έμενε η γεγιά με την Θεία Κατερίνα. Ο πατέρας μου κατέβικε να δη τη γίνεται στο εργοστάσιο. Πέφτει μέσα στο πλιάτσικο. Πήρε κονσέρβες με κρέας, μπύρες, σοκολάτες, καραμέλες, τσιγάρα. Ό,τι μπόρεσαι, τα ακούμπισε στο εργοστάσιο και μετά τα μετέφεραν στο σπίτη στη Ν. Ιωνία. Εγώ δεν πήρα είδηση το τη γινόταν. Στην Αγία Παρασκευή μαζί με δυο άλλους πήγαμε βόλτα στο Σαρακινό και βλέπαμε κάτω τον Βόλο.

[σελίδα 36 του τετραδίου]

Είδαμε να εμφανίζονται 3-4 αεροπλάνα. Φυσικά συναγερμός δεν κτυπούσε, γιατί είχαν διαλιθή τα πάντα. Τα αεροπλάνα βούτηξαν στο σηδηροδρομικό σταθμό. Πετάχτικαν μαύρες στίλες καπνού. Είχαν κτιπίση βαγόνια με δοχεία πετρέλεο. Αυτός ήταν και ο τελευταίος Γερμανικός βομβαρδισμός.

[Οι Γερμανοί κατακτητές στον Βόλο]

Την άλλη μέρα, Μεγάλη Πέμπτη, κατέβικα στο σπίτη της Ν. Ιωνίας. Τηγάνισα μια κονσέρβα με αυγά, άνιξα μια μπύρα και άρχισα να τρώγο. Άκουσα βόμβο αεροπλάνον, τα παράτισα και πήδιξα σε ένα όρυγμα, που είχαμε στην αυλή. Ένας περαστικός, που περνούσε, βλέποντάς με, γέλασε και είπε: Τη κάνεις, δεν ακούς τα αεροπλάνα;». Του απαντό: [*Έρχονται αεροπλάνα*»]. [*Μου λέγει:*] «Ρε τη αεροπλάνα. Η Γερμανή είναι στο Βόλο».

«Πού» ρωτάω. «Κάτω στην παραλία στου Σέφελ» [μου απαντά]. Αυτό ήθελα να ακούσο. Με έτρογε η περιέργια να δω Γερμανούς

[σελίδα 37 του τετραδίου]

πώς είναι. Τελίωσα το φαγητό, ήπια και την μπίρα μου και μια και δυο για του Σέφελ. Ο Σέφελ ήταν Πρόξενος της Γερμανίας (αργότερα, όταν τα πράγματα είχαν αγριέψει, εκτελέσης, φυλακίσης, στρατόπεδα, ο Σέφελ με τον μακαρίτη επίσκοπο Ιωακίμ, με κίνδυνο δικό τους, έσοσαν πολλούς). Κατεβένοντας στην παραλία, το Προξενίο βρίσκονταν Αργοναυτών με Τοπάλη, είδα για πρώτη φορά Γερμανούς στρατιώτες [που] βρίσκονταν μπροστά από το Προξενίο. Βρίσκονταν επίσης και λίγη Έλληνες. Θυμάμαι τον Πέτρο τον Κατσικά. Ρώτισα τη γίνεται, μου λένε μέσα στο Προξενίο βρίσκοντε ο Δήμαρχος, ο Δεσπότης, ο Διοικητής της χωροφυλακής, δεν θυμάμε πιοι άλλοι [και] ο Πρόξενος και Γερμανοί αξιωματικοί συζητούν την παράδοσι του Βόλου. Κάτω εμείς προσπαθούσαμε να κουβεντιάσουμε με τους Γερμανούς, πράγμα δύσκολο, γιατί την γλώσσα δεν ξέραμε. Πάντως εκείνο που έκανε εντίπωση ήταν η ηπεροψία τον Γερμανόν. Σε αντίθεση με τους

[σελίδα 38 του τετραδίου]

Άγγλους. Τους πρόσφεραν τσιγάρο και δεν το πέρνανε και σε κιτούσαν αγέλαστι. Πέρασε αρκετοί ώρα. Βλέπουμε να βγαίνουν από το Προξενίο η Έλληνες και η Γερμανοί, ακολούθος να κατευθίνονται στην Δημαρχία της οδού Δημητριάδος. Μπίκαν μέσα και από το μπαλκόνι ύψοσαν την Γερμανική σημαία. Εκίνες της στιγμές δεν πρόκίτε να της ξεχάσο ποτές. Ήταν σαν μαχαιριά στην καρδιά μου.

Κατοχή

Γράφοντας ότι θυμάμαι ύστερα από 60 χρόνια, εκείνο που έχω κρατήσει είναι, ό,τι πιο άσχημο μπορεί να συμβή σε μια χώρα και στους ανθρώπους της. Στην αρχή δεν είχαμε συνιδοπιοίση τη μάς περιμένη. Πηγέναμε στην δουλιά, νομίζοντας ότι δεν έγινε και τίποτα. Όταν όμως άρχισαν μετά από λυγο να παρουσιάζονται η πρότες δυσκολίες στο να βρης ψωμί και γενικά τρόφιμα, μας κατέλαβαν

[σελίδα 39 του τετραδίου]

μάβρες σκέψεις. Τον πρότο καιρό η Γερμανοί μάς φέρονταν σχετικά καλά. Στης ανακινόσης, που κάθε τόσο βγάζανε ζητούσαν να πηθαρχούμε στης διαταγές τους.

[Πείνα, ψείρα, «μαύρη αγορά»]

Ο κόσμος άρχισε να πινάϊ, όχι πολύ, αλλά δεν μπορούσες να βρης εύκολα βασικά αγαθά. Όσοι είχαν τα έκριβαν. Παράλιλα ο στρατός άρχισε

να επιτάση όσες ποσότητες βρίσκονταν σε αποθήκες. Τα χρήματα από το μεροκάματο δεν είχανε καμιά αξία. Την μια μέρα αγοράζες κάτι και την άλλη ήθελες πολύ περισσότερα για το ίδιο πράγμα, με αποτέλεσμα να μην πηγένουν στα εργοστάσια, αλλά να προσπαθούν με άλλους τρόπους να καλύψουν της ανάγκες τους, προπαντός σε τρόφιμα. Έτσι ξεκίνησε η «μαύρη αγορά». Όσοι είχαν την τύχη να έχουν τρόφιμα τα έκρυψαν και τα πουλούσαν όσο ήθελαν. Η πιο πολύ δεν μπορούσαν να τα αγοράσουν με αποτέλεσμα να πέσει μεγάλη πίνα. Εδώ στο Βόλο μέχρι τον Νοέμβριο του 1941 κάτι μπορούσες να βρης.

[σελίδα 40 του τετραδίου]

Ο χιμώνας εκίνη την χρονια ήταν πολύ βαρύς. Το χιόνι μέσα στο Βόλο ήταν 30 με 40 πόντους με αποτέλεσμα, από τη μία η πίνα, από την άλλη το κρύο, να σκοτόσουν πολλούς γέρους και μικρά παιδιά. Τους έβλεπες και δεν μπορούσες να βοιθήσις, γιατί υποφέραμαι όλοι. Εδώ θα πω, ότι σε αντίθεση με τους Γερμανούς, η Ιταλή ήταν πονόψυχη. Πολλά μικρά παιδιά πηγένανε στις στρατόνες και η στρατιώτες τους δίνανε φαγιτό από το σισιτίό τους.

Εγώ δούλεψα στο εργοστάσιο μέχρι τέλος του 1941. Μετά πήγα με το καϊκι. Την εποχή εκίνη τα καϊκια ήταν το μόνο μεταφορικό μέσο. Αυτοκίνητα στην ουσία δεν υπήρχαν, το τρένο δούλεβε και έσωσε πολύ κόσμο. Στο τρενάκι του Πηλίου χρυστάμε πολλά, ακόμη και τη ζωή μας. Δεκέμβριος 1941 – Φεβρουάριος 1942 ήταν η χειρότερη μήνες για το Βόλο [γιατί] σημιόθηκαν η περισσότερη θάνατι από πίνα και το κρύο.

[σελίδα 41 του τετραδίου]

Έβλεπες πρισμένους από αβιταμίνοση, η όψι τους ήταν κιτρινομελανιάσμένη, πρισμένο το πρόσωπο και η κιλιά τους. Σε πολύ μικρό διάστημα πέθεναν και πέθαναν πολύ. Τους μάζεβαν από τους δρόμους με κάρα και τους έθαβαν σε ομαδικούς τάφους. Ένα άλλο κακό ήταν η ψείρα. Όπου και να καθόσουν, σε μέρος που ηπήρχαν και άλλοι άνθρωποι, καφενία, τρένα, γεμίζαμε ψείρες. Εδώ στη Ν. Ιωνία, στα Γερμανικά, παρουσιάστικαν κρούσματα τύφου. Γιαφτό η Ιταλί κάνανε ψεκασμούς. Η κατάσταση ήταν τραγική, το ένστικτο της συντήρισης κάνει τον άνθρωπο να μηχανέβεται πράγματα, που σε άλλες περιστάσης, ούτε θα μπορούσε να σκεφτεί. Ο Βόλος βρίσκεται κοντά στο Πήλιο, που είχε λάδι. Από την άλλη ο κάμπος με το σάρι, καλαμπόκι, όσπρια. Τη να κάνουν; Πέρνανε από τα σπίτια τους ό,τι μπορούσε να μεταφέρουν και που είχε κάπια αξία, με πρότο της Ραπτομηχανές,

[σελίδα 42 του τετραδίου]

ρούχα, πρήκες και τα πηγένανε στον κάμπο, αλάζοντάς τα με στάρι, καλαμπόκι κλπ, φυσικά όσο-όσο. Γυρίζοντας στο σπίτι τους κρατούσαν ένα μέρος και με το άλλο ανέβεναν στο Πήλιο (εδώ έπεξε μεγάλο ρόλο το τραινάκι) και το αλλάζανε με λάδι. Στη σηνέχια ξαναπήγεναν στον κάμπο, δίνανε το λάδι, πέρνανε στάρι ή ό,τι άλλο και έτσι με το κέρδος το κρατούσανε για το σπίτι. Όμως πολλές φορές τρόγανε τη σηρμαγιά και άντε πάλι από την αρχή, βγάζανε από το μπαούλο ό,τι μπορούσε να πουληθή και ξεκινούσαν για την ΜΑΥΡΗ ΑΓΟΡΑ. Άλλο όμως η «μαύρη αγορά» του φτωχού κοσμάκη, που έδινε το αίμα της καρδιάς του για να μην πεθάνη και άλλο η ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΕΣ, που ρουφούσανε το αίμα για να πλουτίσουν και να βγουν μετά τον πόλεμο η νεόπλουτη και Εφοπλιστές υπερπατριότες, βλέπε Λ...

[σελίδα 43 του τετραδίου]

Από το Μάρτιο του 1942 η κατάσταση άρχισε κάπος να είναι πιο λύγο τραγική. Η Γη άρχισε να βγάξη τα πρότα άγρια χόρτα. Εκίνο, όμως, που έσωσε τον κόσμο, ήταν ο Γαύρος και η Σαρδέλα. Την χρονιά κείνη, λες και ο Θεός λυπήθηκε τον κόσμο [και] έπεσε πολύ ψάρι. Τα πέρνανε και, να μην είχανε λάδι, τα βράζανε και αυτό μας έσωσε. Περιμένανε να έρθη ο Ιούνιος για να γίνουν τα κριθάρια, το στάρι. Πράγματι, όταν άρχισε ο θέρος πήγανε στα χωριά άλλη ως εργάτες, άλλη για ανταλαγές [άλλοι] για μπασάκι [σταχομάζωμα]. Η ζωή πήρε άλλο δρόμο.

[Για την Εθνική Αντίσταση]

Στο διάστημα αυτό άρχισαν να ξεπροβάλουν και η πρότες Αντιστασιακές οργανώσης, όπως αυτή, που βοϊθούσαν να ξεφύγουν αυτή, που κλίστικαν στην Ελλάδα με τον ερχομό των Γερμανόν: Εγκλέζι, Νεοζηλανδί, Αυστραλί, Κύπριη. Στο Βόλο ήταν μία ομάδα, που ασχολούνταν με της διαφυγές. Αρχηγός ήταν ο Γιάννης Πασματζίδης. Η δουλιά γινόταν

[σελίδα 44 του τετραδίου]

ως εξής: Αφού εντόπιζαν του φυγάδες, φρόντιζαν να τους προοθούν, κυρίως, στη Σκιάθο με καΐκια και από εκεί, κατόπιν συνενοϊσεος με το Στρατηγίο της Μέσης Ανατολής, έρχονταν υποβρίχιο και τους έπερνε. Ή αν αυτό μπορούσε να γίνη τους πηγένανε με καΐκια στην Τουρκία, [πράγμα] πολύ επικίνδιννο, γιατί περιπολούσαν η Γερμανί, τόσο στη θάλασσα, όσο και από τον αέρα. Ένα από τα καΐκια, που κάνανε διαφυγές ήταν του Μπουγά τα παιδιά (δηλ. του Παναγιώτη Κωνσταντίνου) Κώστας, Σταύρος, Γιώργος, Κρίτων. Καπετάνιος ήταν ο Κώστας, που τιμήθηκε μετά τον πόλεμο από το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής. Είχα μάθει [κι εγώ] για ότι [όσα] γινόταν [και] μου καρφόθηκε η ιδέα να φύγο και εγώ. Από ένα

φίλο μου, τον Βασίλη Μπερτέλη, μου είπε για την οργάνωση, που συγγκέντρωνε τους Εγγλέζους. Τι γινόταν; Όταν μαθέσανε ότι

[σελίδα 45 του τετραδίου]

σε κάπιο σπίτη βρίσκονταν κρυμμένη Εγγλέζη (σημείωση: λέγοντας Εγγλέζη εννοούσαμε όλους, που υπηρετούσαν στον αγγλικό στρατό), κανόνιζε η οργάνωση του Γιάννη Πασματζίδη τη διαφυγή τους. Ως συνδέσμους χρισιοπιούσαν, μεταξύ άλλων, και την οικογένεια Μπερτέλη. Έτσι έλαβα μέρος σε αυτή την δραστηριότητα, πάντα με σκοπό να φύγο και εγώ. Μας υποσχόταν, αλλά όλο στην άλλη αποστολή [μας έλεγαν]. Ο καιρός περνούσε χωρίς να γίνεται τίποτα για εμάς. Όπως ήταν φυσικό, κυτούσαν να φυγαδεύσουν όσους περισσότερους μπορούσαν, εμάς θα κυτούσαν; Προϊγούνταν η Αξιωματική και μετά η άλλοι. Στο μεταξύ γινήκαμε τρεις, ο Μπερτέλης, ο Χρίστος Κόπανος και η αφεντιά μου, που όλο φεύγαμε και όλο εδώ είμαστε. Αυτό κράτισε περίπου δυο μήνες. Όπου συνέβη η καταστροφή. Σε ένα σπίτη ήταν ένας Κύπριος. Ηρθαμε σε επαφή μαζί του και κανονίζαμε για την διαφυγή του.

[σελίδα 46 του τετραδίου]

Στο σπίτη που έμενε τα έφτιαξε με μία κοπέλα. Άρχισε να ξεθαρέβη, να μην κρύβεται, με αποτέλεσμα να τον συλάβουν η Ιταλί και να μαρτυρήσει ότι ήξερε, με αποτέλεσμα να συλάβουν όλοι την οικογένεια Μπερτέλη, τον πατέρα, την μητέρα και τον Βασίλη και το χιρότεροτον [τον] αρχιγό Γιάννη Πασματζίδη. Εμένα, τον Χρίστο και δυο άλλους, έναν υπάλληλο του Πασματζίδη και έναν ράφτη, δεν θυμάμαι το όνομά του, δεν ξέρω, ήσως δεν μας κάρφωσαν. Μετά από λίγο, την οικογένεια Μπερτέλη τους άφισαν, τον Πασματζίδη τον είχαν κρατούμενο στην Ιταλική στρατόνα. Όπως μαθεύτηκε, αργότερα, ο Πασματζίδης συνενοϊθήκε με τον Ιταλό που τον φρουρούσε και το σκάσανε μαζί για την Μέση Ανατολή. Ο Γιάννης γύρισε στο Βόλο μετά την απελευθέρωσι

[σελίδα 47 του τετραδίου]

[και] ηπυρετούσε στρατιώτης.

[Στο Αντάρτικο μέσα από την ΕΠΟΝ]

Ακούγαμε ότι βγήκανε αντάρτες στα βουνά, [και] μέσα στις πόλεις να οργανώνονται. Φυσικό ήταν να μας πλησιάσουν και να μας γράψουν στην ΕΠΟΝ⁹. Συγγκεντρονόμασαν σε διάφορα σπίτια και μας κάναν την λεγόμενη καθοδίνηση για να διόξουμε τον κατακτιτή κλπ.

⁹ . Ε.Π.Ο.Ν. «Η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (Ε.Π.Ο.Ν.) ήταν αντιστασιακή οργάνωση νέων κατά την Κατοχή, η οποία υπαγόταν στο Ε.Α.Μ.». («Λεξικό της Νέας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Από την ένταξή του στην ΕΠΟΝ μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1943, που ήταν αντάρτης στο Βουνό

Όπως είπα, στον Ροδίτη δούλεβα μέχρι τέλος του 1941. Το 1942 πήγα με το καϊκη. Κάναμε κοντινά ταξίδια, [όπως] Σποράδες, Στυλίδα, Χαλκίδα, Ραφίνα, Πορτοράφτη. Ήταν καλά, γιατί, σαν το μόνο ελεύθερο μεταφορικό μέσο, η αμιβή ήταν καλύτερα από έξω. Κατά διαστήματα πήγενα με τον πατέρα μου στον Κάμπο για Στάρι ή ό,τι άλλο.

[Ένα τρελό σχέδιο διαφυγής για την Μέση Ανατολή]

Έλα όμως, που η ιδέα τα φύγο για την Έγυπτο δεν την ξέχασα, και έτσι έκανα σχέδια το

[σελίδα 48 του τετραδίου]

ένα πιο τρελό από το άλλο. Αφού δεν μπορέσαμε να φύγουμε με υποβρίχιο σκεφτίκαμε να κλέψουμε ένα ταχύπλοο ιταλικό, που ήταν αραγμένο μπροστά στη Φυνάτζα (ιταλική υπηρεσία, Τελωνείο). Στο σχέδιο αυτό ήταν ο Χρίστος Κόπανος, ακόμα δύο και εγώ. Το φέρναμε από εδώ, από εκεί, δεν γινόταν, γιατί μέρα νύχτα υπήρχε φρουρά από Ιταλούς. Καταλίξαμε να πάρουμε μια βάρκα με πανί. Για τον σκοπό αυτόν βάλαμε στο Σχέδιο και τον Γιώργο Ρουμελιώτη, γιατί ο πατέρας του είχε αυτό που θέλαμε, δηλαδή την βάρκα. Καπετάνιος θα ήμουν εγώ, επιδής ήμουν ο μόνος, τρομάρα μου, που είχα ταξιδέψει στις Σποράδες [ενώ] οι άλλοι δεν είχαν πατίση το πόδι τους στη θάλασσα. Και αρχίσαμε να οργανώνουμε το ταξίδι. Είχαμε ένα σχολικό χάρτι, μια σφυρίχτρα που είχε

[σελίδα 49 του τετραδίου]

πυξίδα, που αν ακολουθούσες της ενδίξης, αντί για την Σκιάθο θα πηγέναμε στα Μετέορα. Χριαζόμασταν όμως και ένα φανάρι για να βλέπομε την Νύκτα την πορία μας. Κυτάξαμε στα σπίτια μας. Φανάρι, γιοκ. Τι να κάνουμε; Πήγαμε στο Νεκροταφείο και πήραμε ένα. Για τρόφιμα ό,τι μπορούσε ο καθένας από το σπίτη του. Ένα κανάτι νερό και, είμασταν έτιμη για το μεγάλο ταξίδι, να ελευθερόσουμε τον ΚΟΣΜΟ. Ήχαμε όμως πη, ότι όποιος δεν ήθελε να έρθη, να το δηλώση τώρα, γιατί, όταν θα ξεκινούσαμε και το μετάνιονε, θα τον πετούσαμε στη θάλασσα. Έφθασε η μέρα ή μάλλον το βράδυ, που θα φεύγαμε. Το Σχέδιο ήταν, όταν βραδιάση να πάμε στο σπίτι του Ρουμελιώτη για να πάρουμε το πανί και

τα κουπιά της βάρκας. Έλα όμως που ο Γιώργος μετάνιοσε και κάθισε και τα είπε στη Μητέρα του, η οποία ήταν

[σελίδα 50 του τετραδίου]

πρώτη εξαδέλφη της Μάνας μου. Ήταν μεσημέρι [και] καθόμουν στο παράθυρο του σπιτιού μας και σκεφτόμουν το ταξίδι. Ξαφνικά βλέπω τη Θεία Σόφη να έρχεται ουρλιάζοντας προς τα πάνω μου, να φωνάζει: «Άκου να σου πω εσεί άμα θέλεις να φύγεις, πήγηναι όπου θελεις, το Γιο μου όμως να τον αφήσης ύσηχο γιατί θα σε καταδόσο στους Ιταλούς». Φοβίθηκα. «Πάψε ρε θεία μην φονάζεις» [τις λέγω]. «Αυτό που σου λέο» [με απειλή αυτή]. Βγίκε [και] η μάνα μου, την πήρε με το καλό. Είδε και έπαθε να την καθισιάσει. Αποτέλεσμα: Το ταξίδι ναυάγισε, πριν ξεκινήσουμε. Ευτηχός, γιατί θα σκυλοπνιγόμαστε όλοι. Θεός [να] συχωρέσει την ψυχή σου Θεία Σόφη. Μας έσωσες.

[Η ζωή συνεχίζεται...επί Κατοχής]

Έτσι περνούσε ο καιρός τότε με το καΐκη, τότε πηγέροντας στον κάμπο. Ο κόσμος άρχισε κάπως να προσαρμόζεται με την κατάσταση. Όπως μαθέναμε από ηδίσης, που μετέδιδαν

[σελίδα 51 του τετραδίου]

από την μία οι Γερμανοί, Ιταλί ότι νικούσαν παντού, παράλληλα όμως το αγγλικό ραδιόφωνο B.B.S [B.B.C.] έλεγε και τα νέα τόσο στην Αφρική, όσο και στη Ρωσία, ότι η Γερμανοϊταλί τα βρίσκανε σκούρα. Περιμέναμε ότι γρήγορα ο πόλεμος θα τελίονε. Δυστηχός άργισε πολύ να τελιόση. Τα εργοστάσια ή είχαν κλήση ή δούλεβαν με περιορισμένο προσοπικό. Εξέρεση αποτελούσε του Ματσάγγου που έβγαζε τσιγάρα. Όσοι δούλεβαν [εκεί] για αμιβή τους, αντί για χρίματα, έπερναν τσιγάρα, που τα αντίλασαν με τρόφιμα. Του Γκλαβάνι το είχαν επιτάξη η Γερμανοί [που] εκτός από το Μισθό, δίνανε το μεσημέρι και συσίτιο και λύγη Γερμανική κουραμάνα μουχλιασμένη.

Δούλεψα 2 μήνες στις αρχές του 1943. Το έκανα για το συσίτιο. Την κουραμάνα την πήγηναι στο σπίτη. Γύρο στα 10 άτομα ήταν πρισμένη από αβιταμίνοση. Σε αυτούς κάθε πρωί, που μπέναμε μέσα στο εργοστάσιο, είχε δόσι εντολή ο Τάσος Γκλαβάνης να τους δίνουν ένα φλυτζάνι του καφέ ελεόλαδο, [που] αυτό τους έσοσε.

[σελίδα 52 του τετραδίου]

Άλλα εργοστάσια, όπως τα Τσιμέντα, του Παπαγεωργίου, ήταν και αυτά επίτακτα.

[Οι ζώνες ελέγχου των κατακτητών Γερμανών και Ιταλών]

Ο Βόλος είχε Ιταλούς, εκτός από το Λυμάνι, που το ελέγχανε η Γερμανοί. Όποιος ήθελε να ταξιδέψει έπρεπε να βγάλει άδια ταξιδιού από τους Ιταλούς για τη στεριά [και] από τους Γερμανούς για την θάλασσα. Πάνω από 16 ετών μάς βγάλανε ταυτότητες, που κάθε λίγο της θεωρούσαμε.

[Η μεγάλη συγκέντρωση στην Πλατεία Ελευθερίας]

Το 1942 έγινε μεγάλη συγκέντρωση στην Πλατεία Ελευθερίας κατά της επιστράτευσης, που θέλανε να μας κάνουν η Γερμανοί και επίσης εναντίον στα σχέδια τον Βουλγάρον να κατέβουν μέχρι τον Πλαταμόνα, τουλάχιστον, έτσι μάς έλεγαν. Αφού συγκεντροθήκαμε στην Πλατεία Ελευθερίας πάρα πολύς κόσμος, ξαφνικά μέσα από το πλήθος, συκόνανε στα χέρια διάφορους ομιλητές, που φώναζαν συνθήματα, κάτω η Βούλγαρι, κάτω [οι] Γερμανοί ή Ιταλί, ζήτο το ΕΑΜ, ζήτο το ΚΚΕ [και] η Πλατεία έβραζε. Στην Πλατεία από την πλευρά

[σελίδα 53 του τετραδίου]

της οδού Γαλλίας, σε όλο το μήκος του πεζοδρομίου, ήχαν παραταχτή οπλισμένη Ιταλί (σημείωση: Όλοι η Ιταλί κυκλοφορούσαν οπλισμένοι, όπου και αν βρισκονταν). Όταν άρχισε να διναμόνι η οχλοβοΐ, άρχισαν να πυροβολούν, με αποτέλεσμα να πανικοβλιθούμε, προσπαθώντας να φύγουμε. Έφαγα μια σπροξιά. Ευτυχώς κρατίθηκα γιατί, αν έπεφτα θα με λιώνανε. Φεύγοντας προς την οδό Γαζή, γωνία Ιωλκού – Γαζή, στριμόχτικα με άλλους, μεταξύ του τοίχου της αυλής των Δικαστηρίων και του περιπτέρου (υπάρχει και σήμερα το περίπτερο), με αποτέλεσμα να ρίξουμε το περίπτερο και να ξεχιθούμε στο δρόμο. Φτάνοντας στην άλλοι γωνία, βλέπω ένα φουκαρά Ιταλό να είναι προμιδόν και να κρατάϊ το όπλο, χωρίς να ρίχνη και ο κόσμος να πηδάϊ από πάνω του. Απομακρύνθηκα και έφτασα στο σπίτι με την ψυχή στο στόμα. Από όλοι αυτή την φασαρία δεν κτιπήθηκε κανείς και δεν κτιπήθηκαν γιατί η Ιταλοί ρίχνανε στον αέρα.

[σελίδα 54 του τετραδίου]

Αν στη θέση τον Ιταλόν ήταν Γερμανοί τα θύματα θα ήταν πολλά.

1943: [Τα γεγονότα του 1943]

1943. Η πίνα ήταν λυγότερι. Ο κόσμος, κατά κάπιο τρόπο, προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες. Γίνονταν και λίγες διανομές σε τρόφιμα μέσο Ερυθρού Σταυρού και από κρατικές υπηρεσίες. Από τα νέα του πολέμου μαθέναμε, πως η Γερμανι-Ιταλί όλο και στριμονόντουσαν. Η Αντίσταση, το αντάρτικο φούντοναι [και] πολύ φεύγανε για το Βουνό. Εγώ εξακολουθούσα να

πηγένο, πότε με το καΐκη, πότε στον κάμπο. Μέχρι τον Σεπτέμβριο, που έγινε η ιταλική συνθηκολόγηση¹⁰.

[Η ιταλική συνθηκολόγηση]

Εκίνο το βράδυ της Ιταλικής συνθηκολόγησης η οργάνωση μάς είχε αναθέσει, εμένα και τον Σταύρο Καρατζά, να μεταφέρομε σφέρες σε μια ομάδα στα Παλιά. Φτάνοντας στον Άγιο Θεώδορο, βλέπουμε να κινείται κόσμος φορτομένος με διάφορα πράγματα. Ρωτήσαμε τη συμβένη και τότες μάθαμε, ότι η Ιταλοί συνθηκολόγησαν και εγκατέλειψαν

[σελίδα 55 του τετραδίου]

όλες της αποθύκες που είχαν. Στα Παλιά βρισκόταν ένα παλιό κτίριο, που το χρησιμοποιούσαν ως αποθήκη του ιταλικού στρατού. Μέσα είχε τρόφιμα και οπλισμό (στο κτίριο αυτό παλιότερα στεγαζόταν το Άσυλο κοριτσιού. Σήμερα είναι μια μικρή πλατιά στην οδό Λαμπράκη), έπεσε ο κόσμος και έπερνε ό,τι μπορούσε ο καθένας. Πήγαμε μαζί με τον Σταύρο [και] μαζί με άλλους [και] μαζέβαμε ό,τι υπήρχε, από οπλισμό και ρούχα, τα φορτόναμε σε κάρα και τα προοθούσαμε στο εργοστάσιο Τσαλαπάτα και από εκεί τα πέρνανε άλλη προοθώντας τα στο Βουνό. Για τον εαυτό μου κράτισα ένα τουφέκι και αρκετές σφαίρες. Όταν αδιάσαμε την αποθήκη

¹⁰ . **Παράδοση Μεραρχίας Πινερόλο:** «Εν τω μεταξύ, κατά την περίοδο 8 Σεπ - 11 Σεπ, οι ιταλικές φρουρές στην περιοχή της Μαγνησίας, καθώς και 1.500 στρατιώτες στο νησί της Εύβοιας, που δεν ανήκαν στην Πινερόλο, παραδόθηκαν μαζικά ή αποπλίστηκαν από τους αντάρτες του. **Το Πρωτόκολλο της 11ης Σεπτεμβρίου (1943).** Η Πινερόλο ήταν η μόνη μεγάλη ιταλική μονάδα, τμήματα της οποίας συμφώνησαν να συνεργαστούν με την ελληνική αντίσταση. Αυτό επιβεβαιώθηκε με το πρωτόκολλο που υπογράφηκε στις 11 Σεπτεμβρίου στην **Πύλη Τρικάλων** από την Πινερόλο από τον στρατηγό Ινφάντε , από τον ΕΛΑΣ από τους Σαράφη, Βελουχιώτη και Σαμαρινιώτη, από τον ΕΔΕΣ από τον συνταγματάρχη Ραυτόπουλο, από την βρετανική αποστολή από τον Γουντχάους. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο οι Ιταλοί οι οποίοι έχουν εκφράσει την επιθυμία να συνεχίσουν τον πόλεμο στο πλευρό των Ελλήνων ανταρτών θα διατηρούσαν τον οπλισμό τους και θα τοποθετούνταν μεταξύ των ελληνικών θέσεων. Οι Ιταλοί που δεν θέλαν να πολεμήσουν θα αποπλίστούν και θα τοποθετούνται σε στρατόπεδα. Τα όπλα τους θα ληφθούν από μικτά κλιμάκια , και θα μοιραστούν με την ίδια αναλογία που μοιράζονταν το συμμαχικό υλικό. Την τροφοδοσία των Ιταλών ανέλαβαν οι Βρετανοί. Όταν θα το επιτρέψουν οι συνθήκες, όλοι οι ενδιαφερόμενοι θα μεταφερθούν στην Ιταλία». (Πηγή: «Παράδοση Μεραρχίας Πινελόρο». Βικιπαίδεια. Windows Internet Explorer).

από ό,τι υπήρχε, πήγαμε σε μια άλλη, του Αδαμόπουλου, βρίσκονταν πίσω από του Μουρτζούκου, σήμερα είναι – [Αθλητικό Κέντρο του Δήμου Βόλου] πήραμε και από εκεί ό,τι υπήρχε σε οπλισμό, προοθόντας και αυτά στο Βουνό. Όλοι την νύκτα ακουγόνταν παντού ηηροβολισμοί,

[σελίδα 56 του τετραδίου]

γιατί πολύ πήραν όπλα και πυροβολούσαν στου «Καραγκιόζη το Γάμο». Όταν ξημέροσε, δεν ακουγόταν τίποτα. Υπήρχε βουβαμάρα. Διαδίνονταν, πως θα έρθουν Γερμανί από την Λάρισα. Στο Βόλο, όπως είπα, όλες [οι] υπηρεσίες ήταν Ιταλικές, εκτός από το Λημάνι, που βρισκόταν μία μικρή δύναμη Γερμανόν. Στο Λημάνι του Βόλου ήταν και βάση υδροπλάνων. Όλοι οι Γερμανοί είχαν κλιστή στην κεντρική προβλίτα. Πράγματι την άλλη μέρα ήρθαν ενίσχιση από την Λάρισα. Περιπολούσαν στους δρόμους με αυτοκίνητα και όπιοι βλέπανε να κινείται, τον ηηροβολούσαν. Από το σπίτη με πίεζαν να πετάξο το όπλο [γιατί] φοβόταν μην τυχόν κάνουνε έρευνα, οπότε, αν το έβρισκαν, θα μας σκότοναν όλους. Δεν ήθελα να το πετάξο [και] το πήρα και πήγα στο σπίτη της θείας Κατερίνας.

[Απόφαση για αντάρτης στο Βουνό]

Εκεί αντάμοσα με τον Ντίνο τον Κόπανο. Είχε πάρει και αυτός ένα όπλο. Αποφασίσαμε να βγούμε στο Βουνό. Πράγματι έτσι

[σελίδα 57 του τετραδίου]

έγιναι. Πήγαμε στο Φυτόκο και ενταχθήκαμε στον ΕΛΑΣ¹¹. Τώρα αρχίζη άλλη Οδύσια. (Παρέλιψα να πω ένα περιστατικό, που συνέβη κατά την μετάβασί μου από το σπίτη μας στη θεία Κατερίνα, προκίμενου να αποφύγο, όσο μπορούσα, της κακοτοπιές). Πήγενα από στενό σε στενό, αποφέβγοντας τους κεντρικούς δρόμους. Έχω τυλίξη το όπλο σε μία κουβέρτα προχορόντας με προσοχή, μην πέσο σε περίπολο. Φτάνοντας κοντά στην πλατία Ευαγγελίστριας, άκουσα θόριβο αυτοκινήτου και φτάνοντας ήδα ένα Γερμανικό αυτοκίνητο να ανεβένη προς την Στρατόνα (η καινούργια εκκλησία δεν υπήρχε και ο δρόμος πήγεναι ευθύα). Το αυτοκίνητο γύρισε γρίγορα. Όταν έφτασε στο ύψος της πλατίας άρχισαν να πυροβολούν. Αργότερα έμαθα ότι τραυμάτισαν τον Ματζουνά. Εκίνη την ημέρα η Γερμανοί κάνανε και σηλύψης. Από αυτούς εκτέλεσαν γύρο

¹¹ . Ε.Λ.Α.Σ.: « Ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.) ήταν αντιστασιακή οργάνωση που έδρασε κατά την Κατοχή (1941-1944) ως στρατιωτικό σκέλος του Ε.Α.Μ.». («Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Γ. Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. Αθήνα 1998, Επανεκτύπωση για το «ΒΗΜΑ», σ. 588).

στα 10 άτομα. Η εκτέλεση έγινε στην προβλίτα. Τους βρίκान μετά να επιπλέουν. Νομίζω πως ήτανε από της πρώτες εκτελέσης.

[σελίδα 58 του τετραδίου]

Από εδώ και πέρα τα πράγματα χηροτέρεψαν πολύ. Η Γερμανή επιβάλανε περιορισμό στην κυκλοφορία. Από νωρίς το απόγευμα μέχρι το πρωϊ, όπιον βλέπανε να κυκλοφορί, τον πηροβολούσαν. Στο Βόλο ήρθε και άλλος στρατός, που η περισσότερη ήταν νέοι στην ηλικία και ανίκαν στα ες-ες [ΕS-ΕS]. Υπήρχε μεγάλη τρομοκρατία. Όσοι μπορούσανε έφευγαν στα γύρω χωριά, όπου ηπήρχε σχετική ασφάλια. Η Γερμανοί δεν βγέναν έξω από την πόλυ. Μέσα στο Βόλο ήχαν κλίση πολούς δρόμους με συρματοπλέγματα, εκεί που βρισκόταν ο στρατονισμός τους. Είχαν μαζευτεί στις Καπναποθήκες γύροαπό τον σταθμό. Την Κήτρινη αποθήκη που την χρισιομπιούσαν και ος φυκαλή. Φυλακή είχαν και στην οδό Ιολκού με Αλεξάνδρας. Αργότερα γκρεμίστηκε και έγινε νέο κτήριο, που για πολλά χρόνια στεγαζόταν το Ι.Κ.Α. Αυτά διαδραμοτιζόταν μετά

[σελίδα 59 του τετραδίου]

τη συνθικολόγιση τον Ιταλόν, δηλαδή από τον Σεπτέμβριο του 1943.

[Το αντάρτικο στην περιοχή μας]

Από τους Ιταλούς πάρθικαν πολός οπλισμός και προοθύθηκε στον ΕΛΑΣ. Αυτό έγινε ετία να καταταγούν πολύ στο αντάρτικο. Τα γύρο βουνά γέμισαν. Πάρα πολύ νέοι, από 16 χρονόν μέχρι από αυτούς, που είχαν πολεμίση στην Αλβανία. Ακόμη υπήρχαν και πολεμιστές της Μικράς Ασίας, δηλαδή πανστρατιά. Έγινε το 54 σύνταγμα Πηλήου. Η σκόρπιες ομάδες εντάχθηκαν σε αυτό και άρχισαν να παρενοχλούν σοβαρά πλέον τους Γερμανούς, η οποίη ξεσπούσαν στον άμαχο πληθυσμό. Μέσα στην πόλυ ηπήρχε μεγάλη τρομοκρατία. Όσοι ήταν αναγκαζμένοι να μήνουν στα σπίτια τους, ζούσαν συνεχός με τον φόβο. Τα χιρότερα όμως ήρθαν αργότερα.

[1944: Οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους]

Πέρασε το 1943, ήρθε το 1944, ο χιρότερος χρόνος της Κατοχής. Άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους η ένοπλη συνεργάτες τον Γερμανόν. Η αρχή έγινε στην

[σελίδα 60 του τετραδίου]

Αθήνα με τους Γερμανοτσολιάδες, στην Πελοπόνισο [με τους] Μπουραντάδες και άλλα φρούτα, που ήταν ό,τι χιρότερο. Η Γερμανοί μπροστά τους ήταν καλύτερι; Αν είναι δυνατόν. Το αποτέλεσμα, όπως ήταν επόμενο, ο Βόλος να αδιάση εντελός, σχεδόν.

[Για τον Μητροπολίτη Ιωακείμ και τον Πρόξενο της Γερμανίας Σέφελ]

Εδώ θέλω να πω κάτι για τον Μακαρίτη τον Δεσπότη Ιωακίμ. Ήταν πράγματι πολύ μεγάλος ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Μαζί με τον, επίσης Μακαρίτη Σέφελ, σόσανε όσους περισσότερους μπορούσαν από το εκτελεστικό απόσπασμα. Δυστηχός δεν μπορούσαν να τους σόσουν όλους. Είναι σε όλους γνωστό, πως σε αυτούς τους δύο οφίλεται η σωτηρία πολλών Ισδραϊλητών, καθώς και χριστιανών. Δεν γράφο περισσότερα, άλλη γράψανε πιο πολλά.

[Συνέχεια: Η συμμετοχή του στο αντάρτικο. Πορεία από το Φυτόκο στη Μακρακώμη και τον Άγιο Γεώργιο Τυμφρηστού]

Ας έρθω τώρα στην αφεντιά μου. Έχω καταταγή σε ομάδα ανταρτών με έδρα το Φυτόκο. Μήναμε περίπου 2 μήνες αυτού. Μετά μας μετακίνησαν στην Κάτο Κερασιά.

[σελίδα 61 του τετραδίου]

Εκεί είχαν συγκεντρωθεί πάρα πολύ αντάρτες από της γήρο περιοχές. Μήναμε περίπου μία βδομάδα. Ένα απόγευμα μας λένε: ετιμαστίτε το βράδυ θα φύγουμε, χωρίς να πουν πού θα πάμε. Όταν βράδιασε ξεκίνησαμε, γύρο στους 200 αντάρτες. Περάσαμε από την Κάπουρνα, συνεχίσαμε προς τον δρόμο Βόλου-Λάρισας, από το μέρος που είναι σήμερα η Χαλυβουργία. Βγήκαμε στον Άγιο Γιώργη Βελεστίου. Δεν καθύσαμε εκεί, γιατί στον Βελεστίνο υπήρχε φρουρά Γερμανών. Περπατούσαμε όλοι την νύχτα και τα ξημερώματα φτάσαμε στο Σαρατζί [Περίβλεπτο]. Μήναμε την ημέρα εκεί και το βράδυ πύγαμε προς τον Αλμυρό. Περάσαμε έξω από την Ευξινούπολη και ανεβίκαμε στον Άγιο Νικόλα, μια τοποθεσία πάνω από την Ευξινούπολη. Είχαμε πιάσι τη Γούρα, μετά Κουφούς, μήναμε και αυτού καμιά βδομάδα. Μετά περάσαμε από Κοκοτούς και καταλήξαμε

[σελίδα 62 του τετραδίου]

στο παλιό μοναστήρι της Παναγίας Ξενιάς, στη Βρύνενα. Εκεί μας είπαν ότι προορίζομαστε να σχηματίσουμε το 52 σύνταγμα ΕΛΑΣ, το οποίο θα επανδρωνόταν με Νέους αντάρτες [και] εμείς θα αποτελούσαμε τον πυρίνα. Ιδρύθηκαν λόχοι, διμιρίες κλπ. Ήμουν στον 3^ο λόχο, που αποτελούνταν από 15 άνδρες, δηλαδή 2 ομάδες. Στο μεταξύ άρχισε να χιμονιάζει. Μπήκε ο Νοέμβρις [με] βροχές [και] κρύο. Ρουχισμό ό,τι φορούσε ο καθένας [και] για κουβέρτες και τέτιες πολυτέλειες, ούτε κουβέντα. Από καθαριότητα, ούτε κουβέντα. Η ψύρα ήταν στο φόρτε της. Παπούτσια σε κακά χάλια. Γενικά από ρουχισμό χάλια [και] συσίτιο ό,τι μπορούσαν να μας προσφέρουν τα χωριά, [γιατί] και αυτή δεν ήταν σε

καλύτερη μίρα. Το μόνο που μας κρατούσε πρώτα ήταν η ηλικία [μας]. Οι περισσότεροι είμασταν από 25 και κάτω και φυσικά ο ενθουσιασμός, που μας έκανε να τα υπερνικούμε

[σελίδα 63 του τετραδίου]

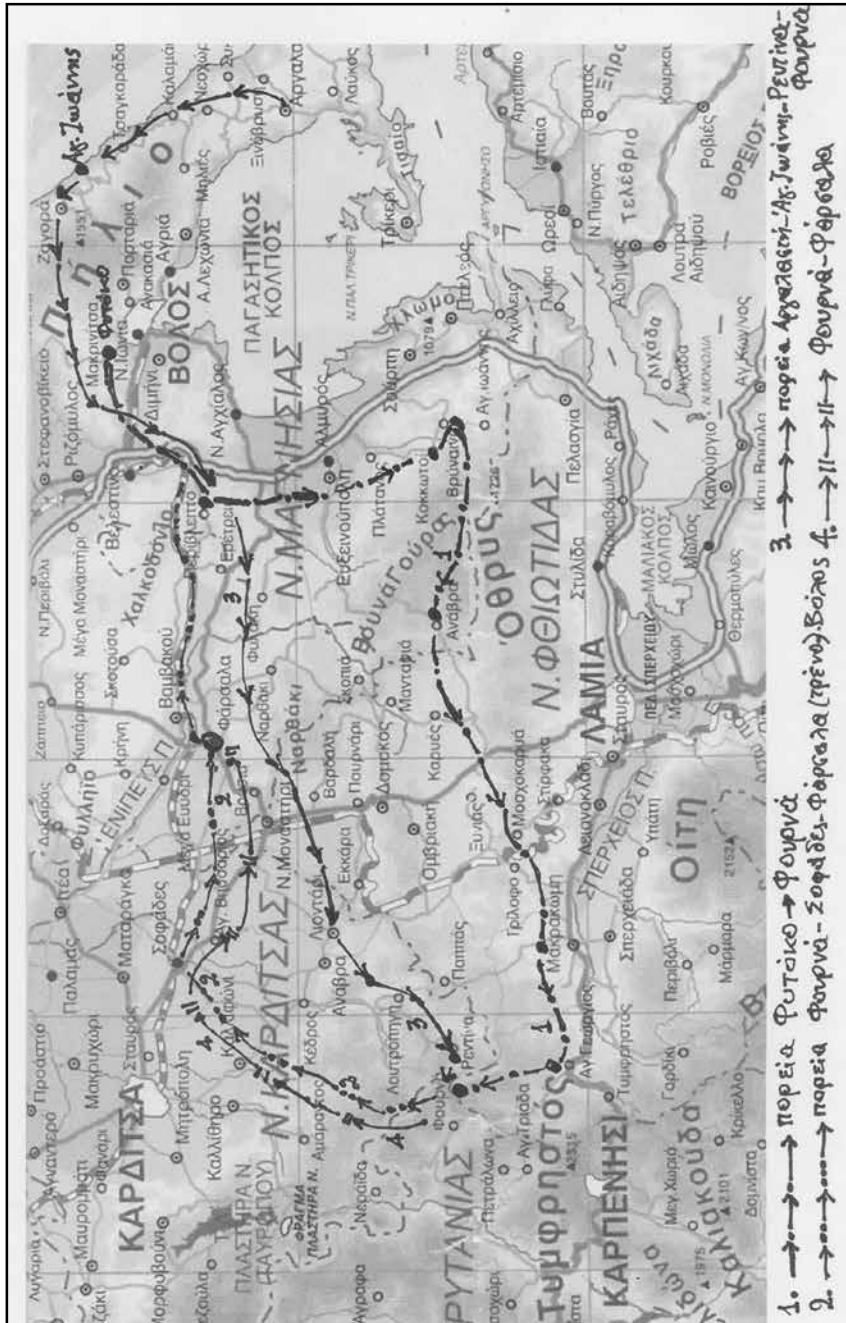
όλα αυτά. Πιστέβαμε, ότι άξιζε να τα υποφέρουμε όλα, κυνδίνους, κακουχίες, προκειμένου να διόξουμε τους κατακτιτές, για να ζήσουμε σε έναν καλύτερο κόσμο [και] γιαυτό θα δίναμε και την ζωή μας (Άσχετα αν άλλοι φρόντισαν τα όνιρά μας να μετατρέψουν στο χειρότερο Εφιάλτη). Ας είναι. Μετά από το Μοναστήρι ανεβίκαμε στην κορυφή της Όθρυς Τσατάλι Προσήλια [και] καταλήξαμε στο χωριό Γούρα, σήμερα Αναύρα [Ανάβρα] νύχτα [που] έβρεχε [και έκανε] κρύο. Το χωριό το είχαν κάψει η Ιταλοί, εκτός από το Σχολίο [και] την εκκλησία, γιαυτό και έμνηναν στο σχολίο και την εκκλησία να περάση η νύχτα. Δεν μας χωρούσαν όμως όλους [και] εμείς που ύμασταν στο τέλος της φάλλαγκας πήγαμε στο εκκλησάκι του νεκροταφίου. Νύκτα, σκοτάδι, βρεμένη, κουρασμένοι [και] ο καθένας προσπαθούσε να βολευτή όπου μπορούσε. Σημιοτέο, ότι το δάπεδο ήταν με πλάκες [και] ξαπλώσαμε προσπαθώντας να ζεστάνει ο ένας τον άλλον.

[σελίδα 64]

Φαγητό εκίνη την ημέρα δεν φάγαμε, πινούσαμε πολύ. Για μένα έγινε ένα θαύμα. Στο μέρος, που ήμουν ξαπλωμένος μαζί με άλλους, ήταν το σκευοφυλάκιο [οστεοφυλάκιο] του Νεκροταφίου, δηλαδή υπήρχαν κιβότια με κόκαλα. Όπως παραμέρισα ένα για να έχω περισσότερη ευριχωρία, μες το σκοτάδι, πιάνο κάτι, στην αρχή [και] δεν κατάλαβα. Ψαχουλέβοντας όμως διαπίστοσα, ότι ήταν αμύγδαλα. Τη είχε γίνει; Κάπιος, πονιρός, σκέφθηκε να κρύψει τα αμύγδαλα μες το κιβότιο [γιατί] πιος θα άνιγε ένα κιβώτιο με κόκαλα. Η ποντική όμως τα μυρίστηκαν, άνιξαν τρύπα και από εκεί ήταν αυτά που βρήκα εγώ. Αποτέλεσμα; Δεν αφίσαμε ούτε ένα. Να είναι καλά ο ποντικός. Στη Γούρα μήναμε δυο μέρες. Μετά ξεκινήσαμε για την άλλη πλευρά δυτικά. Η βροχή, το χιονόνερο συνεχιζόταν. Βρεμένη, πινασμένη, φτάσαμε στο δρόμο Δομοκού-Λαμίας. Ήταν επικίνδυνο να τον περάσουμε γιατί

[σελίδα 65 του τετραδίου]

περνούσαν Γερμανικές φάλαγκες. Όταν νύκτοσε, αρχίσαμε να τον περνούμε. Βρισκόμουν στη μέση περίπου της φάλλαγκας [και] μόλις είχαμε

Οι πορείες του 19 χρονου αντάρτη Νίκου Κουρούμπαλου, που περιγράφει: 1. Φυτόκο-Φουρνά, 2. Φουρνά-Φάρσαλα-Βόλος, 3. Αργαλαστή-Αγ. Ιωάννης-Ζαγορά-Πουρί-Βένετο-Ρεντίνα-Φουρνά, 4. Φουρνά-Φάρσαλα-Βόλος (τρένο).

περάση το δρόμο, ακούσαμε βουϊτό αυτοκινήτου. Δέντρα δεν υπήρχαν [και] το μέρος είχε χαμηλή βλάστηση, πουρνάρια και άλλους θάμνους. Κριφτίκαμε εκεί μέσα [και] πέρασαν 7 αυτοκίνητα γερμανικά με καμουφλαρισμένους τους προβολείς. Δεν τους ρίξαμε, ούτε αυτή μας αντιλήφθηκαν. Συνεχίσαμε την πορεία [και] φτάσαμε σε ένα χωριό, μεταξύ αμαξατόδρομου και σιδηροδρομικής γραμής. Μήναμε 3 μέρες [και] το βράδυ της τρίτης μέρας ξεκινήσαμε για να περάσουμε τη γραμμή από το χωριό Στύφαρκα, που εφάπτεται με την γραμμή. Κατά την διάρκεια της πορείας συνέβη ένα ατύχημα στον Δημήτρη.....Όπως βαδίζαμε εις φάλαγκα κατ' άνδρα, αφτός που προϊγίτο πήρε ένα κλαρί σβάρνα, που τον χτίπησε στο πρόσωπο [και] μετά από περιπέτιες που είχε, το αποτέλεσμα ήταν να χάσι το μάτι του. Κοντά στο χωριό ηπήρχαν φυλάκια που φυλούσαν

[σελίδα 66 του τετραδίου]

την γραμμή, γιαυτό είχαμε διαταγή να μην μιλάμε και να μην κάνουμε θόρυβο, μες το σκοτάδι. Φροντίζαμαι να έχουμε επαφή με αυτόν, που προϊγούνταν [και] αν κοβόμαστε, κάναμε το κρουξιμο του βατράχου. Φτάσαμε στο χωριό και άρχισε η φάλαγκα να περνάϊ. Στο διάστιμα, που χριάστηκε για να περάσουμε, πέρασε ένα τρένο με Γερμανούς, χωρίς να μας αντιλιφθούν. Ήχαν φροντίση να απομακρύνουν τα σκυλιά. Από εκεί που περάσαμε στο χωριό δεν μήναμε καθόλου [και] απομακριθήκαμε, όσο το δυνατό πιο γρήγορα. Πιο κάτω μας είχαν μια έκπληξη. Μας περίμεναν αυτοκίνητα, όσο κι αν φένεται απίστευτο, ήταν Γερμανικά λάφυρα. Ανεβίκαμε και πήγαμε στην Μακρακόμη. Μήναμε κι αυτού λίγες μέρες [και] μετά άρχισαν να διαμεριζόμαστε στα γύρο χωριά. Βρέθηκα στο χωριό Τσούκα. Ο χειμώνας προχορούσε. Είχαμε λύγες μέρες στην Τσούκα, όταν ένα μεσημέρι, ακόμη δεν είχαμε πάρει συσίτιο,

[σελίδα 67 του τετραδίου]

μάς λένε μαζέψτε τα, και βγένουμε έξω από το χωριό μέσα στο δάσος. Τη είχε γίνει; Η Γερμανοί ξεκίνησαν από την Λαμία με κατεύθιση προς Μακρακόμη. Πράγματι, την άλλη μέρα κινηθήκαμε και εμείς προς τον Άγιο Γιώργη Τυμφιστού [Τυμφρηστού]. Ο ΕΛΑΣ είχε φροντίση να ανατινάξη μια γέφυρα στη στροφή, που αρχίζει η ανιφόρα προς το Καρπενίση, με αποτέλεσμα να καθηλοθούν η Γερμανοί. Όλοι μέρα προσπαθούσαν να φτιάξουν την Γέφυρα. Εκεί δόθικαι μεγάλη μάχη. Η Γερμανοί πρέπει να είχαν αρκετά θύματα. Όταν έπεσαι το σκοτάδι, μπόρεσαν και πέρασαν. Ο προορισμός τους ήταν το Καρπενίση.

[Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων]

Εκεί, εκτός τον κατίκον της δίναμης του ΕΛΑΣ, υπήρχαν πολλοί Ιταλοί, από αυτούς που είχαν με την συνθικολόγηση παραδοθή στον ΕΛΑΣ., τους υπολόγιζαν 2.000, ίσος και περισσότερη. Με την καθυστέρηση που τους κάναμε μπόρεσαν όλοι αυτή να φύγουν με προορισμό την Νεράϊδα, που είναι

[σελίδα 68 του τετραδίου]

αρκετά μακριά [και] βρίσκεται στη σημερινή Λίμνη Πλαστήρα Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολύ να πεθάνουν στο δρόμο από κακουχίες. Θυμάμαι ένα περιστατικό. Είχαμε μετακινηθή στο εσωτερικό τον Αγράφον. Είμαι σκοπός σε ένα μονοπάτι. Περνούσαν Ιταλί ταλεποριμένη, πινασμένοι, άροστι, σέρνοντας τα πόδια τους. Να τους βλέπεις και να κέγεται η καρδιά σου, και το χιρότερο να μην μπορίς να προσφέρης καμιά βοϊθια, γιατί και εμείς δεν ήμασταν καλύτερα. Βλέπω δύο, ο ένας βαστούσε τον άλλο [που] ήταν σε άσχημη κατάσταση. Καίγονταν στον πιρετό. Είχα στην τσέπι μου λύγει μπομπότα [και] την δίνω. Αυτός με τον πυρετό δεν μπορούσε να φάϊ. Κοντά ήταν μία τσομπάνικη καλύβα [και] τους είπα να μίνουν εκεί την Νύκτα, όπως και έγινε. Το πρωϊ πήγα να δο τη γίνεται. Ο άροστος είχε πεθάνει [και] δίπλα του καθόταν ο άλλος και έκλεγε, ένα κλάμα βουβό, που ξέσχιζε την

[σελίδα 69 του τετραδίου]

καρδιά. Τον βοϊθήσαμε να τον θάψουμε. Αυτό είναι ένα μικρό περιστατικό από ό,τι τους περίμεναι αργότερα στην Νεράϊδα. Χάθηκαν πάρα πολύ από πίνα και αρόστιες. Σύμφωνα με της συνθίκης πολέμου, τους εχμαλότους είναι υποχρεομένος αυτός που τους έχει, να τους ταΐζει. Η Αγγλική αποστολή, που ειπύρχε στο Βουνό, μέσο του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής, χριματοδοτούσαν τη σύτίσι τους. Για κάθε Στρατιότη διέθεταν μισή χρυσή λύρα και για τους Αξιοματικούς μία χρισή λύρα τον μήνα. Τα λεφτά αυτά τα έπερνε ο ΕΛΑΣ, που είχε αναλάβη την υποχρέωση να τους χοριγή συσίτιο [και] από εκεί και πέρα καταλαβένη κανείς τη γίνονταν ότι[καθότι] τα περισσότερα τα κλέβαν [και] τους δίνανε ρεβίθια, καλαμπόκι, γυφτοφάσουλα, πότε βρασμένα και πότε άβραστα, που τα καταβρόχιζαν, όπως μπορούσαν, να τα φάνε [και] τους θέρισαν η αρώστιες. Λύγοι στάθηκαν τυχερί, αυτή

[σελίδα 70 του τετραδίου]

που είχαν καταταχτή στον ΕΛΑΣ ος σκοπευταί σε κανόνια ή βαριά πολυβόλα [και] όλμους, που η περισσότερη από εμάς δεν ξέραμε να τα χριστούμε. Επίσης ηπύρχε μια διαταγή στα χωριά [ότι] όπιος μπορούσε

να πάρει Ιταλούς στο σπίτη του να τους κιμίζη και να τους ταΐζει, έπερνε για μεν τον Στρατιώτη τη μισή λύρα και τον έβαζε σε διάφορες δουλιές ή αν ήταν αξιωματικός, έπερνε τη μία λύρα, χωρίς να δουλέβη. Αυτή στάθηκαν και η πιο τυχερή.

Τέλος. Τρίτον μέρος, 3^ο

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Στο Βουνό από τον χειμώνα του 1943 μέχρι τον Μάρτιο του 1944, που πέρασε από Λαϊκό Δικαστήριο

Οι δυσκολίες του χειμώνα του 1943

Ο καιρός περνούσε, ο χειμώνας αγρίεβε. Τα Άγραφα είναι από τους πιο δύσκολους τόπους. Εκεί ο χειμώνας δεν ασιέβεται. Το χιόνι και το κρύο μάς πιρόνιαζε μέχρι το κόκαλο. Τα χωριά όσο μπορούσαν μάς βοϊθούσαν. Τα μέρη αυτά, ήταν που ήταν φτοχά, [και] από την άλλη και εμείς. Υπαγόμασταν στο στρατηγείο της Μέσης Ανατολής και προς τούτο κάθε αντάρτης δικαιούταν με μία λύρα χρυσή

[σελίδα 71 του τετραδίου]

το μήνα για συσίτιο. Τώρα από αυτή την λύρα τή περίσεβαι για μάς, άλλη κουβέντα. Έτσι είχαν τα πράγματα.

[Η διαμάχη του ΕΛΑΣ με τον Ζέρβα. Διαφαινόμενος εμφύλιος]

Ο καιρός περνούσε. Πηγέναμε από χωριό σε χωριό. Νεοσύλεκτοι δεν ήρθαν. Ο λόχος εξακολουθούσε να ήταν όλος και όλος δύο ομάδες. Όμως άρχισαν να γίνοντε κάτι περίεργα. Στην καθοδίνηση, που μας μιλούσαν, έλεγαν ότι ο Ζέρβας πρόδωσε τον αγώνα, κτυπόντας δυνάμεις του ΕΛΑΣ, με την ανοχή των Γερμανών. Δηλαδή, όταν ο ΕΛΑΣ ενπλεκόταν σε μάχες με τους Γερμανούς, ο ΕΔΕΣ όχι μόνον δεν βοϊθούσε, αλλά κτυπούσε τον ΕΛΑΣ και ότι πρέπει να τους πολεμίσουμε γιατί είναι προδότες και πολλά άλλα [και] ότι δεν θα αργήσει η μέρα που θα εξαφανιστούν. Με λίγα λόγια πάμε για εμφύλιο πόλεμο. Φυσικά δεν είχαμε ιδέα για τί πραγματικά γίνεται. Μεταξύ μας το συζητούσαμε. Κάτι από όλα αυτά δεν μας άρεσαι. Όταν σε μια από της συγκεντρώσεις ρότισα τον καθοδιγιτή, πώς γίνεται από την μια ο Ζέρβας να είναι συνεργάτης των Γερμανών και από την άλλοι,

[σελίδα 72 του τετραδίου]

παλιά, αρχές του '42, να τον έχουν επικιρίξη [οι Γερμανοί] με ένα μεγάλο χρηματικό ποσό; Θυμάμαι στο Βόλο είχαν κολίση χαρτιά, που ζητούσαν, όποιος γνώριζαι να τον καταγκίλη. [Ο καθοδηγητής] τα μάσισε, είπε διάφορα άσχετα και στο τέλος είπε: συναγωνιστές μου η καθοδίγισει γίνεται από τον άνω προς τα κάτω και όχι εκ τον κάτω προς τα άνω.

Κατάλαβα και το βούλοσα. Όμως η ιδέα του εμφυλίου δεν μου άρεσαι και ούτε είχα σκοπό να πάρω μέρος. Βγίκα στο Βουνό, όπως και η περισσότερη, να πολεμίσω τον κατακτιτή και όχι τους Έλληνες. Το συζήτησα με τον Ντίνο Κόπανο [που] με αυτόν είχα εμπιστοσύνη [και] σκεφτόμασταν, όταν μας δοθεί η ευκαιρία να φύγουμε.

[Σχέδιο απόδρασης από τις αντάρτικες ομάδες του ΕΛΑΣ]

Βρισκόμασταν στο χωριό Απιδιά [που] βρίσκεται πάνω από της Σοφάδες, μία μέρα δρόμο. Ήταν δύσκολη δουλιά. Έπρεπαι να βρούμε μία δικαιολογία. Πιά όμως; Μετά από συζήτηση σκεφθήκαμε να πούμε, ότι η πατεράδες μας

[σελίδα 73 του τετραδίου]

ήρθαν στις Σοφάδες και γιαφτό να μας δόσουνε άδια δύο-τρεις μέρες να κατεβούμε να τους δούμε και να πάρουμε ό,τι μας έχουν φέρει σε ρούχα, τσιγάρα και λιπά. Ο Λοχαγός στη αρχή δεν ήθελε συζήτηση για τέτια. Είστερα τον καταφέραμε να δόσι άδια μόνον στον ένα, στο Ντίνο, λέγοντας να πάρι ό,τι φέρανε και για τους δύο. Ο Ντίνος θα έφεβγε την άλλη μέρα το μεσημέρι. Σκεφτίκαμε και κανονίσαμε να φορέσι δύο παντελόνια πολιτικά και ένα σακάκι με ένα παλτό, που κατορθώσαμε να προμιθευτούμε από τους χοργιανούς. Σημείωση: Ήταν σε τέτια χάλια, που αν έριχνες αγγίστρη δεν θα πιανε (δηλ. ήταν τρύπια, κουρέλια), όμως για εμάς ήταν θυσαβρός, γιατί τα ρούχα που φορούσαμε ήταν του Ιταλικού στρατού. Έπρεπαι να δούμε πώς θα έφευγα και εγώ. Το δρομολόγιο

[σελίδα 74 του τετραδίου]

από Απιδιά – Σοφάδες το είχαμε μάθη ροτόντας τους χωριανούς: Απιδιά, Βούνεση Καζνέση, Σοφάδες. Αντάρτικο φυλάκιο υπήρχε μέχρι Βούνεση [και] μετά άρχιζε ο κάμπος, που ηπήρχαν η πολιτικές οργανόσης. Το δρόμο μέχρι το Βούνεση τον ξέραμε. Στο Καζνέση για Σοφάδες επίσης τον γνώριζα από την μαύρη αγορά [που] πήγεναι με τον πατέρα μου. Η όλη απόδραση, γιατί περί απόδρασης πρόκειται, σε λεπτομέριες έγινε ος εξής:

[Η απόδραση από τον ΕΛΑΣ]

Ο λόχος αποτελούνταν από δύο ομάδες. Η μία ομάδα έμενε στο χωριό [και] η άλλη στο φυλάκιο, που έλενχε το μονοπάτι προς Βούνεσι. Κάθε μεσημέρι η πρώτη ομάδα, αφού έτρογε συσίτιο, αντικαθιστούσε τους άλλους. Εμείς ανίκαμε στην πρώτη ομάδα, που θα έμεναι 24 ώρες στο φυλάκιο. Φάγαμε το μεσημέρι και ξεκινήσαμε για την αντικατάστασι. Φτάνοντας στο σημείο που ήταν ο σκοπός

[σελίδα 75 του τετραδίου]

του είπα: Εν τάξει Βαγγέλη, φίλοι από την Ν. Ιωνία. Πράγματι πήγε στο καλύβι που μέναμε. Κε επιδής κάθε 24 ώρες ανταμόναμε πιάναμε κουβέντα για διάφορα. Έτσι περνούσε λύγοι ώρα. Αυτό εκμεταλεφτήκαμε. Μόλις απομακρίθηκε ο Βαγγέλης, φύγαμε σχεδόν τρέχοντας, φτάσαμε στο Βούνεση [και] περάσαμε το χωριό. Στην άκρη ήταν το φυλάκιο [και] μας σταμάτισε ο σκοπός, νομίζοντας ότι είμαστε Ιταλοί. Του είπαμε ότι πάμε στις Σοφάδες για αποστολή [και] του δίχνει την άδια ο Ντίνος. Εγώ είχα ένα φύλο πορίας παλιό που είχα πιά σε ένα χωριό, την Αραχοβίτσα, για Γιατρό. Όταν το είδε είπα: τη είναι αυτό; Αμάν [του είπαμε] για κύταξε, αντς να στρίψωμε τσιγάρο την παλιά, στρίψαμε την καινούργια [άδεια]. Το πίστεψε και περάσαμε. Παρακάτω πετάξαμε τα Ιταλικά ρούχα και βάλαμε τα κουρέλια. Στο Καζνέσι φτάσαμε

[σελίδα 76 του τετραδίου]

πριν νυκτόσι, βρίκαμε τον υπέφθινο του ΕΑΜ¹² και μας έδωσε κατάλιμα για την νύκτα. Το πρωϊ μάς έδωσαν δρομολόγιο, πώς θα μπορούμε στις Σοφάδες για να μην πέσουμε σε Γερμανούς. Μέχρι να φύγουμε από το Καζνέσι έτρεμε η ψυχή μας. Ας είναι. Φτάνοντας έξω από της Σοφάδες ήδα Γερμανούς να κάνουν ασκήσις [και] αναγκαστικά περάσαμε από κοντά, [αλλά] δεν μας έδωσαν σημασία. Στην αγορά κυτάξαμε για κανέναν γνωστό να μας δόσι χρίματα για εισητήριο του τρένου, [αλλά] δεν ίδαμε κανέναν και συνεχίσαμ με τα πόδια [και] φτάξαμε στο Λασποχώρι. Έπρεπαι να περάσουμε την Σιδηροδρομική Γραμμή. Ροτίσαμε [και] μας είπαν ότι ηπάρχη Γερμανικό φυλάκιο. Τι να γίνει; Έπρεπαι να το διακυνδινεύσουμε. Σημίωση: Είχαμε ταυτότητες θεωριμένες από τους Γερμανούς. Αυτό μας έσωσε, γιατί φτάνοντας

[σελίδα 77 του τετραδίου]

ο σκοπός μάς ζήτησε (παπιέρ). Δήξαμε της ταυτότητες [και] με νοϊματα του είπαμε ότι ήμαστε χτίστες. Περάσαμε, αλλά οσότου απομακριθούμε τρέμαμε. Συνεχίσαμε [και] τα μεσάνυχτα, περίπου, φτάσαμε στο Βασλή, [που] είναι κοντά στο Σ. Σταθμό Φαρσάλον. Ο Ντίνος γνώριζε ένα σπίτη και ζητήσαμε να διανικτερεύσουμε. Μας δέχτικαν η Άνθρωποι. Φάγαμε, κιμηθήκαμε [και] την άλλη μέρα μας δόσανε και τα ησητήρια για Βόλο με το τρένο. Στο ταξίδη δεν είχαμε κανένα πρόβλημα από τον έλεγχο.

¹² . Ε.Α.Μ.: «Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) ήταν ελληνική αντιστασιακή οργάνωση που ιδρύθηκε το 1941 με πρωτοβουλία του Κ.Κ.Ε.». («Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Γ. Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. Αθήνα 1998, Επανεκτύπωση για το «ΒΗΜΑ», σ. 544).

Φτάνοντας στο Βόλο, το τρένο έκοβε ταχύτητα, επίτηδες, προφασιζόμενο το φανάρι που είναι στο Οινόπνευμα. Το κάνανε αυτό για να δόσουν την ευκαιρία σε όσους, για ευνόιτους λόγους, δεν ήθελαν να περάσουν από τον έλεγχο στο σταθμό, πιδόντας από το τρένο. Κάναμε και εμείς το ίδιο. Χωρίσαμε και

[σελίδα 78 του τετραδίου]

τραβίξαμε για τα σπίτια μας. Μπένοντας στην αυλή του σπιτιού, μόλις με ήδαν δεν πίστεβαν στα μάτια τους. Είχαν να μάθουν νέα μου από τότες που έφυγα. Ας είναι. Με αγγάλιασαν, κλέγαμε, υπήρχε μεγάλη συγκίνηση. Στο σπίτι μέσα δεν πήγα γιατί ήμουν φορτομένος ψήρα. Βράσανε νερό, πέταξα ό,τι φορούσα [και] μετά πήγα μέσα. Πέρασαν ώρες κουβεντιάζοντας για το τι πέρασα.

Την άλλη μέρα βγήκα έξω [και] βρίκα την παρέα [και] φίλους. Με τον Ντίνο συνηνοϊθήκαμε να λέμαι ότι έχουμε άδια. Στο Βόλο όλοι μας ροτούσαν πώς περνούσαμε πάνο στα Βουνά [και] τους λέγαμε διάφορες περιπέτιες, που είχαμε περάση. Όμως από διάφορους υπέφθινους τον πολιτικόν οργανόσεων συνεχός μας ενοχλούσαν, ροτόντας πότε τελιώνη η άδια. Απαντούσαμε με διάφορες δικαιολογίες. Πέρασε ένας μήνας και περισσότερο [και] μια μέρα μας λένε ότι

[σελίδα 79 του τετραδίου]

πρέπει να παρουσιαστούμε στην έδρα του 54 συντάγματος του ΕΛΑΣ στον Άγιο Γιάνη Τσαγγαράδας [Πηλίου-Κισσού].

[Επιστροφή στη μονάδα. Πρώτα στην έδρα του 54^{ου} Συντάγματος στον Άγιο Ιωάννη Πηλίου-Κισσού]

Μαζί με άλλους, που θα έφευγαν από το Βόλο, δεν γινόταν αλλιός, κανονίσαμε την ημέρα αναχώρισης. Το δρομολόγιο, που θα ακολουθούσαμε, ήταν ως εξής: Με το τραινάκι ως τα Λεχώνια-Πλατανίδια, με το караβάκι «Μαίρι Φάππα» στο Χόρτο, από εκεί με τα πόδια στην Αργαλαστί, όπου και διανυκτερέψαμε σε ένα καφενείο. Το πρωϊ ποδαρόδρομο για Τσαγγαράδα, διανυκτέρεφσι και την άλλοι μέρα στο 54^ο σύνταγμα (Να κάνω μία παρένθεση. Πολύ αργότερα, όταν ξαναγυρίσαμε στο Βόλο, μάθαμε ότι εστάλη σήμα από την μονάδα μας, ώτι το σκάσαμε). Μόλις παρουσιαστίκαμε στον υπέφθινο αξιωματικό, τον λέγανε Παπασταφίδα (πρόϊν αξιωματικός Χωροφυλακίς και τώρα συναγωνιστή;) έβαλε τις φονές

(σελίδα 80 του τετραδίου)

βρίζοντας και διέταξε να μας κλίσουν σε μια αποθήκη, που τη χρισιοποιούσαν για φυλακή. Διαμαρτιριθήκαμε. Αυτός συνέχιζε να μας

απλή. Κρατηθήκαμε 15 μέρες μέσα στη φυλακή. Ήταν και άλλοι από άλλες μονάδες [που] την ήχαν κοπανίση. Θυμάμαι τον Μολοχάδι από το Νεοχώρι, τον Αγάλο από τα Τρίκερι και άλλους που δεν θυμάμαι τα ονόματά τους. Υπήρχε ένας φουκαράς, που τον είχανε ταραξί στη φάλλαγκα. Τον κατηγορούσαν ότι ήταν η ετία της εκτέλεσης στην Δράκια. Ευτηχός για αυτόν, αποδίκηκε, ότι καμιά σχέση δεν είχε, [αλλά] απλός στο χωριό πήγε να οικονομίση κανένα ξεροκόματο. Επίσης μέσα βρίσκονταν ο Θανάσης Λαμπαδάρης ο Εασαδίτης¹³ {από το Λαύκο}, που τότες, όσο ήταν μέσα, φυσικά, δεν ήξερε κανέναν το πión του. Μετά από την 15ήμερο κράτησει, μάς κάλεσαν στο γραφείο και μας ανακίνοσαν ότι επιστρέφομαι στην

[σελίδα 81 του τετραδίου]

Μονάδα μας 52 σύνταγμα, που έδρα είχε την Φουρνά Ευριτανίας. Ήμασταν γύρο στα 20 άτομα, 10 κοπανατζίδες και 10 που προορισμό είχαν την Σχολή Αξιωματικών του ΕΛΑΣ με έδρα την Ρεντίνα Ευριτανίας.

[Πορεία από τον Άγιο Ιωάννη Πηλίου προς τη Φουρνά Ευριτανίας]

Και ξεκινάει η Οδύσεια. Χειμώνας, Γενάρης, ο χειρότερος χρόνος για τέτια διαδρομή. Το Δρομολόγιο ήταν: Τσαγγαράδα-Ζαγορά-Πουρί-Παλιά Μητζέλα-Βένετο. Διανυκτέρευση Κερασιά-Κάπουρνα. Πέρασμα από τον δρόμο Βόλου-Λαρίσης στο μέρος που είναι τώρα η Χαλυβουργία, Άγιος Γεώργιος, Σαρατζή, διανυκτέρευση Τσαγκλή, άλλα χωριά που δεν θυμάμαι, πέρασμα από το ποτάμι τον Φαρσάλον [όπου] παρασύρθηκε ένας [αλλά] γλύτοσε από βέβρο πνιγμό. Διανυκτερεύσαμε στο χωριό Ρύζι. Να σας αφυγιθό μία ιστορία που είχαμε στο σπίτη που διανυκτερεύσαμε. Σε όλη την πορεία, που κάναμε την ημέρα, εκτός [από] το κρύο, βροχή, λάσπες,

[σελίδα 82 του τετραδίου]

ήμαστε και ψόφια στην πίνα γιατί [τρώγαμε] ό,τι μας δίνανε από τα χωριά που περνούσαμε, που και αυτή πινούσαν. Έχει βραδιάση, ήμαστε στο σπίτη που μας φιλοξενεί. Αναμένο το τζάκι [και] ζεστάθηκε το κοκαλάκι μας. Η ψύρα και αυτή ξύπνισε και άρχισε το έργο της, ρουφώντας έμα. Η νυκοκιρέϊ βάλανε τραπέζι για φαγιτό. Είναι το αντρώγιο με τρία μικρά παιδιά, εγώ και ο Ντίνος. Μαγιρέψανε τραχανά, ψωμί και ΑΥΓΑ ΜΕ ΛΟΥΚΑΝΙΚΟ, τυγανιά. Καθίσαμε γύρο από τον Σοφρά (Σοφράς είναι ένα στρόγγυλο χαμηλό, ας το πούμε τραπέζι, που κάθονται γύρο σταυροπόδι

¹³ . Ε.Α.Σ.Α.Δ.: «Ο Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης (ΕΑΣΑΔ και ΕΑΣΑΔίτης) είχε αρχηγό στη Μαγνησία τον Τάκη Μακεδόνα». «Σοφικά Τοπάλη. Θηλιά στη μνήμη», Γιάννης Μαντίδης, Εκδόσεις HISTORIA, Αθήνα 2016, σ. 120.

και τρόνε). Άρχισαν να σερβίρονται. Μέσα σε μια τσανάκα άδιασαν τον τραχανά και δίπλα η τηγανιά. Προσέξαμε ότι τα κουτάλια και πηρούνια ήταν μόνον όσοι ήταν η οικογένεια [και] για μας δεν υπήρχαν. Ξεκίνησαν να τρόνε. Εμείς βλέπαμε. Τα σάλια μας τρέχανε, αλλά αφού δεν μας κάνανε το «ορίστε», μόνον βλέπαμε.

[σελίδα 83 του τετραδίου]

Εδώ όμως έπεξε ρόλο η συνίθια που είχε ο νυκοκίρης για κάθε τη που έλεγαι, να το συνοδεύη και από μία παριμία. Αυτό μας βγήκε σε καλό. Και εξηγούμε. Αυτή τρόγαν [και] εμείς βλέπαμε με το μάτι μας που γιάλιζε από την πίνα. Για μια στιγμή μας ροτάϊ: «πινάτε;». «Α, μπα, όχι, το πρωϊ φάγαμε» του απαντά ο Ντίνος. Τότες πετιέμε λέγοντας μια παριμία [που] λέγει «όταν βρης φαϊ, κάθισε να φας, και όταν βρης ξύλο, φύγε». Λέγοντας αυτά, βουτάμε από ένα πηρούνη και κάνουμε επίθεση στην τυγανιά. Τι να κάνει; τους είχαμε αφοπλίση. Το πηρούνη δεν το αφίναμε από το χέρι, οπότε λέγει στην Γυνέκα του: φέρε δύο πηρούνια και κουτάλια για τα παιδιά. Να είναι η άνθρωποι καλά. Άσχημα χρόνια. Είχαν δίκιο και αυτή. Την άλλοι μέρα συνεχίσαμε. Τώρα έπρεπε να περάσουμε τον Δρόμο Φάρσαλα-Δομοκό και πιο κάτω την Σιδηροδρομική Γραμμή που την

[σελίδα 84 του τετραδίου]

φιλούσαν η Γερμανί με συνεχής περιπολίες. Είχε γύνη η ανατίναξη της Γέφυρας στο Γοργοπόταμο και άλλα σαμποτάζ γιαυτό και τα μέτρα ήταν αυστηρά. Μας βοϊθήσαν όμως από κάτι βλάχικα κονάκια. Το δρόμο και την Γραμμή την περάσαμε, αφού νύκτοσε. Μετά την Γραμμή είναι το χωριό Τσόμπα (σημίωση: Τα ονόματα έχουν αλλάξει). Φτάνοντας μες το χωριό, ο σύνδεζμος, που είχαμε, μας έφερε σε επαφή με τον υπέφθηνο της τοπικής οργάνωσης. Την βραδιά εκίνη ήχαν γιορτή. Ήταν μεζεμένη στο καφενείο-ταβέρνα του χωριού και είχαν-τη δεν είχαν-φαγιά, ψητά, τυριά, ψωμί, «φάτε πιήτε μορ αδέρφια». Κουτουπονόμαστε, αφού την κάναμε «ταράτσα», ρίχναμε και στις τσέπες ό,τι ηπήρχε από ψομιά, πίτες, τιριά [και] μας έλεγαν: πάρτε τα, χαμένα θα πάνε. Ο κάμπος, τότες, παιρνούσε καλά. Να διανυκτερεύσουμε στο χωριό δεν γίνονταν, γιατί ήταν κοντά

[σελίδα 85 του τετραδίου]

στη Γραμμή. Την ημέρα πηγένανε η Γερμανί για καμιά κότα, αυγά, οπότε ήταν επικίνδυνο να μίνουμε. Φύγαμε αργά, περασμένα μεσάνυχτα προς το χωριό Λεοντάρι [που] βρίσκεται στους πρόποδες τον Αγράφον προς την πλευρά του Δομοκού. Έπρεπαι να δισχίσομαι ένα μεγάλο κομάτι μέσα στον κάμπο. Είχαμε οδιγό από το χωριό. Εμείς πεζή, αυτός καβάλα σε

άλογο. Ο κάμπος το χιμόνα είναι όλο νερά. Τσαλαβουτούσαμε στη λάσπη, πέφταμε σε χαντάκια μέχρι τη μέση [και] ό,τι είχαμε μέσα στις τσέπες μας γινήκανε σούπα-αυγολέμονο. Είδαμε και πάθαμε, σχεδόν ξημέρομα, να φτάσουμε στο Λεοντάρι. Μήναμε όλοι μέρα [και] το βράδυ κοιμηθύκαμε εκεί και το πρωϊ δρόμο αρχίσαμε να σκαρφαλόνουμε τα Άγραφα, Λιοντάρι, Σμόκοβο, Ρεντίνα. Εκεί χορίσαμε με τους Ευέλπιδες. Διανυκτέρευσι στην Ρεντίνα στο κατόϊ της σχολής ανεφ. Συσιτίου. Φάγαμε από τα βρεγμένα της προϊούμενης.

[σελίδα 86 του τετραδίου]

Το πρωϊ, αφού πήραμε το προϊνό μας (αέρα κοπανιστό με αγνό νερό πηγής), δρόμο για την Φουρνά. Η απόσταση είναι αρκετή. Για να πάμε στην Φουρνά έπρεπε να περάσουμε την κορυφή Ζαχαράκι. Όλα αυτά, Γενάρη, το χιόνι πάνω από μπόϊ, το μονοπάτι ήταν ανιγμένο, κρύο πολύ. Από ρουχισμό ό,τι φορούσαμε, παπούτσια ο Θεός να τα κάνει. Θυμάμαι τον Γιώργο Στυλιανίδη, που φορούσε τσαρούχια, κινδύνεψε από κριοπαγίματα. Σόθηκε από χωριανούς, που του δόσανε μάλινες κάλτσες. Φτάξαμε επί τέλους στην έδρα της Μεραρχίας και του 52 συντάγματος. Παρουσιαστίκαμε [και] μας μίρασαν σε καταλίματα. Όση ήταν από άλλες μονάδες στους στίλανε εκεί. Εμείς μήναμε στη Φουρνά, όπου τη βγάλαμε για αρκετές μέρες καλά. Σχεδόν δεν κάναμε τίποτα. Πηγέναμε μόνον, όταν γινόταν ρίψεις με αεροπλάνα από την Μέση Ανατολή να ανάψομε

[σελίδα 87 του τετραδίου]

φωτιές και να μαζέψουμε δέματα. Εδώ θα σας πω για της ρύψης. Στην Φουρνά υπήρχε κλιμάκιο της Αγγλικής αποστολής, αποτελούμενο, γύρο περίπου στους 20. Μεταξί τον Άγγλον είχε και Πολονούς. Η Αποστολή διέθεται ασύρματο με τον οπίο έρχονταν σε επαφή με το Στρατηγίο της Μέσης Ανατολής. Για την ημέρα, μάλλον νύκτα, ώρα, συνιάλα, τόπο, ρύψις και τη, στον αριθμό δέματος και το περιεχόμενο σε αυτά. Αφτά που λένε ότι βρίσκανε κιβώτια λύρες, είναι τα περισσότερα φαντασίες. Αν κανένα κιβώτιο το παράσερνε ο αέρας, ψάχναμε μέχρι να βρεθή και το τελευτέο. Τουλάχιστον αυτό γνωρίζο. Αυτή, που φάγανε λύρες, της φάγαν με άλλους τρόπους. Εμάς δεν μας άφιναν να πάρομε ούτε τα ελεξιπτοτα. Τα μάζεβαν αυτή για να τα ανταλλάξουν στο χωριό με κότες και αυγά. Τέτη καρμίριδες ήταν. Να πούμε μια μικρή ιστορία που συνέβη. Όπως και πιο πάνω

[σελίδα 88 του τετραδίου]

γράφω στη Αγγλική αποστολή είχε και Πολονούς. Αυτούς τους ήχαν φέρει εχμαλότους η Γερμανί στην Ελάδα. Μερική το έσκασαν στο Βουνό.

Γνώρισα έναν. Αξίζει να το Γράψω, πώς τον γνώρισα. Βρισκόμασταν στη Χώχλια, χωριό τον Αγράφων. Περνούσαν μια ομάδα Πολονί. Σταμάτισαν για λύγο για ξεκούρασι. Εκεί που μένανε ήταν ταλεποριμένοι, πινασμένοι, ρακένδιτη [και] είχαν τα χάλια τους. Ένας μου ζήτησε καπνό για τσιγάρο [και] του έδωσα από αυτόν που είχα 5-6 τσιγάρα. Με ευχαρίστησε. Φύγανε. Δεν τον ξαναΐδα, τουλάχιστον, έτσι νόμιζα. Και όμως. Ήταν αυτή που υπήρχαν στη Αγγλική αποστολή, ντιμένοι με καινούργια ρούχα του στρατού. Μεταξί τους και ο φίλος [Πολωνός] με γνώρισε [και] με νοΐματα μου είπε πιος ήταν. Μου ανταπόδοσε στο πολλαπλάσιο τον λίγο καπνό που έδωσα. Αυτή είναι μία μικρή ανθρώπινη ιστορία, που διδάσκει πάρα πολλά. Η μέρες περνούσαν. Μια μέρα μας

[σελίδα 89 του τετραδίου]

είπαν, εμένα και στον Ντίνο, ότι θα φεύγαμε για την Μονάδα μας με άλλους δύο που ήταν σύνδεσμι.

[Από τα Φουρνά στο Νεοχώρι Καρδίτσας (Λίμνη Πλαστήρα)]

Η μονάδα μας βρίσκονταν στο Νεοχώρι, εκεί που τώρα είναι η λίμνη Πλαστήρα. Λυπόν, Φουρνά-Νεοχώρι είναι αρκετά μακριά, πόσο μάλλον, στη καρδιά του χειμώνα και με τα πόδια να διασχίσουμε όλες αυτές της οροσιρές. Ήταν διαταγή να γίνει και έγινε. Φτάξαμε μετά από δύο ημέρες πορία. Δυστηχός για μένα, άρπαξα μια γερί πούντα, που με ταλεπόρισε και κινδίνεψα πολύ. Φτάξαμε στην μονάδα μας [και] μάς έβαλαν στο λόχο διοικήσεως. Μέναμε στο σχολείο. Καλά ήταν, είχε τζάμια, σόμπα και συσίτιο. Γιατρό είχε, Γιατρικά δεν είχε. Ψυνόμουν στον πιρετό, χωρίς κανένα φάρμακο, ούτε τσαΐ. Μόνον αν πήγενα σε κανένα σπίτη, μου βράζαν τραχανά ή κανένα Γάλα, αλλά πολύ σπάνια. Ας είναι. Στο διάστημα της παραμονής μας, μάς ρότησαν γιατί φύγαμε. Δικαιολογήθηκα ότι είμαι ο προστάτης

[σελίδα 90 του τετραδίου]

της οικογένειας, που αποτελείτο από γέροντα πατέρα, Μητέρα και τρεις αδελφές [και] ήμουν ο μόνος, που έπρεπαι να της φροντίζω. Σκοπός μου ήταν να επιστρέψω πάλι, όπως και το έκανα. Άλοστε, όπως μόνος μου βγίκα στο Βουνό και μόνος μου ξαναγίρισα. Αυτός που με ροτούσε ήταν ανθυπολοχαγός στην Αλβανία. Με ρότισε: Στρατιώτης πήγες; Όχι, είμαι 19 χρονόν [απάντησα]. Έ, γιαυτό τα λες αυτά [είπε ο ανθυπολοχαγός].

[Επιστροφή στη Φουρνά. Στο Λαϊκό Δικαστήριο με την κατηγορία της λιποταξίας]

Αρχές Μαρτίου ξαναγυρίσαμε στην Φουρνά. Αυτή τη φορά τα πράγματα ήταν άσχημα. Θα περνούσαμε από Λαϊκό Δικαστήριο. Ο Ντίνος

είχε, έστο και την άδια μέχρι Σοφάδες, εμένα με κατηγορούσαν για εγκατέλιψη σκοπιάς και λυποταξία. Την αναφορά είχε δόσι ο λοχαγός. Δεν ήξερα πάντως ό,τι χειρότερο μπορούσε να γράψω, γιατί είχαμε πολλές φορές κοντραριστή στην καθοδίσηση, που μας έκανε. Ύστερα από λίγες μέρες μας πέρασαν Δικαστήριο. Ήταν και άλλοι σαν την δική μας την περίπτωση.

[σελίδα 91 του τετραδίου]

Αφού με ρότισαν πώς και γιατί έκανα ό,τι έκανα, ησχιρίστικα, ότι είχα και εγώ άδια και ότι απλός την παραβίασα για τους λόγους που προανέφερα. Έτσι αφού είπαν διάφορα, ο Λαϊκός Επίτροπος άρχισε να αγριέβη, να ζητάϊ την παραδιγματική τιμωρία, μέχρι και την εσχάτη τον πινόν [θάνατο]. Δυο γεγονότα με έσοσαν. Το ένα ότι ήμον μικρός και το δεύτερο και κυριότερο [το εξής]. Για μεγάλη μου τύχη εκίνες της μέρες, Μάρτιος 1944, σχηματίστηκε η κυβέρνηση του Βουνού Π.Ε.Ε.Α.¹⁴, που έδωσε χάρι σε όλους.

Τέλος Μέρος 4^ο

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Από το Νεοχώρι που παίρνει «Μαύρο Απολυτήριο» και καταφεύγει στη Μιτζέλα-Νιές και Σούρπη Αλμυρού.

Μετά από αυτό έπρεπαι να ξαναγυρίσομε στο Νεωχώρι. Στο γραφείο της Μεραρχίας, που μας κάλεσαν για να μας δόσουν φύλο πορίας, ζήτησα από τον Υπέφθυνο Ιωαννίδη να με αφήσει λύγες μέρες οσότου πέσει ο πυρετός και μετά να φύγω, γιατί αλλιός θα πέθυνα στο δρόμο. Με έστειλε στον Γιατρό. Όταν με ίδε μου είπε:

[σελίδα 92 του τετραδίου]

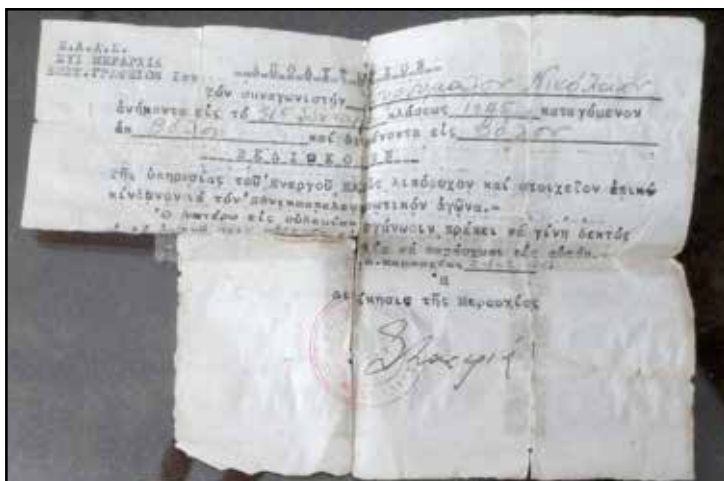
Τι να σου κάνω, μήπος εγώ είμαι καλύτερα; Τον παρακέλεσα. Τίποτα. Μου έδωσε δύο χάπια. Με αυτά θα γίνω καλά; [τον ρώτησα]. Αυτά έχω, δεν έχω τίποτα άλλο [μου απάντησε].

¹⁴ . «Στις 10 Μαρτίου 1944 η Π.Ε.Ε.Α. (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) συγκροτήθηκε στη Βίνιανη της Ευρυτανίας. Πρώτος πρόεδρος ήταν ο σοσιαλίζων συνταγματάρχης Ευριπίδης Μπακιρτζής...Το νέο αυτό «κεντρικό πολιτικό όργανο» ανακοίνωσε πως θα στήριζε «την πραγματοποίηση των σκοπών του (συντονισμός απελευθερωτικού αγώνα «στο πλευρό των Συμμάχων μας» και «διοίκηση των ελευθερωμένων περιοχών»). (Βλ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Έκδοση 2015: ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ Α.Ε., τόμος 36. σελ. 40).

[Το «Μαύρο» Απολυτήριο]

Γύρισα στον Ιωαννίδη [και] του είπα τη έγινε. Με κύταξε και είπε: Θέλεις απολυτήριο; Αν μου δώσεις θα πάω σπιτη μου και όταν γίνο καλά να έρθω [του απάντησα].

Φώναξε τον γραματέα [και] του έδωσε εντολή να Γράψη το απολυτήριο, με μια διαφορά «Μαύρο». Όταν το άκουσα δεν κατάλαβα, [αλλά] ύστερα το κατάλαβα. Στο διπλανό γραφείο ήταν ο Ντίνος και του ετίμαζαν το φύλο πορίας για Νεωχόρι. Βγίκα στο διάδρομο, του έκανα νόϊμα [και] ήρθε κοντά. Του λέγω «το και το». Το απολυτήριο πήγε στον Ιωαννίδη

Το «Μαύρο» Απολυτήριο του Νίκου Κουρούμαλου από τον Ε.Λ.Α.Σ:

«Τον συναγωνιστήν Κουρούμαλον Νικόλαον ανήκοντα εις το 51° Σύνταγμα κλάσεως 1945 καταγόμενον εκ Βόλου και διαμένοντα εις Βόλον
ΕΚΔΙΩΚΟΜΕΝ

Της υπηρεσίας του Ενεργού Ε.Λ.Α.Σ. ως λιπόψυχον και στοιχείον επικίνδυνον διά τον Εθνικοπελευθερωτικόν αγώνα. Ο ανωτέρω εις ουδεμίαν οργάνωσιν πρέπει να γίνη δεκτός οι δε οργανώσεις ουδεμίαν ευκολία να παράσχωσι εις αυτόν. Δ. Μεραρχίας 24-3-44.

Η Διοίκησης της Μεραρχίας Υπογραφή: Σ. Ζαχαριάς(;)

[και] δίνει και σε αυτόν «Μαύρο». Τα πήραμε. Κατηφορίζοντας προς την πλατία του χωριού, συναντιώμαστε με τον Γιάννη τον Μόσχο Κοκόλη. Αυτός βρισκόταν εκεί προς παρακολούθηση από τον Γιατρό,

[σελίδα 93 του τετραδίου]

Ησχιριζόμενος ότι έχει σύφλη. Μόλις του λέμε τα μαντάτα για το απολυτήριο τα δίνει [πηγαίνει] για τον Ιωαννίδη. Σε λίγο έρχεται και αυτός με το «Μαύρο». Τη ήταν το «Μαύρο» απολυτήριο; Έγραφε τα εξής: «Τον παρ' υμίν Στρατιώτη (όχι Αντάρτη) Νικόλαον Κουρούμαλον, εκδιόκομεν των τάξεων του ΕΛΑΣ, δηνάμη της υπ' αρθ.....διαταγής ως στιχίον δηλόν [δειλόν], ψηχικός διεφθαρμένον. Παρακαλούντε η κατά τόπους πολιτικές οργανώσεις, όπως μην τον Δεχθούμε». Άντε τώρα να κατέβης από την

Φουρνά στο Βόλο, περνώντας από τα χωριά, δίχνοντας αυτό το χαρτί. Το ευτήχιμα [ήταν ότι] μαζί με το απολυτήριο μάς έδωσαν φύλο πορίας που έγραφε: «Τον παρ' υμίν στρατιώτην Νικόλαον Κουρούμαλον εκδιόκομεν των τάξεων του ΕΛΑΣ δηνάμι της υπ'άρθ. (νούμερο) διαταγής. Παρακαλούντε η τοπικές οργανώσεις, όπως παράσχουν τροφή και κατάλυμα». Αυτά τα δύο τα

[σελίδα 94 του τετραδίου]

καρφίτσοσε μαζί, οπότε διαβάζοντας τα «αντίο γλαρέντζα». Την ψυλιαστίκαμε [τη δουλειά] και δίχναμε μόνο το φύλο πορίας. Κανείς δεν κατάλαβε τίποτα.

Όταν γίνανε όλα αυτά, είχε περάσει το μεσημέρι [και έπρεπε] να διανυκτερεύουμε στη Φουρνά. Φοβόμαστε [όμως] μήπως τη Νύκτα συμβή κάτι [και] γιαυτό πήραμε απόφαση να φύγουμε για το επόμενο [χωριό] προς Βόλο, την Ρεντίνα. Άρχισε το αντίστροφο δρομολόγιο Φουρνά-Βόλος. Ξεκινήσαμε από την Φουρνά ο Γιάννης Μόσχος, ο Ντίνος Κόπανος και εγώ, που ήμουν σε αθλία κατάσταση. Έσερνα τα πόδια μου, έβραζα στο πυρετό. Στην κορυφή Ζαχαράκη μας βρίκε το σούρουπο. Ο Ντίνος προπορεβόταν και τον χάσαμε. Δεν νιάστηκε να δη τη γήνομαι. Τον ξαναΐδα στο Βόλο. Εκίνος που στάθηκε δίπλα μου [και] με βοήθησε, σιρίζοντάς με να περάσο και να φτάξω στην Ρεντίνα και μέχρι το Βόλο, ήταν ο Γιάννης ο Μόσχος.

[σελίδα 95 του τετραδίου]

Του χροστάο τη ζωή μου [γιατί] χωρίς αυτόν θα πέθена. Τα γράφω αυτά, γιατί ενώ με τον Ντίνο ξεκινήσαμε όλη αυτή την περιπέτεια, στην κρίσιμη στιγμή, που τον είχα ανάγκη, με εγκατέλιψε. Αυτά δίχνουν τον Άνθρωπο. Φτάξαμε νύκτα στη Ρεντίνα. Μίναμε στο ησόγειο της Σχολής Αξιωματικών, που ήταν, κατά κάπιο τρόπο, κέντρο διερχομένων. Νωρίς το πρωί ξεκινήσαμε κατεβένοντας προς Σμόκοβο. Το περάσαμε χωρίς να σταθούμε. Φτάξαμε βράδυ στο πρώτο χωριό του κάμπου (δεν θυμάμαι όνομα) [και] διανυκτερεύσαμε. Η άνθρωποι του σπιτιού μου βράσαν γάλα, μου έδωσαν Βελέντζα να ζεσταθώ [και] έκαναν ό,τι μπορούσαν. Τους ευχαριστό. Το πρωί δρόμο προς το χωριό Τσόμπα. Εκεί δεν καθίσαμε. Μας έδωσαν οδυγό [και] περάσαμε την γραμμή του τρένου. Είχαμε [εκεί] μια λαχτάρα. Ευτηχός χωρίς συνέπιες. Τη έγινε; Θα είχαμε περάσει της Γραμές, περί τα 500 μέτρα

[σελίδα 96 του τετραδίου]

[και] ακούσαμε θόριβο από την τριζίνα, που κάνανε περιπολία η Γερμανοί. Παγόσαμε. Ο οδιγός μάς είπε «μην κυτάτε πισω, προχωράτε, σαν να μην

συμβένει τίποτα, πάνε για κότες». Για κάθε ενδεχόμενο το απολυτήριο και φύλο πορίας το κρατούσαμε στο χέρι [και] αν μας φώναζαν [είμασταν αποφασισμένοι] να το καταπιούμε. Ευτυχώς δεν συνέβι τίποτα. Προχορίσαμε, περάσαμε και τον αμαξοτόδρομο. Εκεί μας άφισε ο οδυγός. Πιο πάνω βρίσκονταν τα Μαντριά. Μίναμε το βράδυ. Η κατάστασί μου μετά από όλη την ταλεπορία είχε χειροτερέψη πολύ [και] εκτός του υψηλού πυρετού, έκλινε ο λεμός μου [και] δεν μπορούσα να μιλήσω. Χάλια αδιόρθοτα. Να είναι καλά η άνθρωποι, αν ζουν, ο Θεός να συγχωρέσει τα πεθαμένα τους για όσους «έφυγαν». Μου βράσαν γάλα, με βάλανε κοντά στη φωτιά, με περιποιήθηκαν σαν δικό τους άνθρωπο. Το πρωϊ δρόμο. Περάσαμε από το

[σελίδα 97 του τετραδίου]

χωριό Ρύζι, χωρίς να σταθούμε και φτάσαμε στην Αμπελιά, που διανυκτερεύσαμε. Απέναντι στην Αμπελιά είναι [ο] Σ. Σταθμός Ορμάν Μαγούλα [και] μεταξύ των δύο χωριών περνάει το ποτάμι Φαρσάλον. Ζητήσαμε και μας έδωσαν λεφτά για εισιτήρια [και] για μένα ένα άλογο με οδιγό, που πέρασα το ποτάμι, γιατί μόνος μου δεν μπορούσα. Φτάνοντας στο σταθμό βρήκαμε Βολιότες γνωστούς.

[Φθάνει στο σπίτι του, στη Νέα Ιωνία]

Ήρθε το τρένο, μπίκαμε και φτάσαμε στο Βόλο, χωρίς κανένα επεισόδιο. Πηδίζαμε στο Ηνόπνευμα, που ήταν το τέρμα για όσους δεν θέλανε να περάσουν από τον έλεγχο των Γερμανών. Έφταξα στο σπίτη, όπως και την πρώτη φορά [και] μπένοντας στη αυλή δεν με γνώρισαν αμέσως. Με κυτούσαν χωρίς να κουνιούνται. Πρώτη η Μάνα μου έβγαλε μια φωνή «ο Νίκος» και χήθυκε [και] με αγκάλιασε.

[σελίδα 98 του τετραδίου]

Ήρθανε και η άλλοι. Κλέγαμε χωρίς να μιλούμε. Είχα φτάξει στα όριά μου. Πάλι θα το ξαναπό [ότι] την ζωή μου την χροστάο στον Γιάννη Μόσχο Κοκόλη. Από εκεί και πέρα τα γνωστά: Βράσανε νερό, πέταξαν τα ψυριασμένα και αρχίσανε τα γιατροσόφια. Η Καλιόπη [η αδελφή μου] πήρε ό,τι μπορούσε από το Φαρμακείο του Ι.Κ.Α. Πέρασαν αρκετές μέρες για να σταθό στα πόδια μου. Στάθικα τυχερός [και] τη γλύτοσα. Πού να ξέρω ότι θα έρχονταν και άλλα βάσανα!

[Τα ΕΑΣΑΔ τον αναζητούν. Οι αλλεπάλληλες μετακινήσεις του]

[Οι] μέρες περνούσαν. Άρχισα να βγένο από το σπίτη, να ανταμόνο με την παρέα [και] η φίλη με ροτούσαν για τι ζωή στο Βουνό. Ακόμη τα ΕΑΣΑΔ δεν είχανε γίνει. Όμως η Γερμανοί, όσο περνούσε ο καιρός, αγριέβανε. Σκεφτόμουν να πάο για δουλιά με το καϊκη, αλλά ακόμη δεν μου το

επέτρεπαι η υγεία μου. Ήμουν πολύ αδύνατος. Θα είχαν περάση καμιά 20αριά μέρες που είχα έρθη στο

[σελίδα 99 του τετραδίου]

Βόλο [και] μια μέρα περπατώντας στο Φαρδί αντάμοσα εκεί μπροστά στο κρεοπωλίο του Κοφινά τον Θανάσι Λαμπαδάρι [που], όπως γράφο και πιο μπροστά, είμαστε κρατούμενι στο Άγιο Γιάννη. «Γιάσου Θανάση», «Γιάσου Νίκο, τι γίνεται;» με ροτάϊ «πώς από εδώ;». Τη να του πο; είμαι με αποστολή; Δεν ήθελα να του αναφέρο για απολιτίριο και τέτια (σημίωση: νόμιζα ότι ήταν στο ΕΛΑΣ. «Εσή;» του λέγω «πώς βρίσκεσαι κάτω;». «Και εγώ» μου απάντισε για υπυρεσία βρίσκομαι». Όσοι όρα κουβεντιάσαμε, το μάτι του κυτούσε τριγύρο σαν κάτι να έψαχνε. «Περιμένις καμιά γκόμενα;» [τον ρωτώ]. «Νε» μου λέγει. «Άντε να ανταμόσουμε για κανένα κρασί». «Εντάξι» [του λέω]. «Πού συχνάζεις;» με ρότισε. [Του απάντησα] «Στου Διαβασμένου το καφενίό ή στο κουρείο του Κώστα του Γεωργιάδη». Χωρίσαμε. Εγώ πήγα στο καφενείο που ήταν στο Φαρδί, δίπλα που είναι τώρα του Ντάφη. Ήμουν μέσα και κύταζα που έπεζαν τάβλι ο

[σελίδα 100 του τετραδίου]

Χρίστος Κόπανος με τον Γιώργο τον Μπουγά. Όπως καθόμουν με χτυπάϊ κάποιος στην πλάτι, λέγοντάς μου «σύκο πάνω Ρε». Δεν τον γνώριζα [και] γιαυτό φοβήθηκα. Αυτός μου ξαναβάζι της φονές «σύκο ρε η Γερμανοί είναι έξω». Στο άκουσμα «Γερμανοί» πετάχτικα πάνο και τρέχο προς το βάθος του καφενείου, που ήταν η Κουζίνα και συνκινονούσε με την αυλή του Διπλανού σπιτιού. Ηπήρχε ένας τύχος που τους χώριζε. Τραβάο ένα σάλτο [και] βρίσκομαι στην αυλή. Η νικοκυρά που βρισκόταν εκεί κατατρόμαξε. «Μην φονάζεις της ύπα» και έφυγα τρέχοντας προς τον μπαξέ του Καραγιάνει, από εκεί στο Μεταξουργίο και συνέχισα από το ποτάμι στο Μπαξέ του Νάνου. Γνώριζα την κυρά Μαρία και τα παιδιά της. Κοντά στου Νάνου ήταν το σπίτη του Ντίνου Κόπανου. Σκέφτηκα, αφού κινηγούν εμένα η Γερμανοί, θα κινηγούν και αυτόν.

[σελίδα 101 του τετραδίου]

Η κυρά Μαρία έστιλε ένα παιδί στο σπίτη του Ντίνου, ο οπίος για κακί του τύχη μόλις είχε φύγει. Έτρεξε η αδελφή του, η Κούλα, και τον πρόλαβε στο κουρείο του Γεωργιάδη, την ώρα που η Γερμανοί τον βάζανε στο αυτοκίνητο. Τη είχε μεσολαβίση; Όπως έμαθα, αργότερα, όταν μιλούσα με τον Λαμπαδάρη, μάς παρακολουθούσαν άνδρες της ΟΠΛΑ¹⁵, η οποίη

¹⁵ .Ο.Π.Λ.Α.: Οργάνωση Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών που συγκροτήθηκε το 1944 από ανεξάρτητα ένοπλα τμήματα πολιτών προερχόμενα από το Κ.Κ.Ε. και τον εφεδρικό

είχαν υποψίες ότι ο Λαμπαδάρης μπορεί να συνεργαζόταν με τους Γερμανούς. Εδώ πρέπει να πο για να καταλάβεται, ότι ο Λαμπαδάρης είχε πιά στη Γερμανία ως εργάτης, όμως έρχονταν στο Βόλο με άδια [και] όπως έλεγαν άλλοι, που και αυτή ήταν στη Γερμανία ως εργάτες δεν μπορούσαν να πάρουν άδια. Κάτι ύποπτο σηνέβεναι, γιαυτό και τον είχαν υπό παρακολούθηση. Ευτυχώς για μένα. Τώρα τη μεσολάβισε από την στιγμή που χωρίσαμε προς [στο κρεοπωλείο] του Κοφινά:

[σελίδα 102 του τετραδίου]

Αφτός με είδε που πήγα στο καφενείο του Διαβασμένου. Λύγο πιο πάνω ήταν το Φαρμακείο του Νισιώτη. Πήγε μέσα και πήρε τηλέφωνο την Γκεστάπο, μίλησε Γερμανικά και τους είπαι «ελάτε να πιάσεται έναν αντάρτη» [δηλ. εμένα]. Έφυγε [μετά, και] κατέβικε στη Γέφυρα, περιμένοντας τους Γερμανούς. Αυτός όμως που τον παρακολουθούσε, μόλις βγίκε από το Φαρμακείο, μπίκε και ρότισε τον Γέρο Νισιότη πού τηλεφόνισε. (Ο Νισιώτης ήξερε Γερμανικά γιατί σπούδασε στην Ελβετία ;). Του είπε [ο Νησιώτης], ότι τηλεφόνισε στους Γερμανούς να έρθουν να πιάσουν έναν αντάρτη. Ήξερε πως εγώ ήμουν στο καφενείο. Ήταν αυτός που με ηδοπίησε και με έσοσε (το όνομά του Φραγγούλης [που] αργότερα, τον συνέλαβαν και τον εκτέλεσαν). Η συνέχεια [τώρα]. Όταν η Γερμανοί ήρθαν στη γέφυρα, μπίκε ο Λαμπαδάρης μέσα [στο αυτοκίνητό τους] και τράβιξαν στου Διαβασμένου.

[σελίδα 103 του τετραδίου]

Μπένοντας δεν με βλέπουν και φεύγουν για το κουργείο. Την ώρα που έφταξαν, μόλις είχε πιά ο Ντίνος, οπότε αντί για μένα πιάσαν τον Ντίνο. Εγώ από αυτά όλα δεν ξέρο τίποτα [και] τα έμαθα αργότερα. Τώρα εγώ τη κάνο; Όπως τα κατάφερα, ούτε στο Βόλο μπορούσα να μίνω, ούτε στο Βουνό να ξαναπάο. Στο σπίτη μας φοβόμουν μην έρθουν, σε συγγενικά σπίτια πάλι φοβόμουν. Στην απελπισία μου σκέφτικα να πιδίζο την Μάντρα στο Εργοστάσιο Τσαλαπάτα να περάσι η νύχτα και το πρωϊ να δο τη μπορό να κάνο. Πράγματι, τράβιξα προς τα εκεί. Όταν έφταξα, θυμίθηκα πως εκεί κοντά ήταν το σπίτη του φίλου μου και συναδέλφου απ' του Γκλαβάνη, Προκόπη. Έμενε μαζί με την μητέρα του, είχα πιά πολές φορές στο σπίτη και με ήξερε, [και] πράγματι πήγα. Τους είπα τη μου σηνέβη. Παρ' όλο τον κύνδινο που διέτρεχαν, με φιλοξένισαν. Το πρωϊ τους

Ε.Λ.Α.Σ. (των πόλεων). («Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Γ. Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. Αθήνα 1998, Επανεκτύπωση για το «ΒΗΜΑ», σ. 1278).

[σελίδα 104 του τετραδίου]

ευχαρίστια και έφυγα για ένα άλλο σπίτι στην Ν. Ιωνία [που] ήταν του Μακαρίτη του Σταύρου Καρατζά (Το 1945, όταν ο Ζαχαριάδης ήρθε και μίλησε στο γήπεδο της Νίκης, όταν τελίωσε, όπως κατέβεναι ο κόσμος, η χωροφυλακή είχε μπλόκο στο Πορταθούρ¹⁶ [*«Πορτ Αρθούρ»*, ταβέρνα¹⁷ στη ΝΑ γωνία 2ας Νοεμβρίου με Παγασών και η διασταύρωση αυτή λεγόταν *«Πορτ Αρθούρ»*] και τον σκότοσαν). Με τον Σταύρο, εκτός ότι ήμασταν συνάδελφί στου Ροδίτη, είμασταν και φίλη. Ο Σταύρος ήταν μοναχοπέδι. Τον καιρό που γινόταν ό,τι γράφω ήταν η Μητέρα του, κυρά Δήμητρα -μιλάμε για πολύ παλικάρι γυναίκα- δούλεβαι στου Ματσάγγου και ο πατέρας του, ένα ύσηχο γεροντάκι, που δούλεβαι στους μπαξέδες, πήγα [και] με δέχτικαν, χωρίς δεύτερη κουβέντα. Αυτή έφεβγαν για τη δουλιά και εγώ έμενα στο σπίτι. Πέρασαν αρκετές μέρες [που] στο μεταξύ από το σπίτι μου δεν είχαν ιδέα πού βρίσκομαι.

[σελίδα 105 του τετραδίου]

Τους ιδοπῆσε η κυρά Δήμητρα [και] στίλαν ρούχα, αλλά δεν ήρθαμε σε επαφή για να [μην] κινήσουμε υποψίες. Μια μέρα βγήκα στην αυλή. Αυτό ήταν. Κάποιος με είδε, διαδόθηκε [*η παρουσία μου*] και άρχισαν να μουρμουρίζουν, ότι θα γίνο ετία να κάψουν τη Γυτονιά. Έπρεπαι να φύγο. Πού να πάγο; Στην παλιά μου γιτονιά Βανραδάκι [*οδός Βερναδάκη*] ήταν η οικογένεια της Κυρά Κατίνας Βόιμπτα, της Αμερικάνας, όπως την λέγαμε, φίλη της μάνας μου. Πράγματι με δέχτικαν στο σπίτι. Μέναν η Κυρά Κατίνα με τα δυο κορίτσια, Αντιγόνη και Έλένη. Γύρο από το σπίτι βρίσκονταν τα εργοστάσια Γκλαβάνη, Σταματόπουλου, ο Σ. Σταθμός και Καπναποθήκες, [όπου] μέναν Γερμανοί, οπότε δεν κυκλοφορούσε πολύς κόσμος. Έμينا και αυτού αρκετές ημέρες. Ένα πρωϊ έρχεται η αδελφή μου

¹⁶ . «Ο τσάρος Νικόλαος οχύρωσε το Πορτ Αρθούρ κι επέκτεινε ως εκεί τον υπερσιβηρικό σιδηρόδρομο, περνώντας τον μέσα από τη Ματζουρία. Έτσι, όμως, ερχόταν σε σύγκρουση με τα ιαπωνικά συμφέροντα στον Ειρηνικό Ωκεανό και κηρύχθηκε ο Ρωσοϊαπωνικός πόλεμος (1904-1905). Η σύγκρουση του γιαιπωνέζικου με τον ρωσικό στόλο ήταν τρομερή. Η ναυμαχία στο Πορτ Αρθούρ έγινε στις 8 Φεβρουαρίου 1904 και κατάληξε σε θρυλική νίκη για τους Ιάπωνες» (Πηγή: Διαδίκτυο, Βικιπαίδεια)

¹⁷ . Ο κ. Νίκος Κουρούμαλος θυμάται, ότι στην ταβέρνα αυτή μέσα υπήρχε μια λαϊκή εικόνα της εποχής, που είχε τη ναυμαχία αυτή και ο επιμελητής της έκδοσης συμπληρώνει ότι έξω η ταμπέλα του καταστήματος έγραφε *«Πορτ Αρθούρ»* (σήμερα είναι κατάστημα video) και, μάλιστα, εκεί μπροστά, θα θυμούνται οι παλιότεροι, στη γωνία υπήρχε ένας μεγάλος πλάτανος και η στάση των αστικών λεωφορείων: *«Στάση Πορτ Αρθούρ»*.

η Μαρία και μου λέγει το βράδυ πήγαν η Γερμανί Εασαδ [ΕΑΣΑΔ] στο σπίτη. Όταν άκουσα την ρότισα πιον σκότοσαν [μου είπε] «κανέναν».

[σελίδα 106 του τετραδίου]

Δεν την πίστεψα. Αυτή όμως με διαβεβέωσε, ότι πράγματι δεν σκότοσαν κανέναν, μόνο κάνανε πλιάτσικο. Εκίνες της ημέρες είχαν έρθη από την Αθήνα στο Βόλο συνεργάτες τον Γερμανόν για να οργανόσουν στο Βόλο τα ΕΑΣΑΔ. Δυο μέρες πριν πάνε στο σπίτη, είχαν σκοτόσι γύρο στα 7 άτομα, μεταξύ [αυτών] τον Παπά¹⁸ (στο όνομα) [που] είχε μαγιρίο Παγασόν – 2ας Νοεμβρίου, γιαυτό και φοβίθυκα για τους δικούς μας. Εκίνο το βράδυ πήγαν και στο σπίτη του Γιώργου Χατζησιτλιανίδη [και] εφτυχός δεν τον βρίκαν [εκεί]. Όταν πήγαν τα ΕΑΣΑΔ στο σπίτη, χώρισαν στο ένα δωμάτιο τον πατέρα μου και την Μάνα μου [και] στο άλλο την Πόπη και Βαγγελίτσα, [και] άρχισαν να ροτούν για μένα, πού βρίσκομαι. Ευτυχός είχαν συνενοϊθή από πιο μπροστά και λέγανε τα ίδια, ότι εγώ δεν μένο μαζί τους, ότι συζό με μια, ότι είμαι ένας αλίτης [και] στο σπίτη πηγένο μόνο να τους

[σελίδα 107 του τετραδίου]

πάρω ό,τι έβρισκα. Ίσως το πιστέψανε, γιατί όπως είπα δεν τους πήραξαν, μόνο είπαν, όταν έρθη, να του πίτε να περάση από τα Γραφία για να τον ροτίσουμε για κάτι. Βγένοντας όμως έξω, ένας πήρε τη Βαγγελίτσα, της κόλισε το πιστόλι στο αυτί και της είπαι «άστα αφτά» [και] η Βαγγελίτσα, τρέμοντας, του είπε «αφού δεν ξέρο», γέλασε και της είπε «τη Ελληνίδα είσαι που τρέμεις;». Την άλλη μέρα [οι δικοί μου], αφού έβγαλαν σε άλλα γιτονικά σπίτια ό,τι είχε κάπια αξία, ρούχα κ.λπ. έφυγαν για το Φυτόκου. Μετά από αυτά τα γεγονότα η Κυρά Κατίνα φοβίθηκε, δικαιολογιμένα, [γιατί] αν με έπιαναν θα τους σκότοναν και αυτούς [και] πήγα σε ένα άλλο [σπίτι] στη Χαραβγή [Περιοχή Κουντουριώτου με Μακρυγιάννη, όπου υπήρχε εξοχικό κέντρο «Χαραυγή»], [σε] φίλη της αδελφής μου, Μαρία [και] έμεινα 3 μέρες [και] μετά πήγα στον Άγιο Νούφριο [όπου] κάθισα και

¹⁸ . **Προσωπική μαρτυρία του επιμελητή της έκδοσης Δημήτρη Κωνσταντάρα-Σταθαρά:**
«Τη δολοφονία του ανθρώπου αυτού (Παπά) την θυμάμαι με φρίκη. Ήμουν μικρός, μαθητής της Τρίτης Δημοτικού (9 ετών) και πήγαινα το πρωί εκείνης της ημέρας στο 2^ο Δημ. Σχολείο Βόλου (συνοικία Μεταμορφώσεως) από το σπίτι μας, που βρισκόταν στην πλατεία Ευαγγελίστριας (Τα μεγάλα σχολεία της Νέας Ιωνίας στην οδό Μαιάνδρου, τα είχαν επιτάξει για νοσοκομείο οι Ιταλοί). Πήγαινα με τα πόδια μόνος. Μετά το Φαρδύ, έπαιρνα την οδό Μικρασιατών και έφτανα στο σχολείο. Εκείνο το πρωί, που έκανα το δρομολόγιο αυτό, στο δεξί πεζοδρόμιο, μεταξύ των οδών Αχιλλέως και Παγασών, είδα τον σκοτωμένο αυτόν άνθρωπο, σκεπασμένο με ένα λευκό σεντόνι και, από τον φόβο μου, γύρισα στο σπίτι μας».

εκεί 3 μέρες [και τελικά] πήγα στο Φυτόκου, που ήταν και η οικογένειά μου. Στο αναμεταξύ, βγίκε ο Ντίνος από τη φυλακή και ήταν στο Φυτόκου. Εγώ δεν ήθελα

[σελίδα 108 του τετραδίου]

να μείνο, έπρεπε να φύγω. Η αδελφή [μου] η Πόπη είχε ένα συνάδελφο στο Ι.Κ.Α., τον Κ. Παπανικολόπουλο από την Σούρπη. Κανονίσανε να πάο στην οικογένειά του που έμεναν στης Νιες. Πώς όμως; Ήταν δύσκολο από την στεριά [γιατί] οι Γερμανοί ήχαν παντού μπλόκα, τα ΕΑΣΑΔ αλλόνιζαν και σκότοναν στο Βόλο [και] εμενε ένας δρόμος από την θάλασσα. Η δική μου συνενοϊθήκαν με ένα ξάδελφο του πατέρα μου, τον Κ. Καρεκλά [ο οποίος] είχε μια βάρκα, που κατά καιρούς πήγεναι προς την Μιτζέλα-Νιες για ξύλα. Έβγαλε από τους Γερμανούς άδια να πάϊ στης Νιες. Στην άδια έβαλε τρία άτομα, τον εαφτό του [και] τους Γιους του Νίκο και Δημήτρι. Τον Νίκο τον άφισε έξω και στη θέσι του πήρε εμένα. Αν πέφταμε σε γερμανικιά καταδίωξη και καταλάβεναν ότι δεν ήταν ο Ν. Καρεκλάς αλλά εγώ, θα μας σκότοναν και τους 3. Καλά εμένα, αλλά τον ίδιο και τον Δημήτρι, τη φτέγανε; Ευτηχός δεν πέσαμε πάνω τους και έτσι γλιτώσαμε.

[σελίδα 109 του τετραδίου]

Πράγματι, έφυγα απ' το Φυτόκο, πέρασα τους μπαξέδες απ' την Νεάπολι [και] πήγα στης Αλυκές, στα Καραγιανέϊκα, κοντά στο Σορό. [Εκεί] έμينا την νύκτα σε ένα καλύβη και κατά της 10 είδα να έρχεται η βάρκα. Πάνο στο Σορό υπήρχαν Γερμανικά φυλάκια [και] από φόβο μην τυχόν παρακολουθούν τη βάρκα, έκανα πως μάζεβα αχιβάδες. Προχόρισα σε ένα μέρος απάνγκιο, μπήκα στη βάρκα και γιαλό-γιαλό [πλεύσαμε] μέχρι το Αγγίστρι. Από εκεί μολάραμε για τη Μιτζέλα. Αέρας δεν φυσούσε, γιαφτό τραβούσαμε κουπιά. Στο δρόμο δεν μας έτυχε, ευτυχός, τίποτα. Όταν φτάσαμε στη Μιτζέλα πήγε η ψυχή μας στη θέσι της.

Τέλος Μέρους 5^ο

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ

Φιλοξενούμενος στις Νιες Αλμυρού μέχρι τον Μάιο του 1946 που κλήθηκε να υπηρετήσει στρατιώτης

[Φιλοξενούμενος στις Νιες]

Από εκεί [πλεύσαμε] στης Νιες. Είχε βραδιάση [και] κοιμηθήκαμε στην βάρκα. Την άλλη μέρα πήγαμε στο σπίτη του Παπανικολόπουλου. Με φιλοξένισαν κανένα μήνα. Στο μεταξύ στη Σούρπη ήρθε ο κουρέας Κ. Γεωργιάδης, ο Λευτέρης Κατσαλής με της οικογενιές τους. Πήγα [και] τους βρίκα και η μητέρα του Κώστα [Γεωργιάδη] μου είπε να μίνο

[σελίδα 110 του τετραδίου]

σε αυτούς, όπως και έγινε. Μεγάλη δουλιά να φιλοξενιστής [να σε φιλοξενήσουν], όταν εσεί δεν έχεις [τίποτα] και τα φέρνεις δύσκολα. [Οι] ημέρες περνούσαν. Ήρθε ο θερισμός. Πήγα και βρίκα το γιατρό τον Φάτση [που] είχε κτήματα στη Σούρπη και της Νιες. Στα χωράφια του είχε εργάτες που θέριζαν [και] του είπα να πάο και εγώ να θερίσω. Δεν ήξερα, αλλά να βοϊθάο τους εργάτες σε ό,τι μπορούσα, χωρίς μεροκάματο, μόνον να τρώγο. Δέχτικε και έτσι πήγα αρκετές μέρες, όσο βάσταξε ο θερισμός. Την έβγαλα καλά, γιατί, εκτός που έτρογα στη δουλιά, ό,τι περίσεβε το έπερνα και το έτρογα το βράδι. Τελιόνοντας το θέρος, πήγα στην πατόζα που αλόνιζαν. Αυτού έπερνα μεροκάματο σε σάρι. Όμως, τελίωσαν τα αλώνια. Βγήκαν τα σκαλίσματα στα καλαμπόκια. Βρίκα πάλι το γιατρό, το παρεκάλεσα να πάο στα καλαμπόκια. «Πού να πας, ρε Νίκο» [μου λέει], «αυτού πηγένουν όλο κορίτσια». [Του απαντώ] «Γιατί ρε γιατρέ

[σελίδα 111 του τετραδίου]

Θα τα φάο τα κορίτσια. Εξάλου μεροκάματο εγώ δεν θέλω, μόνον φαγιτό για να τη βγάλο». «Εντάξι» [μου λέει] έλα το πρωϊ». Πράγματι την άλλη μέρα πήγα. Όμως δεν τους πρόλαβα [γιατί] είχαν φύγει. Ζήτησα να πάο να τους βρο [αλλά] ήταν δύσκολο. Τότες είπε η μεγάλη αδελφή του Γιατρού να πάγο στον κήπο που βρίσκονταν στην άκρη του χωριού. Έτσι και έγινε. Ξεκινήσαμε μαζί με την μεγάλη αδελφή. Πήρα μια τσάπα, ψωμί και φαγιτό. Φτάσαμε στο κήπο [και] μου έδιξε τη έπρεπε να κάνω, δηλαδή να βγάζο τα χόρτα και όπου ήταν δύο καλαμποκιές μαζί να βγάζο τη μία. Εντάξει. Μόλις έφυγε κάθομαι, τρώγο το φαγιτό και πλακόνομαι στη δουλιά [και] μέχρι το βράδυ τον είχα καθαρίση όλο τον κήπο. Πήγα στου Γιατρο [και με ρώτησε] «εντάξη Νίκο;» [και του απάντησα] «εντάξη Γιατρέ». Μου δόσανε πάλι φαγιτό. Όταν πήγα στο σπίτη του κουρέα, ήπα στην μητέρα του, την θεία Μαργή, έτσι την έλεγαν, να με ξηπνίση πρωϊ. Πράγματι σηκόθικα

[σελίδα 112 του τετραδίου]

πήγα, βρίκα το συνεργείο και ξεκινήσαμε για το χωράφι. Το συνεργείο ήταν γύρο στα έξη κορίτσια από 14-17 χρονόν, εγώ ήμουν 20. Μαζί μας ήταν και η μικρή αδελφή του Γιατρού, Ελευθερία. Στο δρόμο με πήραζαν, με ροτούσαν αν είχα γκόμενα στο Βόλο, αν τη φιλούσα και άλλα. Εγώ μιλιά δεν έβγαζα, γιατί φοβόμουν μην παρεξηγηθώ. Ας είναι. Φτάνοντας στο χωράφι απλοθίκαμε και αρχίσαμε να σκαλίζουμε. Θα είχε περάσει μισή ώρα [και] η Ελευθερία με μία άλλοι πιάσανε την κουβέντα και μίνανε πιο πίσο. Για μια στιγμή ακούο να με φονάζι η Ελευθερία «Νίκο, Νίκο». Ωχ

[σκέπτομαι] γαμότο, πάλι πλάκα θέλουν να μου κάνουν. «Τη είναι Ελευθερία, τη θέλεις;» [της λέγω]. «Νίκο, αυτά να μην τα βγάζεις» [μου λέγει]. Κυτάζω. Κρατούσε κάτι χόρτα στο χέρι της. «Πλάκα μου κάνεις, γιατί να μην τα βγάλο, δεν είπαμε να καθαρίζουμε τα χόρτα;» [της απαντώ]. «Ναι, αλλά αφτά δεν είναι χόρτα» [μου λέγει]. «Και τη είναι;» [τη ρωτάω].

[σελίδα 113 του τετραδίου]

«Φασουλιές» [μου απαντάει]. «Αμάν, δεν μου λες Ελευθερία αφτές είναι η φασουλιές που κάνουν τα φασόλια;» [τη ρωτάω]. «Ναι, αυτές» [με διαβεβαιώνει]. «Είχατε και στον κήπο;» [τη ρωτάω]. Βεβέος [μου απαντά]. «Έ, είχατε, αλλά τώρα δεν έχεται» [της λέγω]. «Γιατί;» [με ρωτάει]. «Γιατί της έβγαλα όλες» [της απάντησα]. Πιάσανε τα γέλια. Πού να ήξερα εγώ τη ήταν αυτά τα χόρτα. Τα πέρασα για αγριόχορτα. Το βράδυ που γυρίσαμε το είπαν στον Γιατρό [και] έμπιξε τα γέλια [και μου είπε]. «Ά, ρε Νίκο, άστα, να έρχεσαι να τρως». Εγώ ντρεπόμου να πηγένο σαν ζητιάνος.

[Η κατάταξη στο Ε.Λ.Α.Ν. (Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό)]

Η μέρες περνούσαν, τα νέα που μαθέναμε [ήταν] ότι πλησιάζει η απελευθέρωση. Η Γερμανοί μαζί με τους συνεργάτες τους, τα ΕΑΣΑΔ, είχαν λυσάξει. Εκτελέσεις, κρεμάλες, φυλακίσης. Όποιος μπορούσε να φύγει από το Βόλο, πήγαινε στις γύρο περιοχές. Η δική μου έμεναν στο Βόλο, γιατί η Πόπη εργάζονταν στο ΙΚΑ. Ζούσαν όλη την τρομοκρατία. Τον Αύγουστο του 1944 το ΕΑΜ έβγαλε μία ανακίνωση [ότι] όποιος είθελαι να καταταγή στο ΕΛΑΝ (Ελληνικό, Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό).

[σελίδα 114 του τετραδίου]

Κατατάχτικαν από την Σούρπη πάνο από 20. Σκέφτικα και κατατάχτικα¹⁹ και εγώ, αφ'ενός να μην επιβαρίνο άλλο τους ανθρώπους που με φιλοξενούσαν και [αφ'ετέρου] με κριφό σκοπό, αν γίνονταν καμιά αποστολή στην Τουρκία, να μπορέσω να πάγω στη Μέση Ανατολή (Παλιό όνειρο, τρομάρα μου). Καταταχτίκαμε στο ΕΛΑΝ του Μπεγνή²⁰. Η Βάσι ήταν στο Βαθίκελο [Βαθύκοιλο], κοντά στη Γλύφα. Η Βάσι είχε γύρο στους

¹⁹ . «Στο ΕΛΑΝ είχαν υπηρετήσει αρκετοί από τη Σούρπη και ας μνημονεύσουμε όσους θυμούνται ο Πριάγγελος και ο Ν. Κουτμάνης: 1,2,3.....Επίσης οι Γ. Τζαμτζής και Ν. Κουρούμαλος από τον Βόλο» (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Β', σ. 914

²⁰ . «Τόπος δράσης των ΕΛΑΝιτών της Σούρπης ήταν το Βαθύκοιλο μεταξύ της Γλύφας και της παραλίας της Πελασγίας...Επικεφαλής ήταν ο άλλος Σωτήρης Μπεγνής». (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Β', σ. 914).

50 άντρες, 3 εξοπλισμένα καΐκια και πυροβολία στον Κάβο. Ελέγχουμε κάθε κίνηση σκαφόν στο Βόριο Ευοϊκό από Γλύφα μέχρι της Ράχες. Είχαμε πιάσει καΐκια επίτακτα από τους Γερμανούς. Χριάστηκε να δόσουμε και μάχη, γιατί ήταν εξοπλισμένα [και] τα συνόδεβαν Γερμανοί, η οποία σκοτώθηκαν. Για αυτό, σχεδόν, έπαψε να ταξιδεύουν μεμονομένα καΐκια. Μόνον με ησυχρή συνοδία μπορούσαν να περάσουν. Σε απόπια που κάνανε η Γερμανοί να μπούνε

[σελίδα 115 του τετραδίου]

και να κτυπίσουνε από θαλλάσης τη Βάση, δεν μπόρεσαν, γιατί τα πολυβολία που ήταν στον Κάβο τους προξένισαν μεγάλη ζημιά και αναγκάστικαν να φύγουν κακην- κακός. Όμως, δεν το βάλανε κάτω. Άρχισαν να οργανώνουν Νιοπομπές από Καταδιόξης της (Μαύρης Μίρας). Ήταν καΐκια, μεγάλες ανεμότρατες με ισχυρές μηχανές, βαριά εξοπλισμένα. Τα ήχανε βαμένα Μαύρα [και] γιαυτό τα λέγανε Μαύρη Μίρα. Ξεκινούσαν από την Βάσι τους στη Στυλίδα, μπένανε στον Βόριο Ευοϊκό, φτάναν μέχρι τα Αργιρόνια και μετά αργά γυρνούσαν πίσω. Εμείς τα παρακολουθούσαμε από έξω. Δεν είχαμε τέτια δύναμι για να τα βάλομε μαζί τους. Μερικές φορές νύκτονε, όταν φεύγανε. Αφτό κράτισε αρκετές μέρε, όπου μια μέρα πέρασαν πάλι, πήγαν μέχρι τα Αργιρόνια, νύκτοσε [και] δεν είχαν γυρίση ακόμη. Εμείς ήμασταν επιφυλακί. Πέρασαν τα Μεσάνυκτα. Δεν δίναμε σημία ζωής

[σελίδα 116 του τετραδίου]

Θα ήθελε κάνα δυο ώρες να ξημερώσι, όταν ακούμε από τα υψόματα, που βρίσκονται πάνω από τον όρμο, ριπές από μυδράλιο. Δεν είχαμε ιδέα τη γίνεται. Σε λίγο ακούμε να φονάζουν από το καλύβι που έμενε ο Καπετάνιος Σωτήρης Μπεγνής, πρώτος ξάδερφος του αρχιγού Μπεγνή. Ήταν [και] ένας Σουρπιώτης. Ο Καπετάνιος ήχε καβαλίση το άλλογο και την κοπάνισε, αφήνοντάς μας στην τύχη μας. Ο Σουρπιώτης αυτός μας έσωσε, όλα τα φυλάκια που είμαστε στον Κάβο. Φόναξε: «πάρτε τον οπλισμό σας και φευγάτε», όπως και κάναμε. Από προϊγούμενα (συνενόησης) είχαμε εντολές σε περίπτωση που έπρεπε να συμπτυχθούμε, σιμίο σύμπτυξης ήταν τα υψόματα πάνω από τον Όρμο. Τη είχε γίνει εκίνη την νύκτα; Η Μαύρη Μίρα, χωρίς να βάλουν μπρος της μηχανές, άφισαν τα ρεύματα να τους παρασίρουν προς το μέρος μας από την πλευρά της

[σελίδα 117 του τετραδίου]

Γλύφας. Πλεύρισαν στα βράχια [που εκεί] τα νερά είναι απότομα [και] βγήκαν αθόρυβα. Από επάνο τους βρίσκονταν μια ομάδα που φιλούσε το μέρος. Όταν τους πίρανε χαμπάρι, την κοπάνισανε. Μόνον ένας σταμάτισε

πάνο στα υψόμετα και έβαλε με το μυδράλιο ριπές. Υποθέτο πως η Γερμανοί φοβίθηκαν, ότι έχουν να κάνουν με ησυχρή δύναμι, γιαυτό καθιλόθηκαν όπου βρίσκονταν και βάζαν με ό,τι οπλισμό διέθεταν, μυδράλια, όλμους και ό,τι άλλο είχαν προς τα κάτω, εκεί που ήταν αραγμένα τα καΐκια στον Κάβο, όπου προ ολίγου βρισκόμασταν και απέναντι στα Μαντριά. Εμείς τρέχαμε προς το σημείο συμπίξεως χωρίς να γνωρίζουμε ότι βρίσκονταν Γερμανοί [και] πέσαμε, κυριολεκτικά, πάνω τους. Σημίωση: ότι η Γερμανοί ήταν πεδαρέλια 16-18 χρονόν [και] πιθανόν να φαντάστικαν ότι κάνομε επίθεση, γιαυτό ήταν ταμπουρομένη πίσο από της ελιές και βάζαν χωρίς να σκοπεύουν, γιαυτό και είχαμε

[σελίδα 118 του τετραδίου]

μόνον δύο τραυματίες. Όταν και εγώ έπεσα πάνω τους και δέχτικα ριπές, τράβιξα μια βουτιά στα βάτα κι άρχισα να κατρακυλώ προς τα κάτω. Βρέθικα σε ένα νεροφάγομα, μέσα στα βάτα που σχιμάτιζε κάτι σαν σπηλιά. Σήρθικα και μπήκα μέσα [και] εκεί βρίκα και έναν άλλο, το Λευτέρη τον Στρίγγο. Δεν ξέραμε αν πρέπει να φύγομαι ή να καθίσομαι. Μετά από λύγο ακούγαμε ομιλίες Γερμανόν και γαυγίσματα από σκυλιά [που] τα σκυλιά ήταν Γερμανικά [των Γερμανών]. Οποσδήποτε μας μύριζαν, οι Γερμανοί όμως, δεν κατεβένανε κάτω να ψάξουν, κυτούσαν να φύγουν. Έτσι είχαν τα πράγματα. Ξημέροσε, θα είχε πάϊ η ώρα 10, υσηχία, δεν ακουγόταν τίποτα. Όμως έρχονταν μυροδιές καπνού. Κάτι καιγόταν. Τη κάνουμε [τώρα]; Ηπήρχε κύνδινος να καούμε ζοντανί. Μου λέγει ο Στρίγγος: «Δεν βγένεις έξω να δης τη γίνεται, εσύ που δεν φοράς παπούτσια;».

[σελίδα 119 του τετραδίου]

Πράγματι ήμουν ξηπόλιτος, δεν είχα παπούτσια. «Βγέκα εσύ» του λέγω, «γιατί εμένα τα πόδια μου είταν γεμάτα αγκάθια από τα βάτα». Τελικά βρήκαμε και η δυο γιατί ο καπνός δινάμονε. Προχορόντας πιο κάτω ακούσαμε ομιλίες. Βάζομαι αφτιά [και] γνώρισα τη φωνή ενός από την Σούρπη, του Πριάγγελου. Φώναξα το όνομά του «Αδάμ» [και] με γνώρισε και αυτός. Ήταν μαζί με άλλους πατσιασμένη. Ξεκινήσαμε με προφυλάξις προς την Σουβάλα. Σε λίγο είδαμε έναν [που] μας είδε και αυτός [και] φώναξε: «η Γερμανοί έφυγαν». Τη έγινε; Η φωτιά ήταν απέναντι στα Μαντριά [και] πήραν φωτιά από τους όλμους και ο αέρας έφερνε τον καπνό προς εμάς. Η Γερμανοί αφού πήραν τα καΐκια και έναν εχμάλτο Ιταλό, φύγαν για την Στυλίδα. Εμάς [τους ΕΛΑΝίτες] μας είπαν να συγκεντροθούμε στην παραλία της Πελασγίας-με τα πόδια είναι αρκετή

απόσταση -[και εγώ] έφταξα τελευταίος γιατί από τα αγκάθια που είχανε τα πόδια μου δεν μπορούσα να περπατήσω.

[σελίδα 120 του τετραδίου]

Το πρωϊ μάς κάνανε προσκλητήριο. Πέταξαν και ένα λόγο γεμάτο μπουρδες για την κοπάνα του Καπετάνιου-ου ο λόγος έκανε τη Μαμούνα [και] στο τέλος τελίωσαν με τα σάλια-μίξεις [και] είπανε ότι πάλι θα στίσουν το ένδοξο ΕΛΑΝ, αλλά μέχρι να γίνει αυτό θα υπαγόμεστε στο ανεξάρτιτο τάγμα Φθιώτηδος Μπεγνή [και] αν κάποιος δεν μπορεί, να το πη, βγένοντας ένα βήμα μπροστά. Τα χάλια που είχανε τα πόδια μου, δεν ήμουν για πουθενά, γιαυτό έκανα «το μετέωρο βήμα του πελαργού»²¹ και βγήκα. [Μαζί μου βγήκε] και ακόμη ένας, ο Γιώργος ο Τζαμτζής²² [και] μας στίλαν πάνο στο χωριό Πελασγία [που] ήταν η έδρα του τάγματος. Τους βρίκαμε να περνούν σαν μπέιδες. Μας δίνουν φύλο πορίας για Σούρπη. Το πρωϊ ξεκινούμε ποδαρόδρομο Πελασγία-Φτελιό-Σούρπη. Το φύλο πορίας ήταν ένα και για τους δυο [μας]. Ο Γιώργος πήρε δρόμο [αλλά] εμένα τα πόδια μου είχαν πριστή

[σελίδα 121 του τετραδίου]

από τα αγκάθια. Του φόναξα ή να με περιμένη να πιγένουμαι μαζί ή να μου δόσει το φύλο πορίας. Συμφόνισε να βαδίζουμε μαζί. Φτάξαμε στο Φτελιό [Πτελεό]. Μήναμε το βράδι [και] την άλλη μέρα μου δόσανε έναν με άλλογο μέχρι τη Σούρπη. Τέλος και η κατάταξι μου στο ναυτικό ΕΛΑΝ.

[Στον Αλμυρό, στο συνεργείο των ανταρτών, κατασκευάζει πέταλα]

Με συμάζεψε η Θεία Μαριγή [και] έκανε ό,τι μπορούσε για να με γιατρέψει. Σιγά-σιγά άρχισα πάλι να περπατό. Στη Σούρπη μετά από λύγο ήρθε και ο Ντίνος [και] έμινε και αυτός στου κουρέα. Μαζεφτίκαμε Εγώ, ο Σταύρος Βουλγαράκης, ο Ντίνος και μια ανιψιά της Θείας. Δεν μπορούσαν να μας φιλοξενού [γιατί] δεν είχαν η άνθρωποι [τα μέσα]. Γιαυτό μου μίλησε κρυφά η Θεία: «Νίκο, παιδί μου, κάνε κουμάντο να βρίται κάπου αλλού [να πάτε], γιατί εγώ δεν μπορό». Είχε απόλυτο δίκιο. Η δική μου ανισηχούσαν. Η Μητέρα μου κατόρθωσε μετά από μεγάλες δυσκολίες να

²¹ . «Το μετέωρο βήμα του πελαργού» είναι ο τίτλος μιας δραματικής ταινίας του Θόδωρου Αγγελόπουλου με τους Μαρτσέλλο Μαστρογιάννι και Ζαν Μορό, που γυρίστηκε το 1991. Τα γυρίσματα της ταινίας προκάλεσαν αντιδράσεις στην πόλη της Φλώρινας (Πηγή: Διαδίκτυο. Βικιπαίδεια).

²² . Το όνομά του αναφέρεται στη σημείωση 19 (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Β΄, σ. 914

έρθη να με δη στη Σούρπη. Τα είπαν με τη θεία: «Ελένη, δεν μπορώ άλλο να κρατίσω τον Νίκο». Τη να γίνει; Σκεφτίκαμε να πάμε για δουλιά στο καράβι που ήταν μισοβουλιαγμένο

[σελίδα 122 του τετραδίου]

στο Τσιγγέλη του Αλμυρού. Ηπήρχε ένα συνεργίο, που ξήλωνε λαμαρίνες για το εργοστάσιο Γκλαβάνη. Στο συνεργίο ήταν ο Μπάρμπας μου Δημ. Μαύρος. Πήγαμε Εγώ και ο Ντίνος [και] τους βρίκαμε. Μας είπαν ότι το καράβι τώρα το έχουν η αντάρτες και ξηλώνουν λαμαρίνες γιαυτούς. Επικεφαλής είναι ο Κώστας Καρασμάνογλου²³ και βρίσκεται στον Αλμυρό. Ανβίκαμε στον Αλμυρό, ροτόντας πού θα τον βρούμε. Ανταμόνουμε με τον Γιάννη Σωτηρίου [που] ήταν και αυτός στο σηνεργίο, το οπίο ήταν τμήμα του συνεργίου Τσουρνάτ²⁴ με καπετάνιο τον Αλέκο Παπαγεωργίου.²⁵ Το παράρτιμα του Αλμυρού θα κατασκέβαζε πέταλα. Ο Γιάννης μίλησε στον Καρασμάνογλου και καταταχτίκαμε στην Δήναμι του Συνεργίου. Το Συνεργείο είχε ψαλίδια για κοπή της λαμαρίνας, καμίνια και άλλα εργαλεία. Επιστρέψαμε στη Σούρπη. Αφού ευχαριστήσαμε την ΑΓΙΑ Θεία Μαριγή, επιστρέψαμε στον Αλμυρό [και] αρχίσαμε την δουλιά.

[σελίδα 123 του τετραδίου]

Η μητέρα μου έπιτα από λύγες μέρες επέστρεψε στο Βόλο. Η δουλιά είχε την εξής σηνά: Για πρώτη ήλοι ήταν η Λαμαρίνες από το Βαπόρι, πάχος 5 χιλιοστά και από βαγονέτα των Μεταλίων Τσαγκλή-Αποστολίδη. Τα πέταλα αυτά ήταν τα λεγόμενα πλάκες [και] είχαν σχήμα [ζωγραφίζει ένα, με σχήμα ελλειπτικό] [που] πετάλωνα μουλάρια [και] Γαϊδούρια [και] άλλα πέταλα σε [ζωγραφίζει ένα, σε σχήμα κυκλικό Π] για τα άλλογα. Το συνεργείο βρίσκονταν στην παλιά αστυνομία, ένα κτίσμα μισοκαμένο. Καλά ήταν, γιατί, μπορεί να κουραζόμαστε, αλλά είχαμε εξασφαλισμένο φαγιτό. Μάλιστα, η διαταγή ήταν να παίρνουμε 1 ½ μερίδα σε ψωμί και φαγιτό. Η απελευθέρωσι όλο και ζήγανε. Η Γερμανοί είχαν περιοριστή

²³ . «Η αρχή έγινε με πεταλόκαρφα και πέταλα με τους Κώστα Καρασμάνογλου από τον Βελεστίνο και...». Αφήγηση Αλέκου Παπαγεωργίου (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Α', σ. 487)

²⁴ . «Μεταξύ του χωριού Ανάβρα (Γούρα) και των τριών χωριών Νεοχωράκι-Νεράιδα-Ανθότοπος είναι μια τοποθεσία που λέγεται Τσουρνάτ...Η θέση ήταν απρόσιτη για τους εχθρούς». Αφήγηση Αλέκου Παπαγεωργίου (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Α', σ. 487)

²⁵ . «Το πολεμικό εργοστάσιο στο Τσουρνάτ της Όθρης και άλλα ενδιαφέροντα από τον Αλέκο Παπαγεωργίου». Αφήγηση Αλέκου Παπαγεωργίου (Βλ. «Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίσταση 1941-44», Νίτσα Κολιού, Βόλος 1985, τόμος Α', σ. 483-493)

μέσα στην πόλι του Βόλου. Τα ΕΑΣΑΔ σκότοναν και κρεμούσαν. Όσο ζήγανε το τέλος τους, τόσο Αγρίεβαν. Αποτέλεσμα: να αδιάση ο Βόλος.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣΗ [**Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ**]

Ένα πρωϊ ακούμε της καμπάνες να κτυπούν. Αστραπιέα μεταδόθηκε ότι ο Βόλος απελευθερώθηκε²⁶. Το τι έγινε δεν

[σελίδα 124 του τετραδίου]

περιγράφεται. Αγκαλιαζόμαστε, Γελούσαμε, χορέβαμε, τραγουδούσαμε, [γινόταν] πανζουρλισμός. Ήταν αυτό που περιμέναμε χρόνια και που γιαυτό είχαμε παλέψει πολύ, δίνοντας ακόμη και την ζωή μας. Πιστέψαμε ότι από εδώ και εμπρός η θυσίες, η κόπη, τα δάκρυα, το ΑΙΜΑ, που χύθηκε γιαυτήν την ώρα δεν πήγε χαμένο. Μια καινούργια Ζωή, Ομόνιας, αγάπης, Δικαιοσύνης, Αλληλεγκίας, χωρίς τα μίσση και την Διχόνια, που μας κατάρτεχαι. Όλοι θα είμαστε αδέρφια, Οίση, χωρίς τη εκμετάλευση από άνθρωπο σε άνθρωπο. Πόσο γελαστίκαμε. Δυστηχός δεν πέρασε πάρα πολύ λίγος καιρός, που όλα γκρεμίστικαν, που ούτε στο χιρότερο εφιαλτη δεν το φανταζόμαστε. Έτσι τα κατάφεραν αυτή που τους Βάλανε η Προστάτες Σύμαχοι, να μας κυβερνίσουν. Ματοκίλησαν την Ελλάδα. (Όταν Γράφο σύμαχοι, ενώ τους Άγγλους και τους Ρόσους)

[σελίδα 125 το τετραδίου]

Δεν χρειάζεται να γράψω εγώ. Γράφτικαν πολλά. Μονάχα ένα θα ευχηθώ. Ποτέ Ξανά ενφύλιος. Η μεγαλύτερη κατάρτα για τον Άνθρωπο. Η μοίρα μου το έφεται να τον ζήσο στο πετσί μου. Την ημέρα που έγινε η απελευθέρωση, μετά τους πανιγυρισμούς, κατά το μεσημέρι, ξεκινήσαμε με τον Ντίνο, ποδαρόδρομο, για τον Βόλο. Δεν κρατιόμαστε. Φτάξαμε απόγευμα. Στην είσοδο του Βόλου μας υποδέχονταν Αγόρια – Κορίτσια με λουλούδια. Και εδώ χαρές και πανυγία. Καθίσαμε 2 μέρες και επιστρέψαμε στον Αλμυρό. Μετά την απελευθέρωση, το συνεργείο αποφασίστηκε να παραμίνη το τμήμα που έφιανε τα πέταλα από λαμαρίνα πλάκες. Θα υπαγόμαστε [τώρα] στον αγροτικό συνετερισμό Αλμυρού με αμιβή. Δουλέβαμε με το κομάτι: 1 οκά στάρι, τόσα πέταλα. Ήμασταν οχτό 8 άτομα. Επικεφαλής είμουν εγώ. Τρόγαμε στο Μαγειρίο με δικά μας

²⁶ . «Την Πέμπτη 19 Οκτωβρίου 1944 οι Γερμανοί έφυγαν οριστικά από τον Βόλο. Οι αντάρτες εισήλθαν ελευθερωτές από τη Γορίτσα και τον Άγιο Ονούφριο. Ο βολιώτικος λαός αλλόφων υποδέχθηκε τα παλικάρια στην Ιωλκού, στην Πλατεία Ελευθερίας» (Βλέπε: «Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή», Συλλογική εργασία. Έκδοση: Εταιρεία Θεσσαλικών Ερευνών, 2004, Άρθρο Χαράλαμπου Χαρίτου «Βόλος: Διαδρομή της Νέας Πόλης (1840-1955)», σελ. 318).

έξοδα. Μετά από ενάμιση μήνα, άρχισαν με διάφορες δικαιολογίες να καθιστερούν το στάρι, που έπρεπει να πάρουμε για την δουλιά που προσφέρμααι

[σελίδα 126 του τετραδίου]

με αποτέλεσμα ο Μάγειρας να πιά στην πολιτοφυλακή. Ο αξιωματικός ζυτούσε από εμένα, σαν επικεφαλής, να ξοφλίσω το χρέος, αλλιός θα είχα συνέπιες. Στο συνετερισμό όλο ναι λέγανε, αλλά στάρι γιοκ. Αναγκαστίκαμε να την κοπανίσουμε νύχτα από τον Αλμυρό.

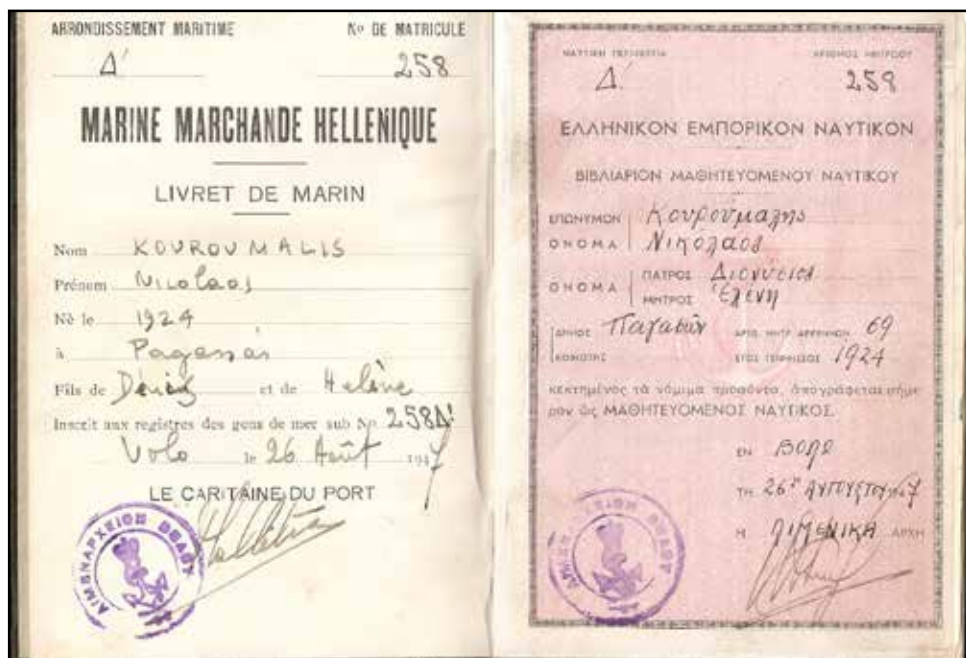
[Επιστροφή και απασχόληση στον Βόλο]

Στο Βόλο είχαν έρθη Άγγλοι [και] άρχισαν να έρχονται καράβια με διάφορα πράγματα, προ παντός τρόφιμα. Το Λιμάνι, φεύγοντας η Γερμανοί, το ανατίναξαν από την κεντρική προβλίτα μέχρι το τελονείο [αλλά] από την προβλίτα μέχρι του Παπαστράτου ήταν άθικτο. Λέγανε πως το χροστούσαμε στον Σέφελ [και] εγώ το πειστεύο. Τα Βαπόρια, τύπου Λύμπερτι, έδεναν στην παραλία ορθόπλορα [γιατί] δεν μπορούσαν να δέσουν δίπλα. Γιαυτό ξεφόρτοναν σε μαούνες και καΐκια, τα οποία με την σηρά τους, έβγαζαν το φορτίο στο μουράγιο και από εκεί με κάρα [τα μετέφεραν] σε διάφορες αποθύκες. Ηπήρχαν και δυο μικρά αποβατικά, παντόφλες εγγλέζικες,

[σελίδα 127 του τετραδίου]

το LST 620 και [το] LST 615. Με το 620 γνωρίστικα [γιατί] πήγενα μαζί με τον Στράτο Βαλαχή και μας δίνανε διάφορα πράγματα, που πάτσαζαν [έπαιρναν κρυφά]. κατά την μεταφορά από τα Βαπόρια προς τα έξω, προπαντός Ζάχαρι και Ρύζι. Ηπήρχε πάρα πολύ μεγάλοι έλιψη [και] τα πουλούσαμε σε διάφορους μικροπολιτές, που είχαν πάγκους-τραπέζια στην οδό Ιολκού και στα Παλιά. Από αυτά που πέρναμε δίναμε στους Εγγλέζους [και] κρατούσαμε και εμείς. Επίσης, μας παράγγελαν διάφορα τρόφιμα, [όπως] πατάτες, αυγά, κότες, ψάρια, Λαχανικά. Κονομούσαμε καλά. Τα караβάκια μήνανε μέχρι αρχές του 1945 [και] μετά έφυγαν. Στο διάστιμα αυτό τη βγάλαμε μπέϊκα. Μέχρι τον Μάρτι έκανα ψευτοδουλιές με τους Άγγλους [όπως] κάτι Λάστιχα αυτοκινήτου και άλλα, αγόραζα και πουλούσα.

[Δουλειά στο καΐκι]

Το Ναυτικό Φυλλάδιο του Νίκου Κουρούμαλου (26 Αυγούστου 1947)

Τον Μάρτι μου είπαι ο Δημ. Μαύρος να πάω με το καΐκι, γιατί αυτός είχε αροστίση και να μην είναι [το καΐκι] σε ξένα χέρια. Πράγματι πήγα. Εκίνον τον καιρό το καίκη

[σελίδα 128 του τετραδίου]

δούλεβε με έδρα τον Πειρεά. Το πλήρομα ήταν: Καπετάνιος ο Πέτρος Κατσαλής, ο Μπαρμπαμόσχος, ο Γιάννης Παρασκευάς, ένας Κρητικός και Μηχανικός εγώ. Τα περισσότερα ταξίδια τα κάναμε στο Αιγέο, Κρήτη, Κυκλάδες, Χίο, Μυτηλήνη, Πελοπόνισο. Το καίκη ήταν το μόνο μέσον συγκακινονίας. Δεν υπήρχαν ούτε τρένα, ούτε αυτοκίνητα. Μότορσιπ ακόμη δεν είχαν γίνει. Τα φέρι μποτ, αυτά, άργισαν να δρομολογιθούν. Γιαυτό και είχαμε πολύ δουλιά και πληρονόμασται καλά. Τέτια ήταν η έλιψη μεταφορικών μέσον, που σε πολλά ταξίδια, προ παντός για νησιά, πέρναμε επιβάτες, χωρίς απολύτος καμιά υποδομή, προ παντός για της Γυνέκες, ήταν πολύ δύσκολο. Σκεφτίτε, ότι για να κατουρίσουν έπρεπε να

κατεβούνε στην πλόρι, να ουρίσουν σε έναν κουβά και μετά να τα πετάξουν στη θάλασσα-και αυτό σε ταξίδη που κρατουσε

[σελίδα 129 του τετραδίου]

τρεις ή περισσότερες μέρες-αν ο καιρός ήταν άσχημος. Αλλά τη να κάνει ο κόσμος; δεν γινόταν διαφορετικά. Σε ένα ταξίδη από τον Πειρεά στον Άγιο Νικόλα-Σητείας στην Κρήτη είχαμε 20 επιβάτες. Ούτε μέρος να καθύσουν δεν είχαν. Το Λυμεναρχείο Πειρεό μάς υποχρέοσαι να πάρουμε 8 [και] η άλλοι 12 πήγαν στην Ανάβυσσο και τους πήραμε κρυφά, νύκτα. Κάναμε 40 ώρες μέχρι τον Άγιο Νικόλα. Ευτηχός μας βοήθησε ο καιρός. Αν είχαμε κακοκαιρία, πιος ξέρει πώς θα ξεμπερδέβαιμαι. Τον χειμώνα δουλέβαμε στο Βόλο-Πόρτο Ράφτη, κουβαλώντας φτούτα [και] όταν πάλι άνιξαν η μέρες πήγαμε στον Πειρεά [και] κάναμε ταξίδια στα νησιά [και] Πελοπόνισο.

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

Κληρωτός στρατιώτης. Πολεμιστής και τραυματίας στον Γράμμο.

Μεταφορά στο νοσοκομείο της Καστοριάς

[1946: Κληρωτός στον στρατό. Περιπέτειες με την Στρατολογία]

Τον Μάϊο του 1946 κάλεσαν την ηλικία μου για στρατιώτη. Από την στρατολογία του Βόλου είπαν στον πατέρα μου, που ρότισε, ότι δεν υποχρεονόμουν να παρουσιαστώ, γιατί είχα υποβάλει δικαιολογικά προστάτου, λόγο υπερίλικα πατέρα και ήμουν το μόνο αγόρι στην ηκογένεια.

[σελίδα 130 του τετραδίου]

Μετά ένα μήνα καλεσαν τον πατέρα μου στη Λάρισα. Πέρασε από επιτροπή και τον βγάλαν ηκανό προς εργασία, παρ' ότι ηπερίλικας (ήταν γύρο στα 70). Θέλαν [τότε] στρατιώτες, γιατί άρχισε να φουντόνι το δεύτερο αντάρτικο και χριάζονταν κρέας, για την κρεατομηχανή. Πιους θα στίλουν; πάλι τους φουκαράδες. Η ημέτερη την βγάζανε στις πόλεις, παριστάνοντας τα παλικάρια. Με ιδοπήσαν η δική μου [και] ήρθα στο Βόλο. Παρουσιάστικα στο κέντρο εκπεδεύσεος και με βγάλαν πλεονάζον [πλεονάζοντα]. Αναγκάστικα να φύγο από το καϊκή [και] να βρίσκομαι στο Βόλο, σε περίπτοσι, που θα με καλούσαν, να παρουσιαστώ. Ο καιρός περνούσε [και] κάθε 3 μήνες, περίπου, πέρναν και μία σιρά για εκπέδευση. Εμένα ως πλεονάζον [πλεονάζοντα] δεν πέρνανε. Για να μην κάθομε, πήγα στο Γκλαβάνη (Σεπτέμβριος 1946). Το καλοκαίρι του 1947 ανακίνοσαν ότι έπρεπε

[σελίδα 131 του τετραδίου]

να θεωρίσουμε στην ασφάλια της αστυνομικές ταυτότητες. Όταν πήγα για να την πάρω, [η ταυτότητά μου] ήταν χώρια από της άλλες [και] ο αστυνομικός την πήρε στα χέρια του και μου λέγει: «Γιατί δεν παρουσιάστικες για κατάταξη;». Είπα: «Παρουσιάστικά [και] με έβγαλαν πλεονάζον [και] του έδιξα και το χαρτί. Κράτισε τα στιχία [μου] για να επικινονήσι με την στρατολογία. Μετά από κανένα μήνα, έρχονται δύο χωροφίλακες στο εργοστάσιο που εργαζόμουν, με παίρνουν σηνοδία και με παρέδωσαν στο κέντρο εκπεδεύσεως [που] τότε βρίσκονταν στο Στρατόπεδο Γιωργούλα στην Ν. Ιωνία. Εκεί μου είπαν ότι αγνοίτε η κατάταξί μου, με έχουν κυρίξη ανιπότακτο, επιβάλοντάς μου 2 χρόνια πρόσθετο υπηρεσία, μη εξαγορασμένη. Μου ήρθε ο ουρανός σφοντίλη. Σημiosis: Ότι η κανονική θυτία ήταν 18 μήνες και 18 μήνες εφεδρία, σύνολο 36, συν 24 το πρόσθετο [σύνολο] 60 μήνες, δηλαδή 5 χρόνια [και] όλα αυτά σε ενμπόλεμη κατάσταση. Έβαλα της φωνές, τους έδιχνα το χαρτί

[σελίδα 132 του τετραδίου]

που με έβγαλαν πλεονάζον, τίποτα. Από την φασαρία που γίνονταν, πήρε ήδιση ο διοικητής του Κέντρου, ρότισε τη συμβένη, του είπα ό,τι συνέβεναι. Και μου λέγει: «Άκουσε πεδί μου. Η ετία που μπίκε η πρόσθετος ηπηρεσία είναι από εδώ, αλλά για να διορθοθή, μόνο το Γενικό Επιτελίο είναι αρμόδιο. Τώρα θα περάσης από Γιατρό [και] αν σε βγάλη ηκανό και ντυθής στρατιότης [και] θα υποβάλης ό,τι δικαιολογικά έχεις στην στρατολογία του Κέντρου, που θα σταλούν στο Γενικό Επιτελίο [και] αν δεν ντιθής θα τα υποβάλης στην στρατολογία του τόπου σου. Πέρασα από Γιατρό και μου έδωσε αναβολή ως πάσχοντα από Μιοκαρδίτιδα. Δεν με πήραν πάλι στρατιώτη [γιατί] ήσος φοβόντουσαν να μην μολίνο τον στρατό, αν και όπως ξέρο η Μιοκαρδίτιδα δεν κολάϊ.

[σελίδα 133 του τετραδίου]

[Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου. Κατάταξη στον στρατό]

Γύρισα στην δουλιά. Στο μεταξύ τα νέα όλο και γίνονταν πιο άσχημα. Η μάχες μεταξύ στρατού και ανταρτών γίνονταν όλο πιο συχνές και δυστηχός πιο εματηρές. Ο Ενφύλιος φούντοναι για καλά. Αυτή η Κατάρα, που πολλές φορές κτύπισε αυτόν τον τόπο, ήρθε και πάλι να θερίση τα νιάτα της δόλιας Ελλάδας. Χάθηκαν άδικα πολλά παληκάρια και από της δυο πλευρές, χωρίς να φτένε σε τίποτα. Οι φτέχτες την βγάζανε καθαρί, φροντίζοντας να ευχαριστήσουν τα αφεντικά τους, αποκομίζοντας για τον εαυτούλι τους οφέλη. Ήδη η ιστορία άρχισε να τους ξεσκεπάζη. Τη το θες; Την ζημιά την κάνανε. Το κρίμα στο λεμό τους. Τον Οκτώμβριο 1947

βγάλανε φίρμα [ότι] όσοι έχουν αναβολή, λόγο υγείας, θα περάσουν από την Ανωτάτη Υγειονομική Επιτροπή του Στρατού. Από τον νομό Μαγνησίας πήγαμε στην Αθήνα. Μόλις παρουσιαζόμαστε, προς την Επιτροπή, χωρίς καν

[σελίδα 134 του τετραδίου]

να μας εξετάσουν, έλεγαν: «ικανός». Στη συνέχεια μας φόρτοναν σε αυτοκίνητα [και] Γραμμή για το Κέντρο στο Χαϊδάρι, κούρεμα και ντύσιμο στρατός. Κατατάχτικα 10 Οκτωμβρίου 1947. Μήναμε περίπου 15 μέρες στο Χαϊδάρι, μέχρι να μας στίλουν σε διάφορα κέντρα εκπεδύσεως. Τη κάναμε όμως; Ο Βόλος είχε κέντρο [και] αντί να με στίλουν να εκπεδευτώ, όπως γίνονταν με όλους από το Νομό Μαγνησίας στο Βόλο, [εμένα] μου δίνουν ένα σουτ για Αλεξανδρούπολη. Ήταν Κρητικός, αντί για Ηράκλειο [τον στέλναν] στο Βόλο, [δηλαδή] με λίγα λόγια φρόντιζαν να είσαι μακριά από το κέντρο του τόπου σου. Στην Αλεξανδρούπολη ήμουν ο μόνος Βολιώτης. Στην Αλεξανδρούπολη έμεινα μέχρι αρχές Ιανουαρίου 1948. Με αποσπάσανε στο 592 τάγμα της 51 ταξιαρχίας Κρητών [που] βρίσκονταν στα Πιέρια. Ο 3^{ος} Λόχος που ανίκα ήταν στο χωριό Μεσέα Μηλιά και αυτού ήμουν ο μόνος Βολιώτης.

[σελίδα 135 του τετραδίου]

Η πιο πολλή ήταν Κρητική και λύγιοι πελοποννήσιοι. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε όλη την 51 ταξιαρχία ήμασταν 3 Βολιώτες, ένας σε κάθε τάγμα. Ο χειμόνας του 1948 ήταν βαρίς [και] είχε πολλά χιόνια.

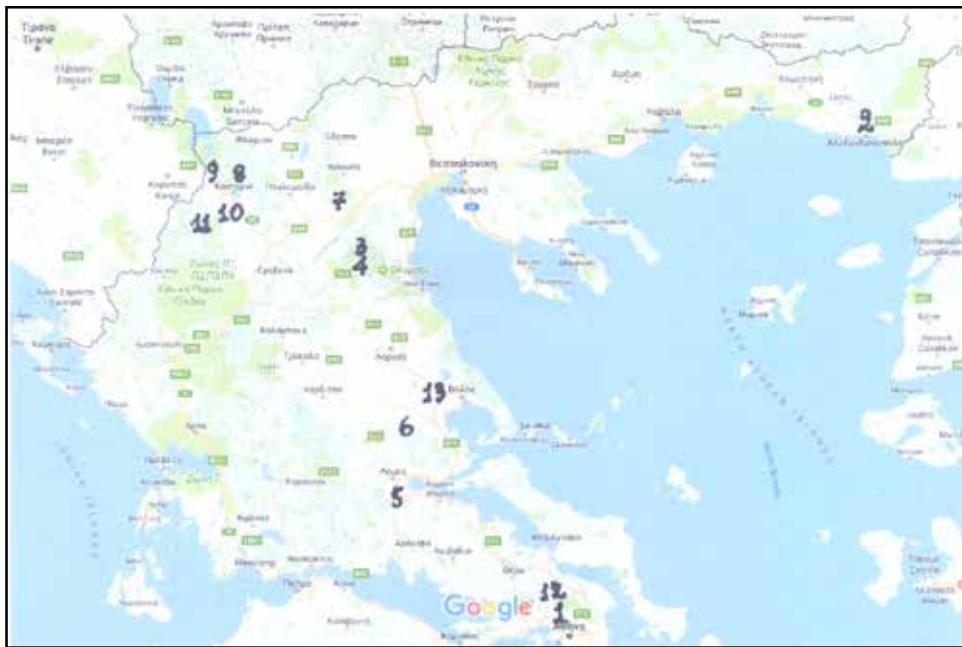
[Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα Πιέρια]

Στο καταχίμονο κάναμε πολλές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, τόσο στα Πιέρια, όσο και στον Όλυμπο από την πλευρά Αυτοχόρου Κατερίνης. Ξεκινούσαμε από τη Βάσι μας, που ήταν στη Μεσέα Μηλιά, ανεβώναμε τα Πιέρια και βγέναμε από την άλλη πλευρά στον Αλιάκμονα. Δίναμε μάχες [και] υποτίθεται ότι καθαρίζαμε το μέρος [αλλά] μόλις φεύγαμε, ξαναγίριζαν οι αντάρτες, δηλαδή κάναμε, κυριολεκτικά, μια τρύπα στο χιόνι. Τον Φεβρουάριο τα πράγματα γινίκανε πιο ζόρικα. Τη συνέβη; Η Αντάρτες κάναμε επιστράτευση σε Άντρες και Γυνέκες. Ξέκινησαν από την Φθιώτηδα, πέρασαν στη περιοχή Αλμυρού, στον κάμπο Αγιάς, πέρασαν τον Πηνειό,

[σελίδα 136 του τετραδίου]

ανέ[βηκαν] στον Όλυμπο, πάνο από το Αυτόχορο [και] στην σηνέχια να περάσουν τα Πιέρα, Βέρμιο, Καϊμαξαλάν για να φτάσουν στο Γράμο. Όπως λέγαν, είχαν μαζευτή 2.500 άοπλοι. Τους συνόδεβαν καμιά 300 αντάρτες. Αυτή η Φάλλαγκα δεν μπορούσε να περάση απαρατίτρητη [και] τους είχε

επισημάνει η Αεροπορία καθώς και ο Στρατός. Στις 24 Φεβρουαρίου δόσαμε μεγάλη μάχη κοντά στο χωριό Βροντού, στον Όλυμπο. Μπόρεσαν

Διαδοχικές μετακινήσεις του Νίκου Κουρούμαλου ως στρατιώτη:

1. Κατάταξη στο Κέντρο Εκπ/σεως Χαϊδαρίου (10-10-1947), 2. Στην Αλεξανδρούπολη μέχρι Ιαν. 1948, 3. Επιχειρήσεις Μεσαία Μηλιά Πιερίων, χειμώνας 1948, 4. Βροντού Ολύμπου, Φεβ. 1948, 5. Λαμία, Ανθήλη, Άμφισσα, Γραβιά, Μπράλος, Απριλ. 1948, 6. Στην Όθρη, Μάιος 1948, 7. Βέροια, Ξινό Νερό, Ιούν. 1948, 8. Καστοριά, Γράμμος, 15 Ιουν. 1948, 9. Ύψωμα Αμμούδα, Ιούν. 1948, 10. Νεστόριο, ύψωμα Καραούλι, 11. Ύψωμα Καραούλι, τραυματίζεται, 29 Ιουνίου 1948, 12. Επιστροφή στο Νεστόριο-Καστοριά-Κοζάνη-Αθήνα στο 423 Στρατιωτ. Νοσοκομείο στις 3 Ιουλίου 1948. 13. Εξοδος από το 423 Σ.Ν. Αθηνών στις 3 Ιανουαρίου 1949 και επιστροφή στον Βόλο-Τέλος στρατιωτικής θητείας του. (Πηγή χάρτη: Google).

όμως και προοθίθηκαν μέχρι την Πέτρα Ολύμπου (σήμερα Άσυλο Ανιάτων ψυχοπαθόν). Και αυτού πάλι έγινε μάχη με αρκετά θύματα. Κατόρθωσαν όμως να περάσουν στα Πιέρια. Όλα αυτά γίνονταν στην καρδιά του Χειμώνα. Υποφέραμε από το κρύο. Ήμασταν συνεχώς βρεγμένοι [και] κιμόμασταν μέσα στα χιόνια. Αλλά η άλλοι [οι αντάρτες], προπαντός η επιστρατευμένοι δεν είχαν ούτε ρουχισμό, ούτε φαγίτο [και] τρόγαν σκοτομένα άλλογα, ούτε

[σελίδα 137 στο τετράδιο]

φάρμακα για τους τραυματίες [και] η πληγές τους σκουλίκιαζαν. Για να περάσουν από τα Πιέρια στο Βέρμιο, μεσολαβούσε ο Αλιάκμονας. Το

χιμόνα χωρίς βάρκες δεν περνιόνταν, [γιατί] κατέβαζε το ποτάμι πολύ Νερό [και] της Βάρκες της είχαμε καταστρέψη. Από την άλλη, τα Πιέρια ήταν κυκλομένα από 3 ταξιαρχίες. Η 51 από την πλευρά της Κατερίνης, η Τρίτη Ορινή από τον Άγιο Δημήτριο και μία, που δεν θυμάμαι, από το Βέρμιο. Η πίνα, η αρώστιες, το κρύο, θέριζαν κάθε βράδυ. Όσοι βρίσκαν ευκαιρία αφτομολούσαν και παραδίδονταν στο στρατό. Μέχρι τέλος Μαρτίου, αρχές Απριλίου, η Φάλλαγκα διαλίθηκε [και] λίγοι μπόρεσαν και έφυγαν.

[Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα βουνά της Στερεάς Ελλάδας και στην Όθρυ]

Στα μέσα Απριλίου μετακινηθήκαμε προς τη Λαμία, Ανθύλη. Αρχίσαμε εκκαθαριστικές επιχιρίσης στον Καλύδρομο, Παρνασό, Ελικόνα, Γκίονα. Οιπήρχαν λύγοι αντάρτες, που αποφεύγανε να δόσουνε μάχη. Μας έτρογαι όμως

[σελίδα 138 του τετραδίου]

το ανεβοκατέβασμα στα Βουνά από Θήβα μέχρι Άμφισα, Ιτέα, Γραβιά, Μπράλο. Όλα τα κατσάβραχα ποδαρόδρομο. Τέλη Απριλίου φάγαμε μια χιονιά στην κορυφή του Παρνασού, που ήταν χιρότερι και από τα Πιέρια. Ένας δεν άντεξε και πέθανε. Τέτια χάλια. Τον Μάιο ήρθαμε στην Όρθυ [Όθρυ]. Μας βάλανε σε αρματαγογά από τα Καμένα Βούρλα και βγίκαμε στην Ανχιάλο. Ζήτησα άδια να έρθω στο Βόλο, μια και ήμουν ο μόνος Βολιότης [αλλά] δεν μου δόσανε. Από την Ανχιάλο, πάντα με τα πόδια, πήγαμε Αϊδήνη, Τουρκομουσλί, Ευξινούπολι, ανεβίκαμε στον Άγιο Νικόλα, μετά Κουφούς, Κοκοτούς, Βρύνενα. Γυρνούσαμε πάνο κάτω το Βουνό καμιά βδομάδα ψάχνοντας για ψύλους στα άχερα. Το μόνο που βρίκαμε ήταν κάτι φουκαράδες τσομπάνιδες με της οικογένιές τους, που λόγο

[σελίδα 139 του τετραδίου]

εποχής, αναγκαστικά πήραν τα κοπάδια τους για βοσκή. Απογορεύονταν όμως και γιαυτό, τόσο αυτή, όσο και τα ζοντανά τους, τους μετέφεραν στον Αλμυρό. Αφού ανεβοκατεβίκαμε αρκετές φορές και τη Όρθυ [Όθρυ], καταλίξαμε στην Πελασγία, πάντα ποδαρόδρομο. Από την Πελασγία μάς φόρτοσαν σε αυτοκίνητα μέχρι την Αγία Μαρίνα Στυλίδος. Μαζεύτηκε όλοι η Μερραρχία. Εκεί ήρθε και ο Βασιλιάς Παύλος [και] έκανε επιθεόριση.

[Επιχειρήσεις στα βουνά του Γράμμου. Η μάχη στο ύψωμα Αμμούδα]

Στη συνέχεια μάς βάλανε σε μεταγογικά για την Θεσαλονίκη. Από Θεσαλονίκη [στη] Βέρια [και] Ξυνό Νερό. Αρχές Ιουνίου 1948, ποδαρόδρομο Ξυνό Νερό, Κλισούρα, Καστοριά, λύγκες μέρες ανάπαυση και Γραμμή για τα Βουνά του Γράμου. Η επιχιρίσης στο Γράμο άρχισαν

στης 15 Ιουνίου 1948. Εμείς πήγαμε στα ύψοματα Αμούδα. Ήταν το πιο οχυρομένο μέρος με ναρκοπέδια, μόνιμα πολυβολία σκαμένα μέσα στην Γη, σκεπασμένα

[σελίδα 140 του τετραδίου]

με χοντρούς κορμούς δέντρων [και] πάνο από τους κορμούς είχαν χώμα σκεπασμένο με χόρτα. Ήταν πολύ δύσκολο να τα εντοπίσης [και] συνκινονούσανε μεταξύ τους με ορύγματα, κατάλιλα καμουφλαρισμένα. Ήταν έτσι τοποθετημένα, που δεν υπήρχε μέρος απιρόβλιτο, πραγματική φονιάδες. Η τοποθεσία αυτή βρίσκεται πολύ κοντά στα Αλβανικά σύνορα, γιαυτό και ο εφοδιασμός τους γινόταν εύκολα. Άντε μετά από όλα αυτά να καταλάβης πολυβολίο. Στης 15 Ιουνίου άρχισε από το πρωί να κτυπάί το ύψομα Αμούδα το πηροβολικό. Υπήρχαν 28 πηροβόλα πεδινά και 4 βαριά. Κτυπούσαν όλοι μέρα [και] σταματούσαν μόνον, όταν ερχόταν τα αεροπλάνα και ξανάρχιζαν πάλι μόλις έφεβγαν. Στης 16 πάλι άρχισαν από το πρωί. Κοντά το μεσημέρι κάνει επίθεση το 615 τάγμα. Πέφτει στο ναρκοπέδιο και στη συνέχεια τους βάζουν τα πολυβολία [και] είχαν μεγάλες απόλιες.

[σελίδα 141 του τετραδίου]

Την άλλοι μέρα ήταν η σειρά μας. Ήμασταν τυχερί, γιατί εντόπισαν αδύνατα σημία και το κυριότερο, είχαμε την τύχη να έχουμε έναν πάρα πολύ καλό Διοικητή του 592 τάγματος, τον Ιωάννη Δασκαλόπουλο, Αντισηνταγματάρχης τότε. Αυτός με κατάλιλους ελιγμούς [που διέταξε να κάνουμε], αποφύγαμε τα φονικά πυρά και φτάσαμε στα 100 μέτρα κοντά. Δεν προχωρίσαμε άλλο, γιατί από εκεί και πέρα ήταν το Ναρκοπέδιο. Ούτε εμείς μπορούσαμε να πάμε, ούτε αυτή μπορούσαν να έρθουν. Η απόλιες που είχαμε ήταν 4 Στρατιότες. Μήναμε 3 μερόνυχτα. Το μέρος είχε χαμηλή βλάστηση από φουντουκιές. Το έδαφος ήταν χώμα [και] σκάψαμε ατομικά ορύγματα, γιατί μας βάζανε με τους Όλμους. Την Τρίτη μέρα το βράδυ μάς διέταξαν να φύγουμε, χωρίς να κάνουμε θόρυβο. (Εδώ θα πω ότι η Αμούδα πάρθηκε, όταν έπεσαι ο Γράμος, τον Αύγουστο).

[σελίδα 142 του τετραδίου]

Φεύγοντας από την Αμούδα, περάσαμε τον Αλιάκμονα, ψηλά από το Νεστόριο, κοντά στις πηγές του και κατεφθηθήκαμε προς τον Προφήτη Ηλία Νεστορίου. Φτάσαμε κοντά σε ένα ύψομα με το όνομα Καραούλι. Πρόκιτε για μια απότομη κοφιφή κρυμένη σε πυκνό δάσος, που και αυτή ήταν καλά οχυρομένη από πολυβολία, χωρίς ναρκοπέδια. Μας διέταξαν να καταλάβουμε το ύψομα. Φτάσαμε ξημερόματα στους πρόποδες. Ένα τάγμα, το 592 ακροβολιστίκαμε, περιμένοντας. Μας αντιλίφθηκαν και μας

βάζαν ριπές από πάνω, στις οποίες απαντούσαμε και εμείς. Αυτό κράτισε μέχρι νορίς το απόγευμα, όταν μας λένε, ότι σε λίγο θα βάλει το πυροβολικό. Ένα τέταρτο μετά, θα ρίξη καπνογόνα [και] μόλις πέσουν τα καπνογόνα θα γίνει η Επίθεση. Ο Λόχος μας ήταν συρά του να είναι μπροστά. Ξεκινήσαμε πρώτη. Η υπόλυπη κάνανε βάσι πυρός.

[σελίδα 143 στο τετράδιο]

Ρίχναμε ό,τι όπλο ήταν διαθέσιμο. Καιγόταν το ύψωμα. Παρ' όλα αυτά η αντίσταση εκ μέρους τον αντιπάλων ήταν μεγάλη. Τελικά, ήστερα από μεγάλη πίεση μπορέσαμε να το καταλάβουμε. Ανεβένοντας επάνω, βρίκαμε σκοτομένους. Δεν μπόρεσαν να τους πάρουν μαζί τους. Οργανώσαμε της θέσις μας γύρο από το ύψωμα. Σε λίγη ώρα πλησίαζε η νύχτα. Η διαταγή ήταν τα μάτια μας ανυχτά, γιατί περιμέναμε αντεπίθεση όπως και έγινε. Ξημέρονε 29 Ιουνίου, Γιορτή του Πέτρου και Παύλου. Η νίχτα ήταν χωρίς φεγγάρι, σκοτάδι πικνό. Ήμουν σκοπός στο οπλοπολιβόλο της ομάδος. Παρ' όλο που ήταν καλοκαίρι, το κρύο έτσουζε [και] κτυπούσα τα πόδια μου για να ζεσταθούν. Κυτούσα μήπος διακρίνο κάτι ή να ακούσο θόριβο. Ησυχία. Έτσι νόμιζα. Ήταν 3 η ώρα τα ξημερόματα (η νύχτα την εποχή αυτή είναι η μικρότερη). Από ένα ύψωμα μακριά ρίξανε ριπές από μυδρόλιο προς το μέρος μας. Από ένστικτο έπεσα προμηδόν μην

[σελίδα 144 του τετραδίου]

κτηπιθό από αδέσποτη. Από εμάς απάντισαν με λύγκες ριπές πολυβόλον. Για λύγη όρα επικράτισε ησυχία. Είμαστε όλοι σε εγρίγορση. Αυτό ήταν. Κάτου από το ύψωμα άρχισαν να βάζουν πολλά μυδράλια. Ήταν τέτια η μορφή του εδάφους, που η κατεύθηση των βλημάτων κάνανε προς τα επάνω. Ως εκ τούτου, ήταν δύσκολο να μας κτυπήσουν. Εμείς είχαμε πιο πλεονεκτική θέση. Παρ' όλα αυτά, από της σφέρες που έπεφταν, καταλαβέναμε ότι πλησίαζαν. Τα πράγματα αγρίεψαν πολύ. Άρχισε να βάζι το πυροβολικό. Τα βλήματα πέρναν τον κατήφορο [και] έσκαγαν 100 μέτρα μακριά. Μας κράτισαν η χιροβομβίδες, που είχαμε. Κάθε στρατιότης είχε δύο. Έβγαλα να ρίξο χιροβομβίδα, την κρατούσα στα χέρια μου, δεν κρατούσε η καρδιά μου να ρίξω. Δεν ξέρο εκίνη την ώρα πώς σκέφτικα. Δεν ήθελα να σκοτόσο, παρ' όλο που κυνδίνεβα να σκοτοθώ.

[σελίδα 145 του τετραδίου]

Ο διπλανός μου φόναξε «ρίξτην». «Δεν ξέρο» του απάντισα. [Τότε] την άρπαξε αυτός και την έριξε. Κόντεβαι να ξημερόση. Το πανηγίρη φούντοσε για τα καλά. Στριμοχτίκαμε πολύ άσχημα. Έτυχε να είμαι κοντά

στον λοχαγό, που επικινονούσε μέσο ασυρμάτου με το πυροβολικό. Τον άκουσα να λέγει στον ασύρματο «Εγκίτερον 100», δηλαδή το πυροβολικό να ρίξει πιο κοντά 100 μέρα. Αμέσως, σχεδόν, πέφτουν δυο βλήματα πάνω μας. Μια, η διμιρία μας, βγήκε εκτός μάχης. Σκοτόθηκαν επί τόπου τέσσερις, η άλλοι τραυματιστικάμε [και] λύγοι γλύτοσαν.

[Τραυματίζεται στο στήθος]

Όπως ήμουν προμιδόν, δίπλα στο οπλοπολυβόλο, ένιοσα κάψιμο στο στήθος και υγρά. Έβαλα το χέρι μου [και] έπιασα έμα. Σκουντάο τον διπλανό μου, λέγοντας «τραυματίστικα». Καμιά απάντη [δεν έλαβα]. (Αργότερα έμαθα ότι σκοτόθηκε επί τόπου). Το ένσικτο της αυτοσιντίρισης με έκανε να σηκοθό, όσο ακόμη μπορούσα, να κινηθό, να βρο τον Νοσοκόμο

[σελίδα 146 του τετραδίου]

ή όπιον δίποτε άλλον να μου δέση το τραύμα, γιατί έχανα πολύ έμα. Μου φόναζαν να πέσω κάτω [γιατί] κινδύνεβα από της σφένες που σφύριζαν. Τελικά έφταξα στον Γιατρό. Ήταν σε ένα σχετικό πιο ασφαλές; μέρος. Πήρα σηρά, γιατί ήταν και άλλι. Έσκισαν τα ρούχα [και] τότες είδα τα χάλια μου. Είχα μεγάλο τραύμα. Μου έσκισε το δεξί χέρι από το ποντίκη και μου άνιξε το στίθος. Παρ' όλα αυτά, κρατιόμουν. Ο Γιατρός έκανε ό,τι μπορούσε να σταματίση την εμοραγία. Η μέρα είχε προχορίση. Ο Γιατρός είπε ότι έρχονται φορία, [αλλά] όποιο όμως μπορούν να περπατίσουν το μονοπάτι προς την Ταξιαρχία [που] είναι ελεύθερο [και] ελένχεται από τον στρατό. Αποφασίσαμε έξη, που μπορούσαμε να περπατίσουμε να φύγουμε με τα πόδια. Ήταν τρις ώρες δρόμος [και] ο πιο βαριά ήμουν εγώ [και] βιαζόμουν να φύγο [γιατί] φοβόμουν μην Γίνει οπισθοχώριση και μίνο εκεί. Στο δρόμο με υποβάσταγε ο συνάδελφος

[σελίδα 147 του τετραδίου]

Λευτέρης Βρυονάκης από την Θεσσαλονίκη. Στην Ταξιαρχία ήταν και το Ορινό Χειρουργίο. Φτάνοντας παρέδοσα δινάμεις. Με περίλαβαν, λύσαν, καθάρισαν το τραύμα και το δέσανε ξανά. Μου έδοσαν τσάϊ και μου κάνανε παυσίπονη ένεση. Τότες άρχισα να καταλαβένο πόνο. Πιο μπροστά από το φόβο μου δεν καταλάβενα τίποτα. Στη συνέχεια μάς βάλανε σε νοσοκομιακό αυτοκίνητο. Περάσαμε από το Νεστόριο [που] ήταν το πρώτο Νοσοκομείο διαλογής τραυματιών [και] κρατούσαν όσους ήταν πολύ βαριά. Στη συνέχεια μάς κατέβασαν στην Καστοριά.

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΩΟ

Μεταφορά του στα νοσοκομεία διαλογής μέχρι το νοσοκομείο της Αθήνας. Το εξιτηριό του [03-01-1949]. Η « κανονική» του ζωή στη Νέα Ιωνία μέχρι τον Μάρτιο του 2010. Γνωρίζει τη γυναίκα του Χριστίνα.

Παντρεύεται. Αποκτά οικογένεια.

[Συνέχεια στα Νοσοκομεία Διαλογής τραυματιών...]

Είχαν επιτάξη ένα σχολείο μπροστά στη Λίμνη, που το μετέτρεψαν σε Νοσοκομείο Διαλογής τραυματιών. Φτάσαμε μεσημέρι [και] τακτοποιηθήκαμε σε θαλάμους. Πινούσα πολύ [γιατί] είχα να φάω σχεδόν 2 μέρες. Λέγω στο Νοσοκόμο: «Ηπάρχει τίποτα τυρί, ψωμί, ό,τι είναι [να φάω;]. «Περίμενε, σε λίγο θα δόσουνε σησήτιο» [μου λέγει]. «Ρε, φέρε μου κάτι» [του λέγω]. Πράγματι, σε λίγο μου φέρνει

[σελίδα 148 του τετραδίου]

ψωμοτύρι. «Τώρα» του λέγω «φάτο εσεί». Σε αυτό το λίγο διάστημα, ανέβασα πηρετό. Το απόγεμα πήρα σηρά για χειρουργείο. Καθάρισαν το τραύμα και το έραψαν. Όλα αυτά χωρίς ύπνο [νάρκωση]. Είπα στο Γιατρό: «Δεν αφήνεις μια τρύπα να φεύγει το σκοτομένο έμα;». «Δεν χρειάζεται» [μου λέγει]. Και όμως χριαζόταν. Το τραύμα άρχιζε να πρίζεται [και] ο πυρετός ανέβεναι. Κεγόμεουν και πονούσα πολύ. Με πλάκοσαν στις ενέσης, [αλλά] η κατάστασι γινόταν όλο και χιρότερα. Την άλλοι μέρα το στίθος μου ήταν σαν γυνεκείο, πολύ πρισμένο, Εκτός από πενικιλίνη δεν μου κάναν τίποτα άλλο. Την τρίτη μέρα μας βάζουν μαζί με άλλους σε αυτοκίνητα, όχι Νοσοκομιακά, [και] σχηματίσανε φάλλαγκα για Κοζάνι. Είχα το κακό μου χάλι. Τους έλεγα «δεν μπορώ», [αλλά] χαμπάρι δεν έδιναν. Ξεκινάϊ το αυτοκίνητο ΤΖΕΪΜΣ. Όπως κουνιόταν, με έσφαζαν η πόνη. Φώναζα όσο

[σελίδα 149 του τετραδίου]

μπορούσα. Όπως περνούσαμε από το κέντρο της Καστοριά, έβγενε ο κόσμος από τα μαγαζιά να δη και άκουγε έναν φαντάρo τραυματία να φονάζει «πεθένο». Τα αυτοκίνητα συγκεντρώθηκαν στην Έξοδο της πόλυσ προς την πλευρά για το Άργος Ορεστικό. Έπρεπε να σχηματιστή Φάλλαγκα, να προϊγηθούν ναρκοσιλέκτες [και μετά] ο στρατός, που θα συνόδεβαι την Φάλαγκα, γιατί ηπήρχε κύνδινος επίθεσης. Βρίκα την ευκαιρία, σηκόθικα, όπως μπορούσα να πηδίζo. Με πρόλαβε ο Νοσοκόμος, που μας συνόδεβαι. «Τι κάνεις, θα με κάψεις» [μου λέγει]. «Ρε, εγώ πεθένο και εσύ μου λες θα καΐς;» [του λέγω]. Άρχισε να φωνάζει αυτός, να φωνάζo [και] εγώ. Έρχεται ένας ανθυπίατρος με ύφος Στρατηγού και να απιλή, ότι θα με στίλη στρατοδικίο. «Ας ζήσω και περάστε με στρατοδικίο, τώρα τη κάνo. Θα γυρίso στο νοσοκομείο όσο

μπορώ [πιο γρήγορα] πριν είναι αργά» [του απάντησα]. Έγινε μεγάλη φασαρία,

[σελίδα 150 του τετραδίου]

ήρθαν και άλλοι αξιωματικοί [και] ένας μου λέγει ότι υπάρχει ένα κρεβάτι σε νοσοκομιακό [να] πας, «πηγένο» [του είπα]. Έτσι έγινε [και] ξεκίνησε η Φάλαγκα. Όσο κουνιόταν το αυτοκίνητο, σφάδαζα στους πόνους [και] κρατούσα ένα μαξιλάρι σφυγμένο στο στίθος μου. Φτάσαμε στο Άργος Ορεστικό, άνοιξε η πόρτα, ήρθαν γυνέκες μου βρέξανε το στόμα με πανί [και] ήπια λίγο γάλα. Εντομεταζί φέρανε μια ετυμόγενη για Κοζάνει. Στο δρόμο, από τη μια φώναζε η Γυναίκα, από την άλλοι εγώ από τους πόνους. Για πρώτη φορά στη ζωή μου λιποθυμούσα, με αποτέλεσμα, να κοπούμε από την Φάλαγκα [πράγμα] πολύ επικύνδυνο [γιατί] μπορούσε να πέφταμε σε ενέδρα. Ας είναι. Φτάσαμε στην Κοζάνη [και] είχε σχεδόν βραδιάσει. Μας τακτοποίησαν στο Νοσοκομείο, χωρίς να μας κάνουν τίποτα. Η νύχτα πέρασε με πυρετό και πόνους. Το πρωί

[σελίδα 151 του τετραδίου]

πέρασε ο Γιατρός, με είδε [και] εξακολουθούσανε να μου κάνουν πενικελίνη. Το αποτέλεσμα ήταν να επιδινόνεται η κατάστασί μου . Πρίστικα περισσότερο, πονούσα πάρα πολύ, ο πυρετός με έκαιγε. Γύρο μου πέθεναν. Πιον να προτοκιτάζουν η αδελφές νοσοκόμες εθελόντριες; Κάναν ό,τι μπορούσαν να μας βοϊθήσουν. Πέρασε και αυτή η μέρα. Είχα απελπιστή [και] πίστεβα ότι δεν θα ζήσω, όμως δεν το έβαζα και κάτω. Την πρωινή επίσκεψη την έκανε ένας καθηγητής-έτσι τον αποκαλούσαν- [και] όταν ήδε το φύλο νοσιλίας, πήρε ψαλίδη και έκοψε τα ράματα [και] αμέσως πετάχτηκε πύον, που του λέρωσε την μπλούζα. Ακολούθος συμάδεψε στο στίθος μου για να μου κάνουν ενχίρηση, έδωσε οδηγίες στους γιατρούς, που τον συνόδεψαν, τη να κάνουν. Το απόγευμα πήρα σηρά για χειρουργίο. Με πήραν με το φορίο στο χειρουργίο, κάνανε τοπική ανεσθισία, μου βάλανε μια πετσέτα

[σελίδα 152 του τετραδίου]

στο πρόσωπο και αρχίσανε να κόβουν. Η πληγή έβγαζε τέτια δυσοσμία [που] ούτε ο ίδιος δεν την ανεχόμουν. Καταλάβενα να κυλούν υγρά από τα πλευρά μου [και] η Γιατρί συνεχός μου μιλούσαν για να με αποσχουλούν. Μούκριζα από τους πόνους, ένιοθα όμως και ανακούφιση, όσο άρμεγαν το τραύμα. Κράτισε πολύ ώρα αυτό το μαρτύριο. Το ξαναράψανε, αυτή τη φορά όμως βάλανε δύο σοληνάκια για να έχουν διέξοδο τα υγρά. Αυτό ήταν ξαναζοντάνεμα. Πάϊ και ο πόνος, έφυγε ο πυρετός, έγινα περδίκη. Τελιόνοντας είπαν στους νοσοκόμους να με γυρίσουν στο θάλαμο με το φορίο. «Δεν χρειάζεται, θα πάο με τα πόδια»,

το είπα αυτό, γιατί ήθελα να περάσω από το μπάνιο [γιατί] είχα να ενεργηθώ από την μέρα που κάναμε επίθεση στο ύψωμα. Την επομένη μας βάλανε στο αεροπλάνο για Αθήνα.

[σελίδα 153 του τετραδίου]

[Στο 423 Στρατιωτικό Νοσοκομείο στην Αθήνα]

Πήγα στο 423 Σ. Νοσοκομείο [που] στεγάζονταν στο Αρσάκειο, στο Ψυχικό. Το είχαν επιτάξει για της ανάγκες του Στρατού. Το 423 ήταν εφοδιασμένο όλο με Αμερικάνικα εφόδια, από κρεβάτια μέχρι και της παντόφλες, τα πάντα. Στο 423 Σ. Ν. μπήκα 3 Ιουλίου 1948 και βγήκα 3 Ιανουαρίου 1949.

[Περιγραφή του 423 Στρατιωτικού Νοσοκομείου]

Το 423 είχε 1200 κρεβάτια και περίπου 250 προσοπικό. Ήταν μία μικρή πολιτία. Ήταν μιρασμένο σε πέντε κλινικές, ανάλογα με της παθήσεις. Εγώ ήμουν στην 3^η. Ήταν στην έθουσα του κινηματοθεάτρου. Αφέρεσαν τα καθίσματα [και] βάλανω τέσσερις σειρές κρεβάτια στην πλατία, περίπου 80 και έξη στην σκηνή. Έπιασα κρεβάτι στην σκηνή με θέα [που] τους βλέπαμε όλους. Ας περιγράψω την ζωή στο Νοσοκομείο. Φτάνοντας στην

Αθήνα από Κοζάνη μάς μετέφεραν με αυτοκίνητα στο 423. Πριν πάμε στους θαλάμους μας πήγαν στα Λουτρά, μάς

[σελίδα 154 του τετραδίου]

μπανιάρανε γιατί όλοι ήμασταν μήνες άπλιτη. Στο Μέτοπο τέτιες πολυτέλιες, ούτε στον ύπνο μας [δε βλέπαμε]. Βάλαμε καθαρές μπιτζάμες και Γραμμή για ξάπλα. Πώς να κιμηθούμε όμως, αφού τα κρεβάτια ήταν μαλακά [και] η μαξιλάρες από πούπουλα; Όλοι μας κιμόμασταν για πάρα πολύ καιρό πάνω στη Γη [και], στην καλύτερι περίπτωση, σε καμιά πουρναριά (πατιλιά). Πέρασαν μέρες για να σηνιθήσομε. Από φαγιτό είχαν προγράμματα ανάλογα με την πάθιση. Σε όσους δεν είχαν

Ο Νίκος Κουρούμαλος (δεξιά) στο 423 Στρατιωτικό Νοσοκομείο της Αθήνας, από 3 Ιουλίου 1948 έως 3 Ιανουαρίου 1949.

πρόβλημα, όπως εγώ, μάς δίνανε ό,τι έτρογε και ένας υγιής στρατιώτης. Ό,τι μαγιρέβανε ήταν πάντοτε με κρέας [και] σηνοδεβόταν από τυριά, σαλάτα, φρούτα, γλυκό, όλα πλούσια και καλά μαγιρεμένα. Η μάγισσα ήταν πολιτικό προσοπικό. Ηπήρχε καντίνα με αναψικτικά. Μπορούσες να πέξης Ντόμινο, Τάβλι. Και τακτικά Διάφοροι Δήμοι των Αθηνών ή Σύλογη

[σελίδα 155 του τετραδίου]

διοργάνωναν εκδρομές ή παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων. Όσοι μπορούσαν να μετακινηθούν, όπως εγώ, εποφελούνταν αυτό. Κατά διαστήματα επισκεπτόταν διάφοροι θίασοι, δίνοντας παραστάσεις εντός του Νοσοκομείου. Αυτά γινόταν, όταν στο μέτοπο καιγότανε το σύμπαν. Καθμερινός φέρνανε καινούργιους τραυματίες. Όπως και πιο πάνω Γράφο, στο 423 μπηκά 3 Ιουλίου 1948 [και] η κατάστασί μου μετά από την ενχίρηση, που έκανα στην Κοζάνη, πήγενε καλά. Ξεπρίστικα, πυρετό δεν είχα [και] το τραύμα άρχισε να επουλώνεται. Στης καθμερινές αλλαγές, εκτός των άλλων, βγάζανε τα σοληνάκια και τα ξεβούλωναν, ρίχνοντας οξυζεναί και τα ξανατοποθετούσαν.

[Επιλοκές στο τραύμα]

Σε μία αλλαγή έπεσαν απ'τα χέρια του γιατρού η σωλίνες [και] δεν της τοποθέτισε. Δεν χριάζονταν, είπε, καλύτερα να κλίση η πληγή. Δεν πέρασαν

[σελίδα 156 του τετραδίου]

πάρα πολύ λυγες μέρες [και] άρχισα να πρίζομαι με πυρετό. Αποτέλεσμα [ήταν] να με πάνε χειρουργίο. Με χειρούργισε ο Καθηγιτής Μακάς [και μου] καθάρισε το τραύμα τοποθετώντας πάλι μία σολήνα. Σηνίρθα μετά από καιρό. Βγάλανε την σωλίνα [και] το τραύμα έκλισε, [αλλά] έπαθα όμως ακκύλοση [και] δεν μπορούσα να κινήσω το δεξιό χέρι. Μου 'καναν μασάζ, [όμως] το τραύμα δεν έκλισε εντελός [και] άφισε μία πολύ μικρή τρύπα, που έβγαζε πύον. Όταν ήδαν ότι δεν έκλινε, άρχισα να κάνω θεραπεία με υπερϊόδης ακτίνες, όμως δεν έλεγαι να κλίση. Τότε σκέφτικαν να βγάλω πλάκα, που έδιξε ότι είχα μέσα βλήμα σε μέγεθος σαν φύλο τζανεριάς. Ξανά στο χειρουργίο. Ήταν η τέταρτη φορά. Θέλανε πάλι να με ενχίρουν με τοπική ανεσθισία [αλλά] δεν δέχτικα [και] έκανα φασαρία [και] σηκόθικα να φύγω από το χειρουργίο, οπότε ο επικεφαλής

[σελίδα 157 του τετραδίου]

Γιατρός είπαι να μου κάνουν νάρκοσι. Έτσι και έγινε. Με χιρούργισαν χωρίς να καταλάβο τίποτα. Όταν ξύπνισα στο θάλαμο, ρότισα την νοσοκόμα τη έγινε. Μου είπε ότι βγάλανε το βλίμα. Την παρεκάλεσα, πήγε στο χειρουργίο και το έφερε. Ήταν θράσμα [θραύσμα] από οβίδα πηροβολικού. Η πληγή μετά από μέρες άρχισε να κλίνη, όχι όμως εντελός.

Άφισε πάλι μια μικρή, πολύ μικρή τρύπα, που έβγαζε πίο. Αυτό με ανυσιχούσε. Η γιατρί όμως με καθυσήχαζαν. Στο μεταξύ, μου κάναν πάλι υπερϊόδης ακτίνες. [Οι] μέρες περνούσαν, χωρίς να επουλώνη η πληγή. Μια μέρα γυρνόντας από της ακτίνες, πήγα στο φορίο *[τραπεζάκι με τα φαρμακευτικά υλικά αλλαγών]* που κάνανε αλλαγές, να μου βάλουν ένα τολίπιο *[τολύπιο-τλούπα από γάζα]*. Ο Γιατρός μου πιάνι ξαφνικά το χέρι, αυτό που δεν άνιγε από την αγκίλοση, το τραβάϊ, λέγοντας, ότι επίτηδες δεν το κινάο. Εγώ ξαφνιάστικα και πόνεσα πολύ.

[σελίδα 158 του τετραδίου]

Υποψιαζόμουν ότι είχα συρίγγιο. Όταν τους ροτούσα, γιατί δεν κλίνει η πληγή, μου έλεγαν, ότι δεν είναι τίποτα, θα κλίσει. Μια μέρα όταν τελίωσε η ακτινοβολία, ροτό τον ακτινολόγο: «Γιατρέ, είναι δυνατόν να κλίσει η πληγή με της ακτίνες, μήπως πρέπει να μου κάνουν απόξιση;». Μου λέγει ότι, αν δεν κλίση, τότες θα σου κάνουν απόξιση. Έτσι βεβεόθυκα ότι πρέπει να έχο συρίγγιο. Φεύγοντας πήγα στο θάλαμο. Πήγα στην αλλαγή για να μου βάλουν το τολίπιο και έγιναν αυτά, που πιο πάνο γράφο με το Γιατρό, που μου άρπαξε το χέρι. Το αποτέλεσμα ήταν να βάλω της φονές, ο Γιατρός να με απιλή, μόνο που δεν πλακοθήκαμε. Με τη φασαρία έρχεται η κυρία

[σελίδα 159 του τετραδίου]

Ασημακοπούλου, εθελόντρια αδελφή, έβαλε τον Γιατρό στη θέση του, με καθυσήχασε και με ρότισε τη συμβένη. Της είπα το πρόβλημά μου για το συρίγγιο, ότι θέλουν να μου κάνουν απόξεση. Μην στεναχωριέσαι *[μου είπε]*. Πράγματι πήγε στη Διεύθυνση και κανόνισε να παο χειρουργίο. Η πλάκα είναι, ότι ο Γιατρός που χιρούργισε, ήταν αυτός που μαλόσαμε. Η επέμβαση έγινε με τοπική ανεσθισία. Δεν έπιανε *[και]* άρχισε να κόβει και συχρόνος να μου μιλάϊ. Πονούσα πολύ, ήθελα να φονάξο, αλλά κρατιόμουν. Αυτός το κατάλαβε και μου έλεγαι: «φόναξε δεν πιράζη». Ας είναι. Κράτисαι αρκετή ώρα *[και]* για μια στιγμή λέγει: «αυτό είναι». Κρατούσε με την τσιμπίδα κάτι, που μου το έδινε. Ήταν ένα κουρέλι από ύφασμα *[που]* το είχε παρασίρη, όταν έμπενε το βλήμα. Αυτό σάπιζε και δεν άφιναι να κλίση η πληγή. Ήταν η πέμπτη ενχίριση.

[σελίδα 160 του τετραδίου]

Μετά από λύγο καιρό, έκλισε η πληγή. Είχα όμως αγκίλοση. Τα στρατιοτικά Νοσοκομεία δεν είχαν τα κατάλιλα μηχανίματα για μηχανοθεραπεία. Τέτια μηχανίματα είχε η Εθνική Τράπεζα για το προσοπικό της *[που]* βρίσκονταν στο Κεντρικό Κατάστημα της Εθνικής στην πλατία Κοτζιά, που είναι η Δημαρχία. Γιαυτό είχαν κανονίση, όσοι στρατιότες τραυματίες είχαν ανάγκη

μηχανοθεραπείας, από όλα τα στρατιοτικά νοσοκομεία, πηγάναμε αυτού. Με την μηχανοθεραπεία και φωτόλουτρα [και] μασάζ το χέρι άρχισε να κινείται. Βέβεια όχι εντελός, πάντως καλύτερειψε αρκετά. Στο τέλος του χρόνου 1948 πέρασα από επιτροπή [και] με βγάλανε ανάπηρο και πήρα εξητήριο από το Νοσοκομείο στις 3-1-1949. Αυτό ήταν και το τέλος της Στρατιοτικής μου θητείας.

[Επιστροφή στον Βόλο, στην «κανονική ζωή» με προβλήματα. «Τέλος καλό, όλα καλά»]

Ήρθα στο Βόλο

«Η κανονική ζωή» του Νίκου Κουρούμαλου (είναι ο τρίτος από αριστερά), όπως γράφει ο ίδιος. Εδώ σε ταβερνάκι της Νέας Ιωνίας με τους φίλους του.

Άλλη μία φωτογραφία από την «κανονική ζωή» του Νίκου Κουρούμαλου (είναι ο πρώτος από αριστερά άνδρας με το μπουζούκι). Πρωτομαγιά (;) στην εξοχή με παρέα. Χαρούμενα και γελαστά πρόσωπα!

[σελίδα 161 του τετραδίου]

και μετά από ένα μήνα πήγα στο 3^ο εργοστάσιο Γκλαβάνη. Άρχισα την κανονική μου ζωή. Τα χρόνια περνούσαν. Το 1953 το εργοστάσιο έκλινε. Η Δουλιές στο Βόλο ήταν πάρα πολύ λύγες, αν εξερέσις τα Τισιμέντα, Σιδηρό-

δρομο, Ηλεκτρική, το Λυμάνι, αλλού δεν υπήρχε τίποτα. Τα Εργοστάσια Παπαγεωργίου, Μουρτζούκου και άλλα ένα, ένα, έκλιναν. Υπήρχε μεγάλη ανεργία. Η Γερμανία, το Βέλγιο άνιξαν αργότερα, από το

1960 και μετά. Γιαυτό έγινε εσωτερική

μετανάστευση. Δουλιά υπήρχε στην Αθήνα, Πειρεά, Λάρισα, η οποία Λάρισα άρχισε να αλλάζει από Γεωργική περιοχή να γίνεται και Βιομηχανική. Ξεπετάγονταν σιγά-σιγά μικρομηχανουργία, το Εργοστάσιο Χαρτομάζης [και] Ζαχάρεος. Το 1952 (;) έγινε υποκατάστημα Ι.Κ.Α., μέχρι τότε δεν είχε. Αρκετή Βολιότες βρήκαν δουλιά στην Λάρισα, ηδίως σε μηχανουργία. Ο Βόλος είχε πάρα πολύ καλούς Μηχανοσιριγγούς [μηχανοσιδηρουργούς],

[σελίδα 162 του τετραδίου]

όπου πηγέναμε μάς προσλαβάνανε. Το πρόβλημα ήταν ότι έπρεπε να ξεσπιτοθούμε, αλλά η ανάγκη μάς έκανε να ακολουθήσουμε αυτό τον δρόμο. Μετά το κλίσμο του Γκλαβάνη, πήγα λίγο καιρό με το καϊκη, αλλά ήταν τέλος της εποχής για της μεταφορές με καϊκια. Είχαν βγι στη θάλασα τα μότορσιπ, φέρυ-μποτ [και] στη στεριά το τρένο και αυτοκίνητα. Αυτό ήταν. Ένα, ένα [τα καϊκια] αποσίρονταν και πέρασαν στην Ιστορία. Αυτά έχει η εξέλιξη. Το 1954 βρίκα δουλιά στα Μεταλία στο Στρατόνι Χαλκιδικής. Πήγα στα συνεργία συντήρησης του έργου. Ήταν πολύ καλά [με] μεροκάματο 82 δραχμές, όταν στο Βόλο, αν έβρισκες, δεν ήταν πάνω από 45. Της περισσότερες μέρες δούλεβα δυο βάρδιες από της 7 πρωϊ μέχρι 11 το βράδυ. Έπερνα δυο μεροκάματα 164 δραχμές. Κουραζόμουν, βέβαια, αλλά τη να γίνει; Στα μεταλία δούλεψα μέχρι το καλοκαίρι 1955.

[σελίδα 163 του τετραδίου]

Έφυγα για να πάο στην Αμερική. Στην Αμερική ήταν η αδερφή της μητέρας μου, η Θεία Δέσπινα [και] μου κάναν πρόσκληση. [Τότε] έτσι γίνονταν. Ήρθα στο Βόλο [και] άρχισα να συγκεντρώνο τα διάφορα χαρτιά που ζητούσαν, τα οποία ήταν και πολλά και δύσκολα να βγούν. Μεγάλη Γραφειοκρατία. Κάποτε μου ζητούσαν, εκτός τον άλλον, να προσκομίσω χαρτί, αν είμαι παντρεμένος ή όχι. Το σκέυτικά καλά. Ήμουν 31 χρονόν [και] αν πήγενα στην Αμερική ανύπαντρος, δύσκολα θα παντρεβόμουν εκεί, μέχρι να τακτοποιηθό, να γνωρίσο κόσμο, να προσαρμοσθό με τα έθιμά τους [και] οποσδίποτε θα περνούσε πολύ διάστημα.

[Γνωρίζει τη γυναίκα του, τη Χριστίνα. Παντρεύονται. Αποκτά οικογένεια]

Στο Βόλο γνώριζα την Χριστίνα, της έκανα πρόταση γάμου, αφού της εξίγησα ότι θα πάο στην Αμερική και αφού τακτοποιηθό, θα την καλέσο να έρθη και εκίνη. Δέχτηκε και παντρεφτίκαμε το Σεπτέμβρι 1955.

[σελίδα 164 του τετραδίου]

Ο Νίκος Κουρούμαλος με τη γυναίκα του Χριστίνα στο Σουτραλί Αγριάς, 1955.

Τελικά το ταξίδι για το Αμερικάνικο Όνειρο ναυάγισε (εφτιχός). Στο μεταξύ έχω πιάσει δουλιά στην ΑΓΕΤ τσιμέντα [το] 1955. Από το γάμο μας γενίθηκαν δύο παιδιά, ο Διονύσις [το] 1956 και η Ελένη [το] 1961. Στα Τσιμέντα δούλεψα μέχρι [το] 1976. Το 1977 πήγα στη Χαληβουργία Αλμυρού μέχρι [το] 1982, όπου πήρα σήνταξι από το Ι.Κ.Α.

Τα παιδιά μου, ο Διονήσης έγινε Φαρμακοποιός [και] έχει φαρμακείο στην Νέα Ιωνία Βόλου [και] η Ελένη ιδιοτική υπάλληλος.

Έχω δυο εγγόνια, το Νίκο και την Ευτηχία.

Στη ζωή μου προσπάθισα όσο

Η οικογένεια του Νίκου Κουρούμαλου με τα παιδιά του, Διονύση, Ελένη και τη σύζυγό του, Χριστίνα, σε οικογενειακό τραπέζι (Φωτογραφία 2002).

Ο Νίκος Κουρούμαλος (στη μέση) με μέλη του Συλλόγου Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου, μετά την παρέλαση στην παραλία του Βόλου.

μπορούσα να μην βλάψω [ή] αδικήσω κανέναν. Θέλο να ελπίζω πως το κατόρθωσα. Αν άθελά μου πίκρανα κάποιον ζητό ΣΙΓΝΟΜΙ. Ουδείς αναμάρτιτος.

[υπογραφή]

Νίκος Κουρούμαλος, Μάρτιος 2010

**Ο αείμνηστος Νίκος Κουρούμαλος στο σπίτι του με τον επιμελητή της έκδοσης
Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά,
στις 19 Φεβρουαρίου 2016.**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Έκδοση 2015: Εφημερίδα ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ Α.Ε., τόμος 36).
- Κολιού, Νίτσα. *Άγνωστες πτυχές Κατοχής και Αντίστασης 1941-44*, τόμοι Α', Β', Βόλος 1985.
- Μαντίδης, Γιάννης, «*Σοφικά Τοπάλη. Θηλιά στη μνήμη*», Εκδόσεις HISTORIA, Αθήνα 2016.
- Μπαμπινιώτη, Γεώργιος, «*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*», Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. Αθήνα 1998, Επανεκτύπωση για το «ΒΗΜΑ».
- Χαρίτος, Χαράλαμπος, «*Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή*», Συλλογική εργασία. Έκδοση: Εταιρεία Θεσσαλικών Ερευνών, 2004, Άρθρο Χαράλαμπου Χαρίτου «Βόλος: Διαδρομή της Νέας Πόλης (1840-1955)».

Διαδίκτυο: Βικιπαίδεια, Windows Internet Explorer.

Χάρτης Ελλάδας από το Google.

ISBN 978-960-93-9634-9